

પરિચય

આ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરતા જીવોને અનંત કુઃખ અનંત ભાવે સદન કરવું પડે છે, તે કુઃખથી મુક્ત થવાનો ઉપાય પોતાના સ્વરૂપનું જ્ઞાન થવું તે છે. પોતાના સ્વરૂપનું જ્ઞાન થવામાં સત્પુરુષોનો સમાગમ અથવા તેમના વચનામૃતો મદદગાર (સહાયક) બને છે. વર્તમાનમાં તેવા સત્પુરુષો પ્રાપ્ત થવા દુર્લભ છે તેથી તેમના ઉપદેશોમાં તરવોનો પરિચય, સ્વરૂપનું જ્ઞાન થવામાં જીવને વિશેષ મદદગાર બને છે, તે વાત લક્ષમાં રાખી તેવા આધ્યાત્મિક મહાત્માઓનાં વચનોનો અચાર કરવાના ઉદ્દેશથી આ મંડળની રચાપના કરવામાં આવી છે. પુસ્તકોનો અચાર કરવો એ જ એક દષ્ટિ નથી પરંતુ યોગ્ય જીવોને યોગ્ય કીમતે જોડી પાત્ર કીમતે પુસ્તકો મળે અને તેનો લાભ ઉઠાવે એ દષ્ટિ જ મુખ્યત્વે લક્ષમાં રાખી છે. પ્રથમ પુષ્પ તરીકે શ્રીમદ્ વ્યાનકથનજીવત ચૈતીય-ગિન સ્તવનાવલિ પસંદ કરવામાં આવી છે. તેના છાપકામમાં શુદ્ધિ ઉપર બને તેટલું ધ્યાન આપવામાં આવ્યું છતાં આલ્પભેદથી કે મતિ-મંદનાથી જૂલ રહેવા પામી હોય તો તે સ્વાભાવિક છે, કારણ કે આની પુરોના આલ્પને પહેલું એ કારે મુશ્કેલ કાર્ય છે.

આ પુસ્તકની પ્રસ્તાવના વિદ્વારત્ન શ્રીમુત. ડૉ. લગપાનદાસ મનામુખભાઈએ વિસ્તારપૂર્વક લખી છે. અને તેમાં આલ્પભેદે અર્થભેદની વાત પણ સ્પષ્ટ કરી છે. આ રચને તેઓશ્રીએ લીધેલ લમ મારે મકળ પોતાનો આભાર બતાવે છે. પ્રથમ આ પુસ્તક કાવનગરની શ્રી ગૌડ ધર્મ પ્રસારક સભા તરફથી પ્રગટ થશે, તેની તારીખ નહીં. મુદ્રા દેવાદાં સમીપે તેકેટલી કોશુલ અભિચારક કુવંજીના મળે તે સુધી જાણવું છે એ રચને પુસ્તક પ્રગટ થશે તે સુધી સહાયક બનવાનું કાર્ય સર્વ સ્વસ્થ મનથી કરવાનું છે.

અનુક્રમણિકા.

નંબર	વિષય	પૃષ્ઠ
૧	શ્રી ઝગમહેવ બચવાનનું રતવન	૧
૨	શ્રી અગ્નિનાથ	૧૦
૩	શ્રી સંજયનાથ	૨૦
૪	શ્રી અભિનવન	૨૮
૫	શ્રી સુમતિનાથ	૩૭
૬	શ્રી પદ્મપ્રભ	૪૬
૭	શ્રી સુપાર્શ્વનાથ	૫૭
૮	શ્રી ચંદ્રપ્રભ	૬૭
૯	શ્રી સુવિધિનાથ	૭૭
૧૦	શ્રી શીતલનાથ	૮૬
૧૧	શ્રી દ્વિપાક્ષનાથ	૯૫
૧૨	શ્રી વાસુપૂજ્ય	૧૦૩
૧૩	શ્રી વિમલનાથ	૧૧૧
૧૪	શ્રી અનંતનાથ	૧૧૫
૧૫	શ્રી ધર્મનાથ	૧૨૮
૧૬	શ્રી શાંતિનાથ	૧૪૦
૧૭	શ્રી કૃત્યુનાથ	૧૫૮
૧૮	શ્રી અરનાથ	૧૬૯
૧૯	શ્રી મહિનાથ	૧૮૦
૨૦	શ્રી મુનિસુવન	૧૯૪
૨૧	શ્રી નમિનાથ	૨૦૯
૨૨	શ્રી નેમિનાથ	૨૨૮
૨૩	શ્રી પાર્શ્વનાથ	૨૪૬
૨૪	શ્રી મહાવીર	૨૫૬
૨૫	શ્રી આનંદનાથનું કેટલાક પદો (૧૫)	૨૬૬

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।
 प्रस्तावना ।

આ સ્તવન-અર્થની(શ્રી માણેકલાલ ઘે. કૃત)પુનરાવૃત્તિના પ્રયોજક પૂજ્ય સોમાભાઈના ચિ. શ્રી જગાલાલ તથા ચીનુભાઈ અને શ્રી પાપટલાલભાઈ તરફથી આ અંચની પ્રસ્તાવના લખવા માટે અનુરોધ કરવામાં આવ્યો, તેનો મેં સદર્પ સ્વીકાર કર્યો, તે એમ સમજીને કે-(૧) હું પણ યથામતિ આ સ્તવનોના વિવેચનકાર્યમાં પ્રવૃત્ત હોવાથી કંઈક સ્વાધ્યાય-વિચારનો અવકાશ મળશે, (૨) જિનભક્તિ પ્રતિ કિંચિત્ ભક્તિ દાખવવાનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થશે, અને (૩) શ્રી આનંદધનજી જેવા મહાત્મા સંતસિદ્ધામણિ ભક્તરાજના ગુણાનુવાદથી રસના ધન્યતા અનુભવશે. શ્રી દેવચંદ્રજીએ સાચું કહ્યું છે કે—

“ભહુ ધયુ મેં પ્રભુ ગુણ ગાયા,
રસનાનો ફલ સીધો રે;
દેવચંદ્ર કહો મહારા મનનો,
સકલ મનાન્ધ સીધો રે.”

ਅੰਤ !

હવે મારું કલ્પન તરવર પડે એવીએ અને આનંદમય
હવે અને હવે તેની રૂબરૂ નિરંજન રૂબરૂ —

૧. આનંદવનજનના દિવ્ય ઇશ્વર,

২৭ নং পৃষ্ঠা - ১৫৮৪৩০৬ -

એમાં પદે પદે નિર્જરની પરા ભક્તિ એમના પરમ ભક્ત હૃદયનું પ્રતિ-
બિંબ પાડનારે દર્પણ છે આ અક્ષરસેદમાં એમનો અક્ષર આત્મા
અક્ષરપણે રહ્યો છે. ‘જેની વચસકાવમાં જરા-મરણમન્ય ભવ ભાગતો
નથી એના સુકૃતી કવિઓ જન્મવંત છે’ ૪^૬ જાસ્તિ યેવાં યદાઃકાચે
જરામરણજં મયં’ એ ભર્તૃહરિની ભક્તિ આ સંતકવિની અમૃત
રાણીના સખધમા અક્ષરશઃ સાચી પડે છે.

દિવ્ય નયનથી પરમાર્થમય જિનમાર્ગનું દર્શન કરી, આ દિવ્ય દૃષ્ટિએ
પોતાના સમીતમય દિવ્ય પ્રવિનથી આ દિવ્ય જિનમાર્ગનું આપણને
દર્શન કરાવ્યું છે. આ દિવ્ય પ્રવિન એટલી બધી અમૃત-માધુરીથી ભરેલી
છે કે તેનું પાન કરતા તૃપ્તિ મળી નથી. સાંન સુખારસ જલનિધિ એવો
આ દિવ્ય નાદ અખૂટ રસવાળો અક્ષરનિધિ છે. ‘દૃષ્ટે દૃષ્ટે નવીનતા
પામે, તે સુદરતા’ દૃષ્ટે દૃષ્ટે યદ્યવતામુપેતિ તદેવ રૂપં રમણીય-
તાયાઃ—એવું કવિ કાલિદાસે કહેલું ‘સંલ્પલક્ષણ’ આ સત્ કવિના
કાવ્યમાં પ્રત્યક્ષ પ્રતીત થાય છે. એક સત્ત્વનની સ્ખૂઆત કરવામાં ગૂઢ
પથાદભૂમિકારપ નેપથ્યવાળી અદ્ભુત નાટકીય રીતિ (Dramatic
style) એમની અપૂર્વ નૈસર્ગિક કવિત્વસંક્રિતો આપણને પરિચય આપે
છે. સુમિષ્ટ, સુસિષ્ટ અને સુમિષ્ટ રેલીથી ઉત્તમ કલામય રીતે સુંદર સખ-
ચિત્રમા યુવેશ એક સ્તુતિમય આ નિર્મલ મુનીશરનું અદ્ભુત પ્રેમ-
નિર્માણીશય દાખવે છે.

‘અવધૂ નિર્પદ વિરલા કાષ’

ભારતવર્ષમાં મત-સપ્રદાયથી પર એવા જે અવધાનાઝ્યા ‘નિર્પદ
વિરલા કાષ’ સાચા સતપુરુષો થયા છે, તેમાં શ્રી આનંદધનંજી
કાષ અનેરી ભાગ પાડનારો વિસદ્ભૂ મત ‘અવધૂન’ થઈ ગયા જે
વિરલ ન્યે નિર્પદ મદ પુરુષો જિનજ્ઞાનન-ગગનને અસૂત કરી ગયા

દે, તેમાં શીમાન્ બ્યાન્દઘનજી કોઈ વિશિષ્ટ કોઈના જાગની જ્યોત
 જેવા સમય જ્યોતિર્ધર પ્રકાશી રહ્યા છે. આચાર્યોના આચાર્ય અને
 ગુરુઓના ગુરુ જેવા આ પરમદાની મહાત્મા જિનમાર્ગના પરમ રહસ્ય-
 દાતા અને સાચા પ્રભાવક પુરવ થયા છે.

આનંદઘનજીની અમૃત વાણી

તેમો અધ્યાત્મ માર્ગમાં અતિ હિમ્મ દર્શાને પામેલા 'જ્ઞાની' પુરુષ હતા. તે તેમના વચનોથી સુપ્રસીત થાય છે. પરમ ભક્તિમાન નિર્ભર, ચૈતન્યરસની છાતો, હિજળના એમનાં સ્તવનો તો આત્મભુજવના પરમ પરિપાકરૂપ હોઈ, વાંચતાં કે સાંભળતાં, કેઈ અદ્ભુત આહવાદ આપે છે, મનનો ધાક ઊતારી નાંખી પરમ ચિત્તપ્રસન્નતા અર્પે છે. તે વચના-મૂલેમાં એવા તો અદ્ભુત મધુર્ષ, પ્રસાદ, જોગસૂ ને ધ્વનિ ભર્યા છે. એવું તો હિમ્મ ચૈતન્યવંતું કવિત્વ ભર્યું છે, કે તેનો રસાસ્વાદ લેતાં આત્મા જાણે વ્રમ થતો નથી. મોટા મોટા પંડિતોના વાચાડંબરમર્ધા સાઝારોથી, કે મોટા મોટા અધ્યાત્મધરા મૂળવતારા વાયરપતિઓના અધ્યાત્મોથી અનંતગુણે જ્ઞાનંદ અને મોંઘ, શીમાનુ અપાનંદચનડીની ઝોકાદ સંધી, સાંધી, સંમેટ ને સ્વર્ણુ વચનપંક્તિથી ઉપજે છે.

अथैषांलीस्त

[illegible]

નિયમ રત્નપરીક્ષક જ કરી શકે. જેમો-તેમના આશયનું તત્તરપરથી
અન્યથા કરી મમથ તત્તરદ્વા આમદુ રાજ્યદંદાએ, શી આનંદ-
મનન પ્રથમ રત્નનનો પરમ સુદર અદ્ભુત પરમાર્થ પ્રગટ કર્યો છે
અન તેમની પરમ.યોગીરનાની ગાળી કરાવી છે. પણ દુર્ભાએ તેઓ-
ના મન એક જ રત્નનું વિવેચન કરેલું દોષ, આપણે તેના વિરોધ
નમો. રમિત રચા છીએ. મહાપુત્રિ દેવચંદ્રાએ મધ્યમ જ
કરી છે -

“ તદ ન દોદનો જાણુમ બોલના, જે તુમ સમ ગુણુસાધણ. ”

આમુન સમાસરશિન

જા. ૧૧. ધન (નકસર) આનંદ આપનારા અને આનંદના ધન (મેઘ)
ના નામ રચાયેલામા આનંદપ્રત્યક્ષ એક રતન-પદ તરીકે આમ-
નને સમય અતિરેકારરૂપ છે. પરમ આશયગીર છે. તે આશય
રૂપ થઈ જતું સમજાવે-સમજાવવા માટે સીમરૂ રાજ્યમાં છે. તેના પરમ
જાતી પાત્રોના જ કોનાએ, અને આમાન્ય જાતને માટે તે તે આશયનો
અનર્થને કામ પણ સમજાવે-સમજાવે છે. તેને તે તે આશય-
ની કાંઈ સપાટી માત્ર દાખા સામે, કુપલક ભૂમિકા માત્ર રપર્યાવામાં
જ ર, સુપલક રપર્યાવામાં રૂપ રૂપી આપનારના વિના તેના આમાન્ય રૂપમાં
જ, સુપલક આ ર નકસર એક સુપલક રૂપ રૂપી આ રતનાવતી
જા. ૧૨. રતનાવતી સુપલક રૂપ રૂપી આ રતનાવતી રૂપ રૂપી આ રતનાવતી
જા. ૧૩. રતનાવતી સુપલક રૂપ રૂપી આ રતનાવતી રૂપ રૂપી આ રતનાવતી
જા. ૧૪. રતનાવતી સુપલક રૂપ રૂપી આ રતનાવતી રૂપ રૂપી આ રતનાવતી
જા. ૧૫. રતનાવતી સુપલક રૂપ રૂપી આ રતનાવતી રૂપ રૂપી આ રતનાવતી
જા. ૧૬. રતનાવતી સુપલક રૂપ રૂપી આ રતનાવતી રૂપ રૂપી આ રતનાવતી
જા. ૧૭. રતનાવતી સુપલક રૂપ રૂપી આ રતનાવતી રૂપ રૂપી આ રતનાવતી
જા. ૧૮. રતનાવતી સુપલક રૂપ રૂપી આ રતનાવતી રૂપ રૂપી આ રતનાવતી
જા. ૧૯. રતનાવતી સુપલક રૂપ રૂપી આ રતનાવતી રૂપ રૂપી આ રતનાવતી
જા. ૨૦. રતનાવતી સુપલક રૂપ રૂપી આ રતનાવતી રૂપ રૂપી આ રતનાવતી

[illegible][illegible]

એમ અર્થ જોઈએ. (૩) ‘ પરિણામી ચેતન પરિણામો જ્ઞાન કરમ જાણી રે, ’—આનો જે અર્થ કુચ્ચમાં આવ્યો છે, તે યથાર્થ નથી. કારણ ચેતન તે પરિણામી છે, અને જ્ઞાન-કર્મ-ફળ જાણના તેના પરિણામ છે; અર્થાત્ જ્ઞાનચેતના, કર્મચેતના અને કર્મફળચેતના એ ત્રણેય ચેતન પરિણામ છે, આમ સ્પષ્ટ અર્થ છે. (૪) તદુપરાત આ જ વામુપૂર્વ જિન સ્તવનમાં બીજી અનેક પંક્તિનો કર્મમાં આવેલો અર્થ વિસંવાદી જણાય છે. (૫) તેમજ અનંતજિન, શાંતિજિન આદિ સ્તવનમાં પણ અનેક સ્થળો સંદેહસ્પદ છે, ઇત્યાદિ આ પ્રત્યે અંશુલીનિદેશ કરવાનો ઉદ્દેશ દોષદર્શન નહિ—પણ સ્વદેશસ્વ ગુણ મદન કરવા છતાં, આમોદ ન હોયને એટલા માટે સુઠ વાંચો છુદિના દાર સાદ ખુસા રાખી યથાર્થ અર્થવિચારણા કરવા યોગ્ય છે, એ સૂચવવાનો છે. અસ્તુ ।

હવે આ આનંદધન-સ્તવનાવર્ણનો ઉદ્દેશ અને તેના અભિધેય વિષયની પીઠિકા સમજવા માટે, સામાન્યપણે ભક્તિ પ્રયોજન સંબંધી કઈક વિચાર વિચારણા કરવાનું પ્રસંગથી પ્રાપ્ત થાય છે:—

જિનભક્તિપ્રયોજન.

“ જિન પદ નિજ પદ એકતા, જોડભાવ નહિ કાંઈ;
સદા થવાને તેદનો, કહ્યાં શાસ્ત્ર સુખદાયિ. ”

—મીમદ્ રાજ્યદંડ

‘ મૂળ શુદ્ધ તે આત્મપદ ’

શી જિન ભગવાનનું જેવું શુદ્ધ મદન આત્મસ્વરૂપ છે, તેનું જ શુદ્ધ નિષેવ નવની દૃષ્ટિએ આ આત્માનું મૂળ સ્વરૂપ છે. કર્મસ્વ આત્મનું દગ્ગુ દોષાથી ભગવાનનું તે સ્વરૂપ મપૂર્ણ અવસ્થા-આવિર્ભાવ વાળું છે, આવરણ વર્તીત દોષથી આત્માનું તે સ્વરૂપ નિરોધાવ વાળું છે અને અવસ્થા-દોષોને રદ કરી આત્મ કર્મ અવસ્થામાં બીજા

આવશ્યક છે, કે જે અમોઘ-અવધ્ય યોગબીજમાંથી ઉત્તમ યોગભાવાંતર પ્રગટી-ફૂટી નીકળી, અનુક્રમે મહાન્ મોક્ષાક્ષ દુઃખીધાત્રી ૧૫-૧૫મારથી લગી પડે છે, અને સાક્ષાત્ જિનસ્વરૂપ અથવા નિર્વાણરૂપ પરમ અમૃત ફળની પ્રાપ્તિ થાય છે. એટલા માટે મોક્ષકાવંની સિદ્ધિ માટે મુમુક્ષુ શ્રવે તેના અવધ્ય કારણરૂપ મોક્ષસાધક યોગ-બીજનો ચિત્તભૂમિમાં પ્રક્ષેપ કરવા યોગ્ય છે.

જિનભક્તિ : ઉત્તમ યોગબીજ.

અને તે યોગ-બીજમાં સૌથી પ્રથમ અને સૌથી પ્રધાન એવું પરમ યોગબીજ થી જિનેશ્વરની ભક્તિ છે, કારણ કે વીતસમ દશાને પામેલા થી જિનેશ્વર ભગવાન રામ-દેવ-મોહાદિ મમસ્ત્ર અતરત્ર સતુએને છતી લઈ, સકલ કર્મકટકનો પરાજય કરી, શુદ્ધ સદગ્ર આત્મસ્વરૂપમાં બિરાજમાન ઘણેલા શુદ્ધ આત્મા છે. અનંત જ્ઞાન, અનંત દેહન, અનંત આરિત્ર અને અનંત વીર્યથી સુખ એવા મુક્ત સિદ્ધ પરમાત્મા છે. એવા પરમ યોગી સાક્ષાત્ શુદ્ધ સ્વભાવમય મોક્ષને પામેલા સિદ્ધ આત્માને આદર્શ રથાને રથાપી, તેની એકનિષ્ઠ આરાધના કરવી, તે મુખ્ય-પ્રધાન-અનુત્તમ યોગબીજ થઈ પડે એમાં જરામે આશ્ચર્ય નથી.

“ જિનેષુ કુશલં ચિષ્તં તથમસ્કાર ઇવ ચ ।

પ્રણામાદિ ચ સશુદ્ધં યોગવીજમનુચમમ્ ॥ ”

શ્રી હરિભદ્રાચાર્યજીવિત યોગદર્શિસમુચ્ચય.

‘ અજકુલગત કેસરી ’

વેદાના ટોળામાં ચિરકાળથી વસેલા સિદ્ધ ચિદ્ધનુ દર્શાવ અત્ર પડે છે. જોઈ સિદ્ધનુ જન્મ્યુ જન્મથી માડી વેદાના ટોળામાં વસ્યુ છે. હજીયું છે અને ચિર સવાસથી તે પોતાને ઘેટુ જ માની બેઠું છે ત્યાં જોઈ મિદ દેખાય છે તેને દેખી તે સિદ્ધનિષ્ઠ ધારી ધારી તેનું રૂપ જુએ છે, અને પછી પોતાનું જન્મ નિદ જો છે, તે જન્મેનું સ્વરૂપ

સમાન દેખાય છે, અને તેને જ્ઞાન થાય છે કે હું ઘેટું નથી પણ સિંહ-
શિશુ છું. તેમ આ આત્મા પણ અનાદિકાળથી પરભાવના સંવાસમાં
વસેલો છે, અને પોતાને પરરૂપ જ માની બેસે છે. તેને સમાધિરસમર્થ
સ્વરૂપસિદ્ધ પ્રભુના દર્શનથી ચિરવિરમ્ભત નિજ સ્વરૂપનું જ્ઞાન થાય છે.

“અજઠલગત કેસરી લહે રે, નિજ પદ સિંહ નિહાળ;
તિમ પ્રભુ સસ્તે સવિ લહે રે, આતમશક્તિ સંભાળ
અજિત જિન તારજો દીનદયાળ !”
—શ્રી દેવચંદ્રજી

સ્વરૂપરૂચિ : અંતરાત્મભાવ.

અને આમ તે જિનસમ સ્વરૂપસદા ઓળખે છે. એટલે તેના
પ્રાગ્ભાવની-પ્રગટ આવિર્ભાવની ઈલા-ઈચ્છા તેને પ્રગટે છે, કે આવું
જિન ભગવાન જેવું પરમાનંદમય શુદ્ધ આનંદધન સ્વરૂપ અને પ્રગટે તો
કેવું સારું ? એવી અંતરંગ રચિરૂપ ત્રીજ ઈચ્છાથી તે પરપરિણતિમાં
નિરીદ્ધ-નિષ્કામ અંતરાત્મા બની આત્મપરિણતિ લક્ષી વલે છે.

“જિન સમ જિન સમ સત્તા ઓળખી હોજ,
તમુ પ્રાગ્ભાવની ઈલ્હ;
અંતર અંતર આતમતા લહી હોજ,
પરપરિણતિ નિરીદ્ધ...નમિપ્રસન્ન”

પ્રતિષ્ઠંદસ્થાનીય પ્રભુ.

અને પછી એવો તે અંતરાત્મા આદ્ય પરમાત્મસ્વરૂપની સાધના
કરે છે. જેવે ઉપાસ્ય આદ્ય તેવી સિદ્ધિ થાય છે. કુરાસ ચિદ્દેવી જેમ
આદ્યને (Model) નિરતર દલિસ-મુખ રાખી પેતાની કલ્પનિ થડે
છે, તેમ મુખ-આત્મા પણ પ્રતિષ્ઠંદસ્થાનીય-અદ્યરૂપ પ્રભુને નિરતર
દલિ સન્ન - મુખ - આત્મસ્વરૂપની પૂર્ણકલ્પ મય થડન કરે છે.
પણ નિરતર નિરતર પ્રભુને નિરતર મુખ નિરતર દલિ સન્ન કરે છે.

“ પ્રતિછંદે પ્રતિછંદે જિનરાજના હોય,
કરતાં સાધક ભાવ;
દેવચંદ્ર દેવચંદ્ર પદ અનુભવે હોય,
શુદ્ધાત્મ પ્રાગ્ભાવ...નમિપ્રભ.”

આત્માર્થ ઉપાસના

એટલે સ્વરૂપસંનના કામી એવા મુમુક્ષુ છવે તે જગવાનનું આરા-
ધન-સેવન કરવા તત્પર થવું તે પોતાના જ આત્મકલ્યાણની-આત્મ-
દિનની વાત છે. એથી કરીને સૌથી પ્રથમ તે જગવાનનું સેવન કરવા
આત્માર્થ મુમુક્ષુએ સર્વોત્તમથી પ્રવર્તવું જોઈએ.

“સ્વરૂપઆકાંક્ષી મહાત્માઓએ એમ જિન જગવાનની તથા સિદ્ધ
જગવાનની ઉપાસના સ્વરૂપપ્રાપ્તિનો દેવ જાણવો છે. દીપ્ત્યુમેષઃ શુષ્ક-
સ્થાનઃ પર્વત તે સ્વરૂપ ચિતરવા છવેને પ્રજ્ઞા અવસંભવ છે.”

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

અર્હંત અને સિદ્ધની ઉપાસના.

સ્વરૂપસિદ્ધ એવા જિન જગવાનને જાણે કે સિદ્ધ જગવાનને જાણે
તે જાણે એક જ છે માત્ર રૂપ એટલો જ છે કે જિન-અર્હંત જગ-
વાન સંતોની સિદ્ધ છે, દેવધારી સિદ્ધ આત્મા છે, દેવ જના દેવાની
છઠ્ઠી નિયંત્રણા માધાર મજ્જન મુર્તિ છે, સરેક મુજા-જીવ-મુજા છે,
જાણે સિદ્ધ જગવાન અયોગી સિદ્ધ છે, દેવરંદિત સિદ્ધ આત્મા છે,
નિગદાર શુદ્ધ ચેતનમુર્તિ છે, સરેક મુજા છે, પાતી-અપતી જાણે
પ્રકારના જાણે જાણ થયો દેવાથી સિદ્ધ જગવાન સરેકા જમં રંદિત
છે; જાણે માત્ર વેદીવ આદિ ચર અપતિ જમંના દેવાપણને સૌથી
જિન જગવાનને દેવધારીપણ અને ૧૧ પ્રાગ્ભાવનુમાન વિચરણ પણ છે
પણ પતિ જમંના. સરેક જાણ જાણત જાણ ન દારવા. જાણ
જાણ જાણ જાણ, જાણ જાણ જાણ જાણ ૧૫-એ જાણ જાણ જાણ

આવિર્ભાવ બન્નેમાં સમાન છે, બન્નેનું સ્વરૂપરમણપણું એક સરખું છે, બન્નેનું સદ્ગુણભરવરૂપે સ્થિતપણું તુલ્ય છે. એટલે સદગ સ્વાભાવિક શુદ્ધ સ્વરૂપને પામેલા સિદ્ધ ભગવાન કે અર્હંત ભગવાનની ઉપાસનાથી આત્મા સ્વરૂપસ્થાને પામી શકે છે, મારે તે બન્નેની ઉપાસના સ્વરૂપ જિજ્ઞાસુ પુરુષોએ કર્તાવ્ય છે. મહર્ષિ કુંઠકુંઠાચાર્યજીએ શ્રી પ્રવચનસારમાં કહ્યું છે કે—“જે ભગવાન અર્હંતનું સ્વરૂપ દ્રવ્ય ગુણ અને પર્યાયથી જાણે, તે પોતાના આત્માનું સ્વરૂપ જાણે, અને તેનો નિશ્ચયે કરીને મોક્ષ નારા પામે.”

“જો જાણદ અરિદંતે દ્વચ્ચગુણવજ્રવેદિય ।

સો જાણદ નિય અપ્પા, મોહો ચલુ જાણદ તદ્દસ લયં ॥”

“શુદ્ધ દ્રવ્ય ગુણ પર્યાય ધ્યાને,

શિવ દીએ પ્રભુ સપરાણો રે.”

—શ્રી યશોવિજયજી.

તીર્થંકરદેવ.

આ અર્હંત ભગવંતોમાં પણ જોણે ‘સવિ જીવ કરું શાસનરસી’ એવી પરમ ઉદાત્ત વિશ્વવત્સલ ભાવનાથી તીર્થંકર નામકમ ઉપાત્ત્યું હોય છે, તે ધર્મ-તીર્થની સ્થાપના કરનાર એવા તીર્થંકર કહેવાય છે, વિશ્વની વિરિષ્ટ મોટી વિભૂતિરૂપ આ તીર્થંકર ભગવંતોનો પુણ્ય પરિપાક અસાધારણ અદ્ભુત હોય છે, વચનાતિશય આદિ અતિશયો અસામાન્ય હોય છે, અને પરમાર્થ તત્ત્વના સદુપદેશદાનથી જગજગનો પર તેઓનો ઉપકાર અનન્ય હોય છે. એક અર્ધ કાળચક્રમાં એવા ચોવીસ જિનેશ્વરો થાય છે. આ વર્તમાન અવસર્ષિણી કાળમાં પણ એવા ચોવીસ તીર્થંકરો થયા છે—શ્રી ઋષભદેવથી વર્દમાનરચમી પર્વત.

ભૂતપ્રજાપતીય નયધો સ્તુતિ.

તે અર્હંતે પણ પેાતે તે ચરમ દેહપર્માય પૂજું થતા સિદ્ધ થાય છે, તેમ આ તીર્થંકર ભગવંતે. પણ વર્તમાનના સિદ્ધાત્મક નિરાંતર

હે પશુ જૂનપ્રતાપનીય નયથી શી આનંદપનજીએ તે જિનેશ્વર મન-
વંતોની અત્ર સ્તુતિ કરી છે, અર્થાત્ જૂનકાળમાં જની ગમેસા તે જનાનું
વર્તમાનમા તાદરશપણે સ્મરણ કરી તે જગવાનેની તે જિનદેશ્વરે
સ્તવના કરી છે. રામદેવોદિ અરિદક્ષિણે સર્વથા સંહાર કરી, કમ-
ધાનિ કમંકસકનો સંહાર કરી, તે જગવંતોએ શુદ્ધ સદગ્ધ આત્મ-
સ્વરૂપને પ્રાપ્ત કર્યું હતું. અને દેહ છાંં દેહાતીન એવી પરમ ઉદ્ધામીન
કાપોત્સર્ગ દશાએ શુદ્ધસદગ્ધસ્વરૂપમા નિરાજમાન તે પ્રભુ નિષ્કારણ
કરુણાર્થી આ જગત્પતિ પર વિદ્યાર કરી, જગત્જનને પરમ કમલ-
માર્ગનો ઉપદેશ દેતા હતા, પરમાર્થ મેષની દૃષ્ટિ કરી પરમ શાનિપ્રા-
ધર્મામૃતનો પ્રવાહ વહાવતા હતા.

‘સંભવ દેવ તે પુર સેવો સર્વે રે’

એવા તે પરમ ઉપકારી સદેહે વિચરતા તે જિન જગવંતોને શી
આનંદપનજીએ શાનદૃષ્ટિથી સાક્ષાત્ દર્શ કરી તેમની અત્ર સ્તવના કરી
છે, અને સર્વ પ્રમુખ આમમખેઓને આદવાન કર્યું છે કે—આ અદેશ
જગવંતને તમે પુરે-સૌથી પ્રથમ સેવો, ‘સંભવ દેવ તે પુર સેવો સર્વે
રે.’ “અર્થાત્—આ વિવેચના આ પ્રસ્તાવના લેખો પ્રસિદ્ધિ કર્યું છે
તેમ—આ પરમ ઉપકારી પરમ કરુણાસિંધુ જિનદેવને તમે ‘પુરે’ સૌથી
પ્રથમ, સૌથી પહેલું, પરમ પ્રધાન પદ આપીને સેવો, ખીજા ન્યા કામ
કરતા એને પહેલું સ્થાન આપીને સેવો. જગત્પતિ ખીજા ન્યા કામ
પડતા મુખી, આ પ્રભુની સેવા કરવારૂપ આત્માર્થનું કામ સૌથી પહેલું
કરો જગત્પતિ ખીજા ન્યા કામ તુલ્ય—આપ ફળદાયી અને આ લેક
પૂરતા જ ઉપયોગી કે ઉપકારી છે. પશુ આ પ્રભુસેવારૂપ ખરેખર
‘સ્વાર્થ’ કામ તો પરમ મોક્ષાવધાયી અને આ લોક-પરલોકમા
આત્માનું પરમ કલ્યાણકારી, પરમ ઉપકારી છે; માટે તે પ્રભુસેવાને પરમ
ઉપાદેશ મળ્યું, ખીજા ન્યા કામ કરતા એ પ્રત્યે અનત અનંત મુક્તિ
વિશિષ્ટ પરમ ‘આદર’ ધારણ કરી, તે સેવનકામમા પરમ પ્રીતિ-કામિય
લાગી જાયો! લીન ચર્ચ જાયો! તાત્પર્ય કે—જગત્પતિ અન્ન કાર્પણ
પદાર્થ કરતા અનંત અનંતમણી મદિમાવાન એવા આ પરમ ‘અર્ધ’

પ્રભુને પરમ પૂજના પાત્ર, પરમપૂજ્ય, પરમ આરાધ્ય, પરમ ઉપાસ્ય, અને પરમસેવ્ય ગણી તેની પૂજમાં, તેની આરાધનામાં, તેની ઉપાસનામાં, તેની સેવનામાં સૌથી પ્રથમ તત્પર થાઓ; હે સર્વ મુમુક્ષુ આત્મગ્રંથુઓ ! આ પરમ પ્રભુની સેવામાં લાગી જવા માટે હું તમને સર્વને પરમ પ્રેમથી આમંત્રણ કરું છું."

સાકાર-નિરાકાર સ્વરૂપાવલંબન.

આમ આ આત્મદંષ્ટાનંદ આદિ પરમ ભક્ત મહાત્માઓના વચન પરથી જાણ થાય છે કે-આત્માર્થો મુમુક્ષુએ અર્હત-સિદ્ધ ભગવંતની ભક્તિ અવરૂપ કરવા રોચ્ય છે. અને અર્હે સ્વરૂપ હોવાથી એકની ભક્તિમાં અન્યની ભક્તિ અંતર્ભાવ પામે છે. તેમાં પણ સાકાર સંસ્થાન મૂર્તિ હોવાથી અર્હત ભગવાનની ભક્તિ પ્રાયશઃ દયાપાળા સામાન્ય જનને પણ વિરોધ ઉપાડી શકાય છે. સિદ્ધ ભગવાન નિરાકાર હોવાથી 'આત્મ' સ્વરૂપ એકદમ ચિંતવનું દુર્ગંધ થઈ પડે છે. જો કે મૂળ સ્વરૂપ જેને અર્હતનું સ્વરૂપ ચિંતવન તેનું જ દુર્ગંધ છે, તો પણ સાકાર હોવાથી સામાન્ય જનને પણ તે ધ્યાન માટે અનુકૂળ આલંબનરૂપ થઈ પડે છે. અરે ! તે સંસ્થાન ચૈતન્ય મૂર્તિની સ્થાપનામૂર્તિ-ચીત્રરૂપ ભાવનું તિલિંગ પાડી પાણી પ્રતિમા પણ તેવી જ ધ્યાનાલંબનરૂપ ઉપકારી થઈ પડે છે. અને એટલા માટે જ 'તિલપતિમા તિલ સારિખી' એમ જમાં કહ્યું છે.

“પરમ જિનેસર વિગત સ્વરૂપનું કે, ધ્યાનું કેમ સ્વરૂપ ?
સાકારી વિષ્ણુ ધ્યાન ન સંભવે કે, એ અવિહારી અરૂપ.”

—આત્મદંષ્ટાનંદ (?)

જો આ સાકાર આલંબન પણ નિરાકાર એવું કહેવાય તો તે
અર્હતના સ્વરૂપ નથી, પણ અર્હતના અર્હત સ્વરૂપ છે.
અર્હતના અર્હત સ્વરૂપ છે, અર્હતના અર્હત સ્વરૂપ છે.

‘સર્વં છવ છે સિદ્ધ સમ’

અને આમ શુદ્ધ નિશ્ચયથી તો મર્વં છવ સિદ્ધ સમાન છે, પણ તે તો જે સમ્બંધપ્રકારે સમજે તે યાવ અને તેમ થવામાં નિમિત્ત કારણરૂપ સદ્ગુરુ આજ્ઞા, જિનદશા આદિ છે. પણ ઉપાદાનનું નામ સર્વ જે આ અનુષ્ઠાન નિમિત્તને ઊભી છે છે, તે કદી સિદ્ધપણું થયતા નથી, અને જ્ઞાતિમાં જ રિધિત કરે છે.

“સર્વં છવ છે સિદ્ધ સમ, જે સમજે તે યાવ;
સદ્ગુરુ આજ્ઞા જિનદશા, નિમિત્ત કારણમાંય.
ઉપાદાનનું નામ સર્વ, જે એ ત્યજે નિમિત્ત;
પામે નહિં સિદ્ધત્વને, રહે જ્ઞાતિમાં રિધત.”

—શ્રીમદ્ રાજચંદ્રણપ્રણીત ઓ આત્મસિદ્ધિ.

ઉપાદાન અને નિમિત્ત.

કેટલાક સૌંદર્ય સમજના વિના ઉપાદાનની વાતો કર્યા કરે છે, અને જાણે-અજાણે નિમિત્તની મોજતા મણી તેના અપમાન-નિહત્ત કરે છે તે તેમની અણસમજદુષ્ટ મિથ્યા જ્ઞાતિને દોષ છે, કારણ કે ઉપાદાન અને નિમિત્ત એ કાંઈ પરસ્પર વિરોધી નથી, કે પ્રતિપક્ષી નથી, પણ અવિરુદ્ધ સહકારી અને સહયોગી છે. ઉપાદાનની જાણ અને શુદ્ધિ તો અવશ્ય કર્તવ્ય છે, અને શુદ્ધ નિમિત્તના સેવનને ઉદ્દેશ-લક્ષ્ય પણ તે જ છે. પણ ઉપાદાનની શુદ્ધિ-જાણતિ અર્થે, ઉપાદાનને ઉપાદાન કારણપણે પ્રમટાવવા અર્થે પણ જિનજગતિ આદિ પરમ ઉપકારી નિમિત્ત કારણના અવલંબનની અનિવાર્ય આવશ્યકતા છે, એ આ મહાનુભાવો જુલો જાણ છે પ્રભુમેવા એ ઉપાદાનને ઉપાદાનકારણપણે પ્રમટાવવા પુષ્ટ આત્મજન-પુષ્ટ નિમિત્ત છે. શબ્દકારોએ તો પોતાની પોતાની કલ્પ છે કે-સમતા અમૃતની ખાણ એવા જિનરાજ જ પરમ નિમિત્ત હેતુ છે, અને તેના અવલંબને જ ‘નિયમા’ સિદ્ધિ દોષ છે. જાતિસિદ્ધિ-મણિ દેવચંદ્રણએ જાણથી માયુ છે કે.—

“ ઉપાસન આત્મા સારી રે. પુણ્યજન દેવ...

—ગિનવર પૂજો:

ઉપાસન દારૂપણ રે. પ્રગટ કરે પ્રભુ સેવ...ગિન.”

“ નિમિત્ત રેતુ વિનશજ. સમના અમૃત ખાણી:

પ્રભુ અવલંબન સિદ્ધિ, નિયમા એક વખાણી.

પ્રભુએ મો અરનાથ.”

—શ્રી દેવચંદ્ર

‘ પ્રભુ અવલંબન સિદ્ધિ ’

આવા પ્રજા નિમિત્ત અવલંબન વિના સીધેસીધું (Directly)
સ્વરૂપક્રિયાએ અણુ’ અર્થે અર્થે કુશલ છે: પણ જેને પ્રગટ અત્મ-
સ્વરૂપ પ્રગટ’ છે એવા સારા સદગતસ્વરૂપી અર્થ-સિદ્ધ પ્રભુના
ખાનાલંબનથી તે ક્રિયાએ અણુ’ સુખ થઈ પડે છે. કારણે શીમદ
રાજચંદ્રએ કહ્યું છે તેમ અવલંબનના સ્વરૂપ’ ચિંતન કરવું તે
પરમ.યં દિવિવાન પુરુષને મોહનાથી સ્વરૂપ’ ન ચિતવન છે, જિનની
પૂજા તે આત્મસ્વરૂપ’ ન પૂજન છે. ‘ શ્રી દેવચંદ્રસ્વામીએ પણ
કહ્યું છે કે ‘ ગિનવર પૂજા રે તે નિજ પૂજના રે. ’

શુદ્ધ અધ્યાત્મના અવસ્થાન

કાઈ કહેશે કે આ નિમિત્તનું શું કામ છે? આપણે તે સીધા
ઉપાસન આત્માને જ વગમીએ, માત્ર અધ્યાત્મ સ્વરૂપનું જ ચિંતવન
કરીએ. પણ આ તેમનું માનવું સૂક્ષ્મરૂપ છે, કારણ કે આલંબન
વિનાનું તેનું અધ્યાત્મસ્વરૂપ ચિતવન તો અતિ ઉચ્ચ અપ્રમત દેહને
પ.મે. ઉત્તમ અધિકારીએ મારે છે. પણ તેથી તથા રૂપ ઉચ્ચ અધિકાર
દે. ૧૧૧. સમયસાર-વર્ણન આદિ જેવા અધ્યાત્મ ર.એ સ્વર્ગ-
સ્વર્ગના અવસ્થા ઉપર : તમે માત્ર અધ્યાત્મ સ્વરૂપ-ચિતવનથી તમે
દે. ૧૧૧. અત્યંત ઉચ્ચ અવસ્થાને પહોંચી શકો છો. એમો-કર્તાએ તેથી દે. ૧૧૧

બામોદ ઉપજે છે. પોતાની તેથી આત્મદયા થઈ નહિં છતાં, પોતાની તેથી દયાની કાપનારૂપ થાતિ ઉપજે છે. ‘અદ’ પ્રકારિય ને જાને જમારિય મધ જલ છે. કવચિત્ કાજિરમની આદંતાના અભાવે શુષ્ક આવી જાય છે, શુષ્ક અખાત્મીપણુ’ થાય છે. જમ-મોક્ષ તો કાપના છે એમ વાધીમાં જોતે છે, પણ પોતે તો મેદાવેઠમાં વર્તે છે, એવું શુષ્કતાનીપણુ’ ઉપજે છે. અને તેથી સ્વચ્છંદાચારપણુ’ હોય છે, અથવા યાનના અદ્યુર્ધરૂપ-અપરિજ્ઞમનરૂપ ઉન્મત્ત પ્રકાપ થાય છે. અતરૂનેા મોદ દૂરથો નથી, ‘સાક્ષ જગત્ તે એકત્વ અથવા સ્વપ્ન સમાન’ જણાય નથી, અને એવી અમોદરૂપ યાનદયા ઉપજ નથી, છતાં ઉન્મત્તની જેમ ‘વાચાઘાન’ ઘાપવે છે કે ‘દમ તો ઘનીદે બધેલા જ નહિ તો મુજા દેમે હોવે ?’ તેમજ કૃત્રિમતા, કાલિત્વાદિ હોય પણ ઉપજે છે. ઇત્યાદિ પ્રકારે અનેક રોગની ઉપવતિ, એક નિરાશયન અખાત્મ ચિંતનમાં સંભવે છે. પણ અવરૂઢકાન્યા આલંબનથી તેવા કોઈપણ રોગની સંભાવના નથી હોતી, અને અવરૂ સ્વાભાવિક એવી અખાત્મ મુચુમેણીએ આરોગ્ય કરતો જાય છે. આ જગે પરમ તરવદદા શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીના આ દોહાનીવં વચનો પ્રત્યેક અખાત્મપ્રેમી મુમુક્ષુએ હૃદયમાં ફાલતી રાખવા મોખ્ય છે.—

“વળી માત્ર એકલું અખાત્મરૂપ ચિંતન છતાં બામોદ ઉપ જાય છે; પણા કહેવાને શુષ્કતા પ્રાપ્ત કરાવે છે, અથવા સ્વેચ્છચારિપણુ ઉત્પન્ન કરે છે; અથવા ઉન્મત્ત પ્રકાપ દયા ઉત્પન્ન કરે છે, અમથાનના સ્વરૂપના ખ્યાનાવજ્ઞનથી અજિતપ્રધાન દષ્ટિ થાય છે, અને અખાત્મદર્શિ ગ્રાણુ થાય. ■ જેથી શુષ્કતા સ્વેચ્છચારિપણુ અને ઉન્મત્ત પ્રકાપના થતા નથી આત્મદયાજન્ય યસાથી સ્વાભાવિક અખાત્મપ્રધાનતા થાય છે. આત્મા સ્વાભાવિક ઉચ્ચ મુચુને કાળે છે, એટલે શુષ્કતાદિ હોયે ઉત્પન્ન થતા નથી, અને કાજિમાર્ગ પ્રત્યે પણ જુગુપ્સિત થતા નથી. સ્વાભાવિક આત્મમંદ્યા સ્વરૂપથીના પામળી જાય છે. જ્યાં અદંતાદિના સ્વરૂપ ખ્યાનાવજ્ઞ જન્ય વન્ય હૃદય આત્માકાન્યા સજ્જે છે ત્યાં—” શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

ભક્તિપ્રધાનપણે સદુજ અધ્યાત્મદર્શી

એટલે આમ ભક્તિમય અર્થાત્મ સ્વયંના અર્થાત્મમય ભક્તિના માર્ગે સદનાં ઉક્ત દોષરૂપ પતન સ્થાન (Pitfalls) નથી હોના. ભક્તિપ્રધાનપણે વર્તતાં હવે અનુભવે ઉચ્ચ ઉચ્ચ અર્થાત્મ ગુણ-સ્થાને સ્પર્શતો જાય છે, વ્યક્ત ગુણીના ગુણ્યામયી સદૃજ અર્થાત્મદયા પ્રગટે છે, અને છેવટે પૂર્ણ આત્મગુણવિકાસને પામે છે.

“લોહ ધાતુ કંચન હુવે રે લાલ, પારસ ફરસન પામ રે;
મગરે અધ્યાતમ દશા રે લાલ, વ્યક્ત ગુણી ગુણમામરે.”

—શ્રી રૂપચંદ્ર

જિન આસંખતે નિજ આસંખતી

જોમ જોમજિનવરના અવધાનને જીવ આમગ વધતો જાય એક-
તાનતા સાધતો જાય છે, તેમ તેમ તે આત્માવધાનની થતો જાય છે;
અને પ્રભુના સ્વરૂપમાં ચિત્તવૃત્તિની તન્મયનારૂપ થયે થતાં સંપૂર્ણ
સ્વરૂપાવધાનની થાય છે, એટલે કે શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીના મનનીય
શબ્દોમાં 'પ્રભુના સ્વરૂપ જ્ઞાનાવધાન વચર-નિરાવધાનપણે વૃત્તિ આત્મા-
શરતા બને છે.'

"જિમ જિનવર આણંબતે, વધે સધે એકતાન હો મિત્ત;
તિમ તિમ આત્માણંબની, મહે સ્વરૂપ નિદાન હો મિત્ત."

“પુષ્ટ નિમિત્તાલંબન ધ્યાને, સ્વાલંબન લય ધાને;
દેવચંદ્ર ચુકુને એકતાને, પહોંચે પૂરજ ધાને.”

— श्रीदेवचन्द्र —

ગાજમાગ અને ચિહ્નપદી

પરમાત્મ સ પદ્યોનું બીજું છે. - એમ સર્વશાસ્ત્રપારંગત શ્રી યશો-
વિજયજીનું સુભાષિત છે.

“ સાત્ત્વમેતન્મયા લઘ્વં ધૃતાધ્વેરપગાદનાત્ ।
મક્તિર્માગવતી વીજં પરમાર્નૃસંપદામ્ ॥ ”

આત્મદંધનજીનું દિવ્ય સંગીત

અને આવા ભક્તિપ્રધાનપણે વર્તતા જીવ અપ્વાત્મમાર્ગ-મોક્ષ-
સાધક યોગરૂપ મોક્ષમાર્ગે કેવી સચ્ચનાયી-સુખમતાયી આમગ વાસે
જાય છે, તે જ મદાગીનાથ શ્રી આત્મદંધનજીએ આ પોતાના જીવનોમાં
પરમ ભક્તિભાવથી સંગીત કર્યું છે, દિવ્ય જ્વનિયા લક્ષણરૂપ છે, -જે
દિવ્ય જ્વનિ દણુ તેવો ને તેવો તાજો સકલ જનો સંભળે છે, અને
નિરવધિ કાળ પસંત સાબળેલી ! જય આત્મદંધન !

૫, ચોપાલી રોડ, } ડૉ. લક્ષ્મણદાસ મનુષ્યભાઈ મહેતા,
સુમધ, ૭ } એમ. બી. બી. એસ.

શીઠિયા જૈન ચંચાલિય
શરોટી-શેઠિયો ફા મોદલા,
ઘીકાનેર ।

શ્રી આનંદધન યોવીશી

॥ શ્રીસદ્ગુરવે નમઃ ॥

અધ્યાત્મયોગી શ્રી આનંદધનજીકૃત
વીતરાગ સ્તુતિ.

શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનનું સ્તવન.

—卐—

ઋષભ જિનેશ્વર પ્રીતમ માહરો રે, ઓર ન ચાહું રે કંત;
રીઝયો સાહેબ સંગ ન પરિહરે રે, ભાંગે સાદિ અનંત.

ઋષભ૦ (૮૬) ૧.

શબ્દાર્થ.

ઋષભ=જેમને વૃષભનું ચિહ્ન છે એવા પ્રથમ તીર્થંકર
ભગવાન ઋષભદેવ, જિનેશ્વર=રાગાદિ શત્રુઓ લેમણે છત્યા
છે એવા સામાન્ય કેવળજ્ઞાની મહારાજો તે જિન તેમના
હૃદયર. પ્રીતમ=પતિ. માહરો રે=મારા છે, (તેથી) ઓર=ખીજો,
ન ચાહું = નથી હંછતી. (શુ તો કે) કંત=પતિ, (કેમકે)
રીઝયા=પ્રસન્ન થયેલા. (આ) સાહેબ=ભગવાન, સંગ=સાથન.
ન પરિહરે = ન્યાહુ છાડે (ક્યાં મુઘી) ભાંગે સાદિ અનંત=

અનંત કાળ સુધી=ભાગે=પ્રકારે સાદિ=એની આદિ ॥ તે, અનંત જેનો અંત નથી તે, (અથવા સંગ કેવો તે કે) સાદિ અનંત ભાંગાવાળો સંગ તે નહિ હોય.

ભાવાર્થ.

શુદ્ધ ચેતના ચદાને કહે છે:—રાગાદિ યતુઓ જેમજે છત્યા ॥ તે જિન અને તેમના ઇશ્વર તે જિનેશ્વર, એ જ જગત્ત નામના જિનેશ્વર મારા પતિ છે; તથા હું અન્ય પતિને ઇચ્છતી નથી. પ્રસન્ન થયેલા એ મારા પતિ અનંતકાળ સુધી મારો સંગ હોડનાર નથી.

પરમાર્થ.

શુદ્ધ ચેતનારૂપ અતર્કિત પોતાની ચદારૂપ સખીને કહે છે, ॥ પ્રકારે રચાવના કરી શ્રી આનંદપત્રીએ સ્તુતિ કરવાનો પ્રારંભ કર્યો છે આ જીને દાક્ષિણ્યો આત્મા સાથે તાદાત્મ્યમનષ છે, તેથી દેહન શક્તિ, પરમાત્મતાને પામેલા શ્રી જગન્નદેવશ્રી સાથે પોતાનો સંબંધ કવો છે તે જાણવું છે.

ચેતના:—શુદ્ધ આત્મા વિના અન્નને ઇચ્છતી નથી, તેમજ પરમાત્મા ચેતન્યશક્તિ વિના શીજ પરપદાર્થોથી પ્રસન્ન થતો નથી. ત્યારથી પરપદાર્થો તરફથી સદૃશ વિરામ પામી પોતાના સ્વરૂપ તરફ સદૃશ સામવરૂપ આત્માનુ પ્રવર્તન થાય છે ત્યારથી દેહન્યની ચેતન્યશક્તિથી અત્મપ્રમતતા થાય છે અને તે જ વિવસ્યા સ્વરૂપપ્રાપ્તિની અદિ મહુલમા આવે છે.

અર્થ:—શ્રી જીન શુદ્ધ આત્મા વિના અન્નને ઇચ્છતી નથી, તેમજ પરમાત્મા ચેતન્યશક્તિ વિના શીજ પરપદાર્થોથી પ્રસન્ન થતો નથી. ત્યારથી પરપદાર્થો તરફથી સદૃશ વિરામ પામી પોતાના સ્વરૂપ તરફ સદૃશ સામવરૂપ આત્માનુ પ્રવર્તન થાય છે ત્યારથી દેહન્યની ચેતન્યશક્તિથી અત્મપ્રમતતા થાય છે અને તે જ વિવસ્યા સ્વરૂપપ્રાપ્તિની અદિ મહુલમા આવે છે.

જન્મતના ક્રમે જે પ્રીતિસંગત કરે છે, તે સોપાનિક છે. સરીસપ ઉપાધિનો આશય કરી રહેયું ચૈતન્ય તેની જ ઉપાધિભાગ્યા અન્ય ચૈતન્યની સાથે પોતાના સંગતની ઠપ્પના કરે છે અને તેને પ્રીતસંગર્ષ મહે છે.

આવી રીતની સંગાધ ન્યાં સુધી અનુગ્રહપણું હોય ત્યાં સુધી રહે છે. અથવા વધારેમા વધારે સરીસપિકના સંગતને લખને સંગર્ષ ધર્ષ હોય તે ન્યાં સુધી રહે ત્યાં સુધી રહે છે. સરીસપ નહીં થતાં સંગાધ પણ નહીં થાય છે; એટલે ઉપર જે ચાર પ્રકાર કહ્યા છે તેમાના સાતિસાંત પ્રકારે આ પ્રીતસંગર્ષ થયેલી જાણી.

એથી અદિ ચૈતનાસક્તિ કહે છે કે-મારી અને જગત્તનિનની પ્રીત સંગર્ષ સાદિ અનત ભાવે છે. જે સંગાધ થયા પછી કોઇ પણ કાળે નહીં થતી નથી. તેથી આ અભ્યગમમા નહીં સ્વારૂપ સોપાનિકપણાને લખને થયેલી સંગર્ષ ભાગ્યર નથી. આવી સંગાધથી તે આત્માની અદિસક્તિ બોવારૂપ કાચું થાય છે.

કોઇ કંત કારણ કાષ્ઠભક્ષણ કરે રે, મળશું કંતને ધાય;
એ મેળો નવિ કહ્યએ સંભવે રે, મેળો ઠામ ન ઠાય.
જુધભૃ ૩

શબ્દાર્થ.

કોઇ=કેટલીક સ્ત્રીઓ અથવા કોઈક જન, કંત=પતિ (તેને મળવાને) કારણ=માટે, કાષ્ઠભક્ષણ કરે રે=અગ્નિમાં બળી સતી થાય. (રા હેતુથી તો કે) મળશું=મળીશું, કંતને=પતિને, ધાય=હોઠીને (પછી) એ મેળો=મિળાપ=એ મળવારૂપ કાચું તે, નવિ=નવિ, કહ્યએ=કહ્યએ=કથારે પછી, સંભવે કે=અની શકે, (કારણ કે) મેળો=મળવાની જગ્યા, ઠામ ન ઠાય=ઠામ=ચાકસ ઉકાણું, ઠાય=ચાકસ ઠરાવ, તે વગરની તે ઠામ ન ઠાય=કે-ઉકાણું વગરનો છે

સાવાર્થ.

કેટલીક સ્ત્રીઓ મરણદ્વારા પતિનો વિયોગ થતાં પતિને મળવા માટે અગ્નિમાં પ્રવેશ કરે છે (સતી થઈ પ્રાણત્યાગ કરે છે) અને તેમ કરતાં એમ સમજે છે કે અમે પતિને તુરત મળીશું, પણ મળવાનું હામઠેકાણું ચોક્કસ ન હોવાથી આ મેળાપ સંભવી શકતો નથી.

અન્યાર્થ.

પરબ્રહ્મને મળવા માટે કેટલાક અજ્ઞાનીઓ અગ્નિમાં પ્રવેશ કરે છે. ઉપદ્રવજીવી પવંત ઉપરથી પડીને, જળમાં ડૂબીને, હિમાલય જઈ દિશમાં ગળીને અને કાંચીમાં જઈ કરવન લઈને પ્રાણત્યાગ કરી પરબ્રહ્મ-રૂપ પતિને તુરત મળવાનું ધારે છે; પણ આ રીતે તેઓનો પરબ્રહ્મ સાથે મેળાપ થવાનો સંભવ નથી; કારણ કે જે નિત્યપ્રાપ્ત છે, અંતર્દેશ્ય છે, તેની પ્રાપ્તિ બાહ્યકૃત યા પ્રાણત્યાગથી કરવા હનુજુ તે જરાજર નથી. એથી હિંમત પ્રકારે તેમની કિયાનું તેમજ પરબ્રહ્મને મળવાનું હામઠેકાણું નથી, તેથી પરબ્રહ્મ સાથે તેમનો મેળા સંભવતો નથી.

પરમાર્થ.

લૌકિક પ્રીતસગર્હ દેહાવવાને માટે જે પ્રાણત્યાગ કરવામાં આવે છે તે જરાજર નથી એમ સુચવ્યું છે. કેમકે જે શરીરાદિકના સંબંધને લઈને તે પ્રીતસગર્હ થયેલી તે નહિ થતાં તેવી સમાધ નહિ થવી જોઈએ અને તેમ દેવ તે. તેને મટે ક્ષેપ કરવે બર્થ છે.

કેહ પતિરંજન અતિવર્ગાતપ કરે રે, પતિરંજન તનતાપ;
એ પતિરંજન મે નવિ ચિત્ત ધર્યું રે. રંજન ધાન-

આશા પૂરે છે માટે હૃદયરપરામણ રહેવું એ જ યોગ્ય છે. પરિરજનના બીજા અનેક ઉપાયોની જરૂર નથી.

આ કહેવું પણ ભરાબર નથી, કેમકે દોષ રહિત હૃદયમાં હીક્ષા કરવારૂપ સ્વભાવ ઘટતો નથી. કારણ હૃદય નિર્દોષ હોવા ભોળપે અને હીક્ષા કરવી તે તો દોષનો વિલાસ છે—દોષરૂપ છે.

પરમાર્થ.

પરમાત્માપણું પામવાના માર્ગમાં નિરવધી થઇ ગએલા અને માત્ર હૃદયેષ્ટા જાણીતી અથવા “ જેવું બાવી વસે તેવું બનમે ” એમ વિચારી પરિરજનરૂપ આત્મસ્વરૂપ મેળવવામાં નિરવધી થયેલાઓને પુણ્યાર્થ કરવાની પ્રેરણા કરવારૂપ આ માયાનો અર્થ સમજવાનો છે.

જેઓ માત્ર એમ જ કહે છે કે—કર્તા દર્તા હૃદય છે, આપણે માત્ર તેને આધીન રહેવું, જાણી ને થાય તે પર, તેમજે હિંસા કરવા આ પ્રયાસ છે કે જમત હૃદયે હીક્ષા કરવા ક્યું નથી ને હીક્ષા કરે તે હૃદય નહિ તેથી તમે પોતે પુણ્યાર્થ કરીને છૂટા થાઓ.

ચિત્તપ્રસન્ને રે પૂજનરૂપ કહ્યું રે, પૂજા અખંડિત એકા
કપટ રહિત થઇ આત્મઅરપણા રે, આનંદધનપદરેહ.

નૃપત્ત ૧.

રાજદાર્થ.

ચિત્ત=મન, (તેની) પ્રસન્ને રે=પ્રસન્નતા=રાજ થવાપણું એકતા થવા વાગ્ય ખુશી તે, પૂજન=ભગવાનની પૂજા, (તેનું) રૂપ કહ્યું રે=રૂપ કહેલું છે. (અને તે) પૂજા=ભગવાનની ભક્તિ, અખંડિત=નહિ ખડન થાય=નહિ તારા થાય એવી, એક=આ રીતે છે—કપટ-છગ માયા. (તેથી) રહિત થઇ=વિનાશ થ=ને. આત્મ-પાતાની જીવની, અન્યજ્ઞા રે=અર્પણ

કરુંતે (ખરી પૂજા છે) (અને એવી પૂજા) આનંદધનપદ-
રેહ=મોક્ષપદની રેખા છે.

ભાવાર્થ.

પતિના ચિત્તની પ્રસન્નતા એ જ પતિસેવનનું ફળ છે. અને તે જ અખંડિત સેવના બાણી કે જે કપટ રહિત થઈ, ભિન્ન-ભાવ છોડી પતિને નિઃકપટપણે આત્માર્પણ કરાય અને ત્યારે જ ચિત્તપ્રસન્નતારૂપ પૂજાફળ થાય અને ત્યારે જ આનંદના સમૂહરૂપ પદનો મેળાપ થાય.

પરમાર્થ.

ચેતના અને ચૈતન્યનો તાત્કાલ્ય સંબંધ છે, એમ પ્રથમ ગાથામાં જ કહેલું છે. એટલે પતિના ચિત્તની પ્રસન્નતા તે જ આત્મપ્રસન્નતા બાણી અને પૂજનું ફળ પણ તે જ સુમન્યું.

અષ્ટ પ્રકારી, સત્તર પ્રકારી, વીસ પ્રકારી આદિ અનેક પ્રકારની દ્રવ્ય પૂજાઓ અથવા તપ-ઈદ્રિયદમન-આદિ અનેક ક્રિયાઓ દ્વારા પૂજાની કલ્પના કરી પૂજા માનવામાં આવે છે, પણ તે દ્રવ્ય પૂજા છે. ખરેખરી ભાવપૂજા તો નિર્દોષપણે આત્માર્પણ કરવાથી જ થાય છે અને તેવી પૂજાનું ફળ ચિત્તની પ્રસન્નતા છે એટલે કે તેવી પૂજાથી જ ચિત્તને શાંતિ મળે છે.

કપટ એટલે માયા અને ઉપલક્ષ્યથી બીજા વસ્તુ કથાય કોષ, માન અને લોભ પણ ગણવા તેથી નિઃકપટ એટલે નિઃકથાય થક પરમાત્મામા આત્મ પંથ કરવું. ૧. આ આત્મ પંથ પાંચમા શ્રી હુમનિય થ અગવ નવ. સ્તવનન કહેવકે. તે જ પાત્રે જનક પૂજા છે અને તેન થા જ આત્મ પંથ નહ. જ કહ કે-આત્મ ન સમૂહનુ પ- મેળાવ. ૨. ૫

શ્રી અજિતનાથ ભગવાનનું સ્તવન.

પથડો નિદાણું રે બીજા જિનતણે રે,
 અજિત અજિત ગુણધામ;
 જે તે જિત્યા રે તેણે હું જિતીઓ રે,
 પુરુષ કિસ્યું મુજ નામ. પંથડો ૧.
 શાબ્દાર્થ.

પથડો રસનો-માર્ગ, નિદાણું કે=એડું, બીજા જિનતણે કે.આ ધોતીરીમાં ઘણા બીજા પ્રભુનો, (તે બીજા પ્રભુ પોતુ નો કે) અજિત=કેવળનાથી છતી ન શકાય તે અજિત, (એવા કેણ કે) અજિત=અજિતનાથ નામના ભગવાન, (કેવા કે) ગુણધામ=ગુણ=મહાગુણના, ધરુપ-રેદેવાના રચાત એવા (છ) જે=જે કપાપોન્ન-વરુણ, તે=અજિતનાથ ભગવાને છત્યા કે=છત્યા છે, તેણે, તે કપાપોન્ન-વરુણે. હું=મને, છતીંના કે=છતી સીંચ છે. (તેથી) પુરુષ=પૌરુષગુણુજન આતિવાચક, કિસ્યું=કેવું, મુજ=મારું, નામ=કેજા નામ (શોભે? આતુ ન શોભે.)

આવાર્થ.

જનન જાતના સુખલિને કહે છે — જાણા અને જન્મવંતર વેદ, જ.વ. ન છુદિ શકાય એવા બીજા ત્રીયે કે અજિતનાથ જનન નુ જન્મ, જન્મજન વિજાન જન્મ જન્મ ન મિગતી શકાય એવ. જન્મના કલ કલ ન કંઈ જન મુનું કે જનન મુર્ચના રૂપ નુ ન કંઈ ન જન્મ જનન નવર્થ જરૂર પવક. મુનની

જેમ શ્રી અજિતનાથ ભગવાને કપાયોને છુટા તેમ હું પણ
જે પુરુષાર્થવડે કપાયોને છુટું તો નામ પ્રમાણે ગુણ પ્રાપ્ત થતાં મારું
પુરુષ નામ સાર્થક થઈ શકે; પણ આ તો તેથી ઘણું છે.—જે કપાયોને
અજિતનાથ ભગવાને છુટા, તે કપાયોએ મને છુટો છે; તેથી બેઠે કહિને
જેમ મૂનના ટોળાથી જુદો પડેલો મૂન, મૂનોનું ટોળું કઈ દિશાએ નિર્મળ
સ્થાનો મધું—તે પોતાના ટોળાના માર્ગને જુએ, તેમ હું શ્રી અજિતનાથ
ભગવાનનો માર્ગ જોઉં છું.

ચરમનયણ કરી મારગ જોવતાં રે, ભૂંડ્યો સયત્ત સંસાર;
જોણે નયણે કરી મારગ જોઈયે રે, નયણુ તે દિવ્ય વિચાર.
પંથડો ૨.

સાબદાર્થ.

ચરમનયણુ=આમડાની આંખો-બાહ્ય ચક્ષુઓ, (તેણે)
કરી=તેવડે, મારગ=રસ્તો, જોવતાં=જોતાં, ભૂંડ્યો=ભૂંડી ગયો=
મૂક્યો, સયત્ત=સપ્તમે, સંસાર=લોકોનો સમુદાય=જગત, (કારણ
કે) જોણે=જે નયણે કરી=આંખોવડે કરીને, મારગ=રસ્તો, જોઈએ
રે=જોવો જોઈએ, નયણુ તે=તે આંખો, (કેવી જોઈએ તો કે) દિવ્ય
વિચાર=અસીકિક ચક્ષુઓ (જોઈએ. એમ હું મુર્ખતા! હું!
વિચારને=ધ્યાનમાં રાખજો, અથવા દિવ્ય વિચાર એટલે
અસીકિક વિચારરૂપ જ્ઞાનચક્ષુ જોઈએ. [એમ પણ અર્થ
થઈ શકે]

ભાવાર્થ

શ્રી અજિતનાથ ભગવાન મુક્તના પામ્યા તે માર્ગને બાંધી
ચક્ષુથી જોનાં અને ન જ મત્ત પામતા આખો સમાર મૂક્યો છે.

૬ પાછો જુ નેમ પન્માત્મપણુ પામવાડેય માર્ગ જોવાને
દિવ્ય વિચારડે જ્ઞાનચક્ષુ ન જોઈએ અને ન જ આ બા અજિત
નાથ મનરૂપના ન જ અજ્ઞાન ન મ ઠ

પરમાર્થ.

અર્જુનનાથ ભગવાનનું આપુ પ્રવર્તન હતુ, આમ ઉપદેશ દેતા, આમ આદાર લેતા, આવાં વસ્તુ દતા વાં તિર્થંકર દતા-વગેરે જાણ્ય પ્રવર્તનને જાણ્યમુખે તોઈ નિમિષ કરનાર જગતના લોકો ભૂત કરી રે.

ભગવાનના જાણ્ય પ્રવર્ત ઉપર નજર ન રાખતા આત્મા સાથે અનાદિ સંબંધમાં આવેલા કર્મ સમુદનો નાશ કરી તે ભગવાન નિરિ-અકલ્પણે આત્મામાં જ સ્થિતિ કરી રૂપી રીતે પરમાત્મપણું પામ્યા, એ આદિ વિચારરૂપ જ્ઞાનચમુખે પરમાત્મપણું પામવાનો માર્ગ જોવો.

મધ્યસ્થ દષ્ટિ રાખી મદાત્માઓનો સત્સંગ કરતા તેમણે આપેલા વિચારરૂપ જ્ઞાનચમુધી ભગવાનનો માર્ગ જોનાર જ અરેખરો માર્ગ પામી રહે રે; જાણી જાતિ, કુળ, વેષ વગેરે પર મમત્વ રાખનાર કરી પશુ ભગવાનનો માર્ગ જાણવાને સમર્થ થનાર નથી.

પુરુષપરંપર અનુભવ જોવતાં રે, અંધોઅંધ પળાય;
વસ્તુ વિચારે રે જો આગમે કરી રે, ચરણ ધરણ નહિ હાય.
પંથડો ૩.

રાજદાર્થ.

પુરુષપરંપર=એક પછી એક થતા પુરુષો અથવા એક આચાર્યની પછી તેના પદ ઉપર નિમાપણા બીજા આચાર્ય (તેમનો) અનુભવ=માર્ગ-રીતિ-જ્ઞાન, જોવતાં રે=જોતાં અથવા અનુભવથી વિચાર કરી પુરુષપરંપરા જોતાં, અંધોઅંધ=આંધ-જાનો પાછળ આંધળો દોડ્યો જાય એવું છે. વસ્તુ=તત્ત્વ, (તેને) વિચારે રે જો આગમે કરી રે=જો આગમ એટલે જ્ઞાન (સદ્જ્ઞાન) પ્રમાણે (કેલ) વિચારો છુએ તો. ચરણધરણ-પગ નુચાણ નાહુ નથી. હાય=કાણુ.

ભાવાર્થ

જે ગુરુપરંપરાથી ચાલતો આવેલો તે જ માર્ગ એમ વિચારીએ છીએ તો ગમ્મત અને મતાવર્ણબીજોની પરંપરા નહીં પડે છે, એટલે ગુરુપરંપરાથી પણ માર્ગ નિર્ધાર કરવાનું સાધન નથી. જિજ્ઞાસુ જેમ કેઈ અંધપુરુષે આગેવાન મધ્ધ બીજા અંધપુરુષને માર્ગ જતાવવા પ્રયત્ન કર્યો હોય અને એ વાત સત્ય માની, પહેલાની પાછળ બીજો અને બીજાની પાછળ ત્રીજો, એમ આંધળાઓની એવી ચાલની હોય તેવું થયેલું કે એટલે તે રીતે માર્ગપ્રાપ્તિ કદિન છે.

વળી આગમને આધારે વા શાસ્ત્રને આધારે તત્ત્વનો વિચાર કરીએ, અને શાસ્ત્રમાં જે પ્રમાણે શ્રી અન્નિતનાથ જગવાનનું પ્રવર્તન જણાવ્યું છે તે પ્રમાણે વર્તવા મુશ્કેલ કરીએ તો તેમ પણ જાનતું નથી; કારણ જગવાન જે રીતે પ્રવર્ત્યા તે માર્ગે પ્રવર્તવાની વાત તો બાબુ પર સખીએ પણ તે માર્ગમાં પગ મૂકવાનું ઠેકાણું પણ નથી, અર્થાત્ તે માર્ગમાં પગ મૂકવાનું પણ માર્ગ સામર્થ્ય નથી.

પરમાર્થ.

હું અમુક ગમ્મતો છું, અમારી અમુક ગુરુપરંપરા છે, અને તે પરંપરાને આધારે અમે જે ક્રિયા કરીએ છીએ તે જ સત્ય છે, બીજા નિદ્રા છે-મિથ્યાત્વી છે-એવું કહી અન્ની નિદ્રામાં પ્રવૃત્તિ કરનાર રાજદેવોની રૂતિયો પ્રવર્તનારે યથાવેલા ગમ્મતો તથા મતોને મૂળ પ્રમાણમાં લઈ તેવા મતના આગ્રહી એક આચાર્ય પછી બીજા આચાર્ય અને ગુરુ પછી બીજા ગુરુથી ચાલતા આવેલા સપ્રદાયના ક્રિયાકોડો એ જ જગવાનનો માર્ગ છે, એમ પારી પ્રવૃત્તિ કરનારને અન્નિતનાથનો

સત્ય માર્ગ પ્રાપ્ત થતો નથી અને તે માત્ર અધરંપરા પ્રમાણે
કન્નિષ્ઠ વસ્તુ પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી.

જો સિદ્ધાન્ત પ્રમાણે ભગવાનનો માર્ગ વિચારીએ છીએ તો કયો
નો નાશ કરી આત્મસ્થિતિ પ્રાપ્ત કરી ભગવાને વર્તન કર્યું હતું
પ્રમાણે કથાએનો નાશ કરવો અતિ કઠિણ છે, એટલે આગમ પ્રમાણે
ભગવાનનો માર્ગ વિચારતાં તે માર્ગે પ્રવર્તવું તો શું પણ પમ મ
વાળું સામર્થ્ય પણ દેખાવું નથી.

તર્કવિચારે રે વાદપરંપરા રે, પાર ન પહુંચે કોય;
અભિમત વસ્તુ રે વસ્તુગતે કહે રે, તે વિરજા જગ જોય.
પંથડો ૪.

શબ્દાર્થ.

તર્ક=કંઠપના, (તેના) વિચારે રે=વિચારવાધી, (શું થાય
તો કે) વાદપરંપરા રે=વાદની પરંપરા ચાલે છે-પૂર્વપક્ષ ઉત્તર-
પક્ષ થયા જ કરે છે. (પણ તે રીતે) પાર ન પહુંચે કોય=કોઈ
પણ પાર પામી શકતો નથી. વાદવિવાદ એક તર્કમાંથી
બીજો તર્ક નીકળ્યા જ કરે છે. અભિમત=કન્નિષ્ઠ પ્રાપ્ત કરવા
ચોખ્ખ, વસ્તુ રે=તત્ત્વ, (તે) વસ્તુગતે=જે પ્રમાણે યથાચોખ્ખ છે
તે પ્રમાણે, કહે રે=કહી બતાવે, તે=તેવા મહાત્માએ, વિરજા=
ધોડા કરચિત્, જગજોય=જગતમાં દેખાય છે.

ભાવાર્થ.

પોતાની મેળે તર્કથી વિચાર કરતાં એટલે તર્કથી શંકા
અને સમાધાન કરતાં એક શંકામાંથી બીજી અને બીજીમાંથી
ત્રીજી જેમ પરંપરા ચાલ્યા જ કરે છે, તેથી તેવી રીતે કોઈ
પણ પાર પડેલી શકતો નથી. પામવા ચોખ્ખ વસ્તુ (ભગવાનનો
માત્ર જ ન સિદ્ધાન્તમા છે તેમ કહેનાર જગત્તમા કોઈક
નથી. કેવળ છે

પરમાર્થ.

શ્રી અભિજ્ઞાન શ્લોકોના માર્ગ તક વિચાર કરીને નિશ્ચય કરીશું એમ કોઈ કહે તો તે પણ અને તેમ નથી; કારણ કે સંકલ્પો એવી નથી છે કે એક સંકલ્પ સમાધાન તકવડે કરતાં તેમાંથી બીજી સંકલ્પન થાય છે અને બીજીમાંથી ત્રીજી, એમ ચલાવવા વિવાદ કેમેક થાયા કરે છે, તેનો ઉકેલ આવતો નથી. આશ્ચર્ય એવું છે, જાણી મહત્તા છે, તોનો ઉકેલ આવનાર તેજ જાણીમહત્તાજ દેખાતા નથી માટે વિવાદ અને તોથી માર્ગ પ્રાપ્ત થાય તેમ જાણવું નથી.

વળી વિચાર કરીએ કે " કદિ તોથી જાણનારો માર્ગ ન મળે તો સિદ્ધાન્તથી જાણનારો તે માર્ગ મળશે, કારણ વાદી પ્રતિવાદીથી યથેક્ષે નિશ્ચય તે સિદ્ધાન્ત એમ કહેવાય છે. મહાપરોક્ષે અને પૂર્વાચારોક્ષે આવ્યા અનેક સિદ્ધાન્તો કર્યા છે અને પુસ્તકોમાં લખ્યા છે. તે સાંજી વા વાચી માર્ગનો નિશ્ચય કરીશું. " આમ જનતુ પણ કંઈ છે.

પામવા યોગ્ય એવી વસ્તુ (જિનમાર્ગ) સિદ્ધાન્તોમાં જેમ છે તેમ તથાપ્રકારથી કહેનાર પણ જનતથા કવચિત જ જોવામાં આવે છે. નાકી રાગ-રોષથી જેમનાં ચિત્ત દૂષિત છે, અને જેઓ મતના આમલરૂપ માફથી પ્રસાધક છે, તેમની પાસેથી જાણજવલુ કરી જાણનારો માર્ગ પામશે તે સર્પની પાસેથી અમૃત અને મકેંદની પાસેથી જ્ઞાન્તિ મેળવવા જેવું છે.

વસ્તુ વિચારે રે દિવ્યનયનતણો રે, વિરહ પડ્યો નિરધાર
તરતમ જોગે રે તરતમ વાસના રે, વાસિત યોધ આધાર.
પંથડો ૧૦ ૫

શબ્દાર્થ.

વસ્તુ=તત્ત્વ, (તેના) વિચારે રે=વિચારવામાં-શોધવામાં,
દિવ્યનયનતણો રે=દિવ્ય ચક્ષુનો-જ્ઞાન ચક્ષુનો, વિરહ પડ્યા=

બધ છૂટી ગયો-તથાપ્રકારના જ્ઞાની પુરુષો મળતા નથી તે
વિરહ પડ્યો, નિરધાર=નહી.

(બાકી આપણને હાલમાં તો) તરતમ=તથા વિશેષપણે
જાતા, જોગે રે=સંયોગોના અનુસારે, તરતમ=વિશેષપણે થતી,
વાસના રે-જ્ઞાનરૂપ સુવાસ (તેનાથી) વાસિત-વાસવાળો થયેલ,
જે) બોધ=જ્ઞાન (તે જ) આધાર=અવલંબ રહેલો છે.

અર્થાન્તર.

તરતમ-યથાવિશેષ, જોગે રે-મન, વચન, કાયાનું સામર્થ્ય
યોગ તેનાથી, તરતમ-યથાવિશેષ, વાસના રે-જ્ઞાનરૂપ સુવાસ,
તેનાથી) વાસિત-વાસવાળો થાય અથવા બોધવાળો થાય,
કેણુ થાય ?) બોધાચાર-બોધના આધારરૂપ જે આત્મા તે.

સાવાર્થ.

વસ્તુરૂપ ભગવાનનો માર્ગ વિચારવામાં દિવ્ય નયનનો
વિરહ છે એટલે જ્ઞાનરૂપ નેત્ર નથી. બાકી સંયોગો પ્રમાણે
જેવો જેવો સંસ્કાર થાય છે તેના અનુસારે જે બોધ પ્રાપ્ત
થાય છે તે જ આજકાલ આધાર રહેલ છે; તેથી હમણાં ને
હમણાં જ ચોક્કસ નિર્ણય થવો જાદુ હુલ્લ છે.

દ્વિતીય સાવાર્થ.

જેમ જેમ મન, વચન, કાયાના યોગમાં તારતમ્ય એટલે
યથાવિશેષપણું થાય છે, તેમ તેમ બોધના આધારરૂપ આત્મા
પણ વાસનાથી વિશેષ વાસિત થાય છે.

તૃતીય સાવાર્થ.

ભગવાનના માર્ગ વિચારવારૂપ વસ્તુના વિચાર કરવામાં

દિવ્ય નયનવાળા અગ્રમજા મુનિરાજ અથવા તેવા જ સ્ત્રીના મહાત્માઓ ઉપદેશપણે વિચારીએ તો કેવલજ્ઞાની મહારાજનો નિરક્ષ પડેલો છે, તેથી તે દ્વારાએ પણ વસ્તુ વિચારરૂપ માર્ગ પ્રાપ્ત થતો નથી. મહાત્માના યોગમાં જેટલી તરતમતા-વિશેષતા હોય એટલે કે મહાત્માઓનો ઉપયોગ વિશેષ હોય તેમ તેના યોગના આધારરૂપ આત્મામાં વિશેષ શક્તિ ધર્મ શકે, તેપણ નિઃસંદેહ જ્ઞાન કહેવાય નહિ, તેથી દિવ્યઅક્ષુ વિના સમજાવનારો માર્ગ મધ્યાર્થ બાણવો અતિ કઠણ છે.

42343.

વિચાર કરતાં તેવાં સાધનોના અભાવે અવગણનો તથા ૩૫ માં
મળવે. અતિ ઠણ છે, એમ જતાવી બુદ્ધિની તીક્ષ્ણતાથી અથવા ૩૬
મહામાર્યાના સમયે અવગણનો માં વિચારે તો જેટલું થોડું તાર-
તમ્ય એટલું વધારીશક્ય હોય. તેટલો માં પ્રાપ્ત થાય, પણ તેથી તે
નિશ્ચય બરાબર સંપૂર્ણ જ છે એમ કહેવાય નહિ કારણ અપ્રમદ
અવગણવાળા મહામા નિવાય તેના અનુભવનો ૩૭ સાક્ષી નથી.

કાળજી સહ પંથ નિદાસગુરે, એ આશા અવસંભ
એ જન હૃદયે જિનહ બલુએ રે, આનંદધન મત અંભ
પંથો ૧

10-ELV.

[illegible]

શ્રી સંભવનાથ ભગવાનનું સ્તાવન.

સંભવદેવ તે ધુર સેવા સવે રે, લહી પ્રભુ સેવન ભેદ;
સેવન કારણ પહેલી ભૂમિકા રે, અભય અદ્વેપ અખેદ.
સંભવ૦ (૮૬) ।

સાબ્દાર્થ.

સંભવદેવ=આ ચોવીશીમાં પચેસા ત્રીજા શ્રી સંભવનાથ
ભગવાન, તે=તેમને, ધુર=પ્રથમ, સેવે=સેવા કરે, (ભજે)
સવે રે=સર્વ માણીમાત્ર, (શી રીતે ?) લહી=પામી-લાવી
(શુ ? તો કે) પ્રભુ=ભગવાન, (તેમની) સેવનભેદ=સેવા
કરવાના ભેદ, (જાણીને પ્રભુને સેવા.)

સેવનકારણ=સેવા કરવામાં, પહેલી=પ્રથમ, ભૂમિકા રે=
ભૂમિ (પગથિયુ) (શુ ? તો કે) અભય, અદ્વેપ અને
અખેદ. (આ ત્રણે પદોના વિશેષ અર્થ આગળ સમજાવ્યે
છે તે જુઓ.)

ભાવાર્થ.

અવરુ-આત્મ-હે ભગ્ય પુરુષો ! સેવાનુ રહસ્ય સમજીને
પ્રથમ ભગવાનની સેવા કરો !

આ નેવાની પહેલી ભૂમિકા તે અભયપણુ, અદ્વેપપણુ અને
અખેદપણુ જાણવું

પરમાર્થ.

હ ભગ્ય જ નાં એ ' જલ તમ - તમ - નાં પ પ્રભે કરુ હેવ
ત, (અધાર અત્ર જન અધ્યાત્મ નુ નાં મુક્તપણુ પ્રાપ્ત કરું)

ગુણ, (તે) અબોધ=અજ્ઞાનતા છે, (એમ) લખાવ=સમજાવ.
(અથવા એ દોષો અબોધને ઓળખાવે છે.)

સાવાર્થ.

પરિણામની સ્વચ્છતા એટલે સ્વચ્છપણું તે કય, અરોમ
કાચ એટલે મનમા વસ્તુનું જે અમિય લાગવાપણું અથવા ન
રુચિવાપણું તે દેવ, પ્રવૃત્તિ કરતાં અથવા ક્રિયા કરતાં યાત્રીએ
તે ખેડ, આ ત્રણે દોષો સ્વરૂપના અભાવપણાથી થાય છે

પરમાર્થ.

અજ્ઞાનના ગુણના વિચારાદિ ચિંતનમાંથી ચિત્ત અળી નહીં જન
રિગ્વેદ પર ભાવનું તે અથવા ચિત્તની અરિચર ગિચિતિ (ચિત્તનું ચાપાવ)
તે કય બાવી કબની ગિચિતિ દોષથી ખ્યાન થઈ યાત્રી નથી, મર
અજ્ઞાનની મેવા દબાવારે પ્રથમ ચિત્તમાંથી માયાવતા દૂર કરી અજ્ઞાન થઈ

અરે એક વાનુ વારંવાર પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે અથવા કમંઈપણ
અનાદિથી કાપાળી પ્રગતિ કરતાં પ્રતિફળ એટલે સુખ કાર્ય કરાવું
દેવ છે ત્યારે તેનું પ્રવર્તન છાને રચનું નથી, તેથી તેના પ્રવર્તન થયા
દેવ થાય છે; અને દેવ થયાથી સુખ ખ્યાન કરતાં તેના ઉપર અભાવ
થવાથી ભાગ્યે ચિત્ત અળી જાય છે; મારે દેવ ત્વામવા પોઅ છે; એટલે
ચિત્તમા સ્વરૂપ કૌશા સુખ રિગ્વેદ તરફ જોઈ અરિચ ન થાય તેમ કરવું

ખ્યાન તથા યાત્રાદિના અક્રમામમા પ્રગતિ કરતા યાત્રી જનું તે મે
એટલે કે પરમાત્માના સા પાતાના સ્વરૂપ ચિંતન તરફ અરિચ ન થાય

અન્ય વગર સ્વચ્છતા નહીં હોય ત્યાં જો નહીં હોય ત્યાં પણ અન્ય
અન્ય વગર સ્વચ્છતા નહીં હોય ત્યાં જો નહીં હોય ત્યાં પણ અન્ય

અન્ય વગર સ્વચ્છતા નહીં હોય ત્યાં જો નહીં હોય ત્યાં પણ અન્ય

અન્ય વગર સ્વચ્છતા નહીં હોય ત્યાં જો નહીં હોય ત્યાં પણ અન્ય

અન્ય વગર સ્વચ્છતા નહીં હોય ત્યાં જો નહીં હોય ત્યાં પણ અન્ય

યશ્ચ, ઈત્યાદિ આવશ્ય વધારવાર પ્રમાદૃષ વાક્યો બોલી પ્રાણીઓને પુરુષાર્થ કરના રોકે છે તે જાણવર નથી એમ જાણ્યું છે.

પુરુષાર્થ કરીને જેમણે અભય, અદ્વેષ અને અખેદપણું પ્રાપ્ત કર્યું છે તેમના અવસ્થિતિ પરિપક્વ થઈ છે, અને તેમણે મત્સ્યાગનિનો અખાવ કરવાદૃષ સામર્થ્ય પ્રાપ્ત કર્યું છે એમ જાણ્યું.

તે જ પ્રમાણે તેમનું ચરમાવર્ત જાડી છે, વળી તેમણે જ અપૂર્વ કરણ ને અનિવૃત્તિકરણ કર્યું છે એમ જાણ્યું. ઉપર પ્રમાણે જેમને અભયપણું, અદ્વેષપણું અને અખેદપણું પ્રાપ્ત થાય તેમની દષ્ટિ ખુલે છે અને તેમને સિદ્ધાંતના વાક્યો પ્રાપ્ત થાય છે. એટલે સિદ્ધાંતનાં વાક્યો પર તેમને જ ખરેખરી અઢા હોય છે.

નોંધા-—૧ જ્ઞાનસારિચ્છુત જ્ઞાનજાતોપમા આ ચાચાને ભાવ બીજી રીતે આપ્યો છે ભય, દ્વેષ અને ખેદરૂપ દોષ કેમ રહે તેા હકે છે કે, અનંત પુરુષવપક વર્તન સંસારમા જ્યારે છવને છેત્તું પસાવર્તન જાણી હોય અને ચરમકરણ બોલ અનિવૃત્તિકરણની પ્રાપ્તિ થાય તેમજ “ અવસ્થિતિ ” નો પરિપાક—એટલે સચ્ચા પરિવૃત્તિ પ્રાપ્ત પડે ત્યારે છવના ભય, દ્વેષ અને ખેદરૂપ દોષ રહે છે. પ્રકાશક

પરિચય પાતિકધાતક સાધુશું રે, અકુશળ અપચય ચેતઃ
મંથ અધ્યાતમ શ્રવણ મનન કરી રે, પરિશીલન નય હેતઃ
સંભવ ૪

શબ્દાર્થ.

પરિચય=સ ભય, (કોનો) પાતિકધાતક=પાપોનો નાશ કરે-
નાર, સાધુશું =સાધુઓથી, (સાધુઓ સાથે) (તેથી શુ થાય ?)
અકુશળ=અકલ્યાણકારી, મસિનતાનો અપચય=નાશ થાય,
(રાગની મસિનતાનો નાશ થાય) (નો કે) ચેત=ચિત્તની
(મનની) (અર્થાત્ મનમાર્થી મસિનતા દૂર થાય) મંથ=શાઓ,
અધ્યાતમ=અધ્યાત્મનો વિષય જેમા મુખ્ય હોય તેવા; શ્રવણ=

વાદ=કોઈ પણ પ્રકારનો વિવાદ એટલે તકરાર નથી. પણ કારણ
વિણ=જેનાથી કાર્ય થાય એવું કારણ મેળવ્યા વિના, કારણ=
કામ, સાધિયે જે-જે સિદ્ધ કરવા જઈએ, એ તો, નિજ=પોતાની,
મત=મતિનો, ઉનમાદ=ગાંડાપણું જાણવું.

ભાવાર્થ.

કાર્ય કરવામાં, કારણ એટલે જેનાથી કાર્ય થઈ શકે તે
સાધન મળે તો કાર્ય થાય, એમાં કાંઈ વાદ નથી. પણ કારણ
મેળવ્યા વિના કાર્ય કરવાનું ધારવું, તે માત્ર પોતાના મતનો
ઉનમાદ એટલે ગાંડાપણું સમજવું, મતલબ કે જે કારણ મેળવ્યા
હોય તો જ કાર્યની સિદ્ધિ થાય.

પરમાર્થ.

જો ધડો કરવો હોય તો તે ધટ્ટરૂપ કાર્ય કરવામાં ઉપાદાન કારણ
માટી અને નિમિત્તકારણ હંક અગ્રાદિ, એ મળે તો કર્તા (ધડો કરાડર
કુંભાર) ધડો બનાવી શકે કોઈ એમ ધારે અથવા એમ જો કોઈ
તો તેમાં વાદ નથી, એટલે તેમ જનવુ સંબંધિત છે, પણ તેથી જો
કોઈ ઈશ્વરું જ કહે કે માટી, ચાક અને હંક વિના ધડો બનાવુ. તો
એ માત્ર ગાંડાપણું જ છે એમ સમજવું

સ્વસ્વરૂપને પ્રાપ્ત કરવારૂપ, અથવા મુક્તિના પ્રાપ્ત કરવારૂપ કાર્ય કરે
વનું છે આ કાર્ય જો પરમેશ્વરના સ્વરૂપ સાથે પોતાના સ્વરૂપનું મળવું
થાય તે જ થાય તેમ જ અને તેને માટે જમવાનની મવા કરવી પોતાને

જમવાનની મન એ મુક્તિના રૂપ કય સંપ્રદાન કન્યુ પ છે તેથી
જો કે ન જમવાનની મવાના કન્યુ મેળાવે, તે મુક્તિના રૂપ કય કરી
નકે જ એમ કય નથી પણ જમવાનની સંપ્રદાન કન્યુ મેળાવ
જમવાન એજવાન રૂપ ન જમ કરવું ન આવડે વાદ પણ એમ

ધ.રુ. તેથી ભગવાનની સેવામાં પણ અનુક્રમે અમય, અદેશ અને
અપેક્ષા પ્રાપ્ત કરી કમવડે ભગવાનની સેવા મેળવી મુક્તિ પ્રાપ્ત કરવી.
મુગ્ધ મુગ્ધ કરી સેવન આદરે રે, સેવન અમય અનૂપ;
દેજો કદાચિત સેવક યાચના રે, આનંદધન રસરૂપ.
મં ૬

શબ્દાર્થ.

મુઃધ-ભોળા પ્રાણીઓ, મુગ્ધ=સહેલી, કરી=ધારી. સેવન=
ભગવાનની સેવાને, આદરે રે=આદરે છે (કરવા માંડે છે,
પણ) સેવન=ભગવાનની જે સેવા તે, અમય=ન સમજાય
તેથી અને, અનૂપ=જેની બીજાને ઉપમા ન આપી શકાય
તેથી છે; (તેથી) દેજો=આપજો. કદાચિત=કોઈ વખતે (શું ?)
સેવક=ચાકર, તેની યાચના=માગણી, (શાની માગણી ? તો કે
ભગવાનની સેવાની) (કોણ આપજો ? તો કે) હું આનંદ-
ધન રસરૂપ ! હું આનંદના ગાઢ રસરૂપ પ્રભુ ! (કોઈ વખત
સેવા આપજો.)

ભાવાર્થ.

અંતર આત્મા-ભોળા લોકો સંભવનાથ ભગવાનનો સેવા
મુગ્ધ હું ભૂલ ધારે છે અને તેમ ધારી સેવાને આદરે છે.

પણ ભગવાનનો સેવાનો ઉપમા પણ કોઈને આપી ન
શકાય તેથી. હું, એવું તો કેવ. / અનુપમ અને અગમ્ય છે.

૧. હું અનન્ય સમૂહરૂપ (આનંદધન) પ્રભુ ! મને
કે. . . વગર પણ આપના. તેથી કેવ અપૂર્ણ ! સેવા મારી
અ. . . કેવકર. / વિનંતિ છે

પરમાર્થ.

પૂર્વોક્ત પ્રકારે અભવ, અદેશ અને અખેદપણાદિ પ્રથમ ભૂમિતિ-વાળી ભગવાનની સેવા અમમ અને નિરુપમ છે, છતાં ભોળા ભોળો, તે ભગવાનની સેવા સુમમ છે એમ ધારીને તે કરવા માંડે છે, એ તેમની ટેટથી મોટી ભૂલ છે; તે બતાવવા આનંદધનજી જેવા મહાત્મા પણ ભગવાનની વિનંતિ કરી યાચના કરે છે કે-હે પ્રભુ! જ્યાં ભવમાં અથવા ભવાન્તરમાં પણ આપનો સેવક ને હું, તેને આપની સેવા આપત્તે ! અર્થાત્ આપની સેવા પ્રાપ્ત થત્તે ! અને ભગવાનની સેવા એક વાર પ્રાપ્ત થઈ તો મુક્તતાત્ કારણ મજબૂતી મુક્તતાદિ કશું થવામાં સંદેહ નથી; એમ ખાત્રી હોવાથી જ ભગવાનની પાસે સેવા આપવાની આનંદધનજી મહાગત્તે વિનંતિ કરી છે.

તેથી મહાત્મા પુરુષોદ્ધારા ભગવાનની સેવા બંધી તે પ્રાપ્ત કરવાનો મુમુક્ષુ જનોએ પ્રયત્ન કરવો યોગ્ય છે. મતિભંપનાથી કે કુળદીથી કષ્ટેલી સેવાને આમક મોકલુ કારણ યાવ એમ સમજવું નહિ.

૪. શ્રી અભિનંદન જિન સ્તવન.

અભિનંદન જિન હરિસણુ તરસિયે, હરિસણુ દુર્લભ દેવ;
મતમત ભેદે રે જો જઈ પૂછિયે, સહુ થાપે અહમેવ.
અભિનંદન૦ ૧ (ટેક)

સાંખ્યાર્થ.

અભિનંદન=ચાંચા તીર્થ કરે શ્રી અભિનંદન નામના ભગવાન, જિન=નગાર્હ શાકુન્તલા જેમનાં છત્યા છે, તેમનું હરિસણુ=મત, માત્ર અથવા જતવું તેના પ્રાંત, તરસિયે=ચિંતા કરીએ

હીએ, (તુષ્ટા કરીએ હીએ) (ખરેખરી રીતે પ્રબળ ઠંઠ
યવી તે, દરિસણ, મત, માર્ગ અથવા દેખવું તે) દુર્લભ=અર્થ
કઠણ છે. (દુઃખે કરી પામીએ તેવું છે) કેવું દર્શન તેવું છે
તો કે) દેવ=અભિનંદન ભગવાનનું.

મતમત ભેદે રે=ભુદા ભુદા દર્શનાવાળાને. ભે=કદાપિ, જ
પ્રીયે=જનિ પૂછીએ કે, (અમારે ભગવાનનાં દર્શન કરવાં
અથવા ભગવાનનો ખરેખરો માર્ગ શું ? તે જાણવો છે, તો
સદુ=અથા, ધાપે=સ્થાપન કરે (શું સ્થાપના કરે ? તો કે
અહમેષ=અમારો માર્ગ જ ભગવાનનો માર્ગ છે.

ભાવાર્થ.

અંતરૂ આત્મા-હું અભિનંદન ભગવાનનું સ્વરૂપપ્રાપ્તિ
માર્ગરૂપ દર્શન ભેવા ખરેખરો આકાંક્ષી છું. (ખરેખરો ઠંઠ
હું) પણ ભગવાનનું દર્શન (માર્ગ) ધણું દુર્લભ છે, અર્થા
દુઃખે કરીને પ્રાપ્ત થાય તેવું છે. જૂદા જૂદા મતો(દર્શનકારો)મ
જમને પૂછીએ કે, પ્રાપ્ત થાય તેવું ભગવાનનું દર્શન કયું છે ? તે
દરેક જણ કહે છે કે-અમારું દર્શન ભેટલે મત છે તે જ મોક્ષ
પ્રાપ્તિનો માર્ગ છે અને તે જ ભગવાનનું દર્શન છે.

અંગાર્થ.

હું અભિનંદન ભગવાનનું ભેટલે શુદ્ધ આત્માનું દર્શન
કરવા ઠંઠુ છું, પણ તે આત્માનું દર્શન અતિ દુર્લભ છે

જૂદા જૂદા મતના જઈને ભે પૂછીએ છીએ તો દરે
મતના જણ છે કે-અમારો મતના જ થયે. પ્રવૃત્તિ કરવા
નહી જોઈએ. એમ કો પે... નહીં વિરોધ
૧૫ ૧૧ ૧૧ ૧૧

પરમાર્થ.

જન્ય પ્રાણીઓ અથવા મુમુક્ષુ જનો દમોદરાં શુદ્ધ માર્ગ પામવાની ઈચ્છા અજિજ્ઞાપાત્રાણા દોષ છે. તે માટે અભિનંદન ભગવાનનું દર્શન, અર્થાત્ જિનદર્શન પામવાને કહે છે; પણ વચાર્થ રીતે જિનદર્શન પ્રાપ્ત થવું અતિ કઠિન છે.

જે જે ગચ્છામા અને મતોમાં જનને પૂજીએ કે ભગવાનનો માર્ગ હોય ! ખરે દર્શન થવું ! તો દરેક મનવાણા અને દરેક ગચ્છાણા પોતાની જ વાત અથવા ગચ્છી પરંપરાને સ્થાપન કરે છે; એટલે કહે છે કે, અમે જે જિનદર્શન પામ્યા છીએ અને પ્રાપ્તિ કરીએ છીએ તે જ જિનદર્શન છે, પણ નિમ્પક્ષપાતપણે ખરું જિનદર્શન મતાવતા નથી સામાન્યે કરી દરિસણુ દોહિણું, નિર્ણય સકલ વિશેષા મહમેં ઘેર્યા રે અંધો કેમ કરે, રવિ સશીરૂપ વિલેખ. અભિનંદન૦ ૨.

સાબ્દાર્થ.

સામાન્ય=સામાન્ય પ્રકારવડે, દરિસણુ=આપનો માર્ગ અથવા ભગવાનનું દેખવું, દોહિણું=કઠણુ છે અને નિર્ણય=નિર્ણય, સકલ=સમસ્ત (સંપૂર્ણ), વિશેષ=વિશેષ રીતે થવું (તે કઠણુ હોય જ)) જેમકે મહમેં=મહા અકવાથી (અથવા નીસો અકવાથી થયેલી સ્થિતિ) તેમાં, ઘેર્યા રે=ધેરાયેલા, એવો (કોણ ?) અંધો=આંધળો માણસ, કેમ કરે=શી રીતે કરી શકે ? (શું શી રીતે કરી શકે ? તો કે) રવિ=સૂર્યનું, સશી=ચંદ્ર માણું, રૂપ=સ્વરૂપનું, વિલેખ=ચીતરણું તે અથવા જાણવું તે.

ભાવાર્થ.

અતરૂ આત્મા-સામાન્ય પ્રકારે વિચારતા અથવા જોતા આપનું દર્શન પામવું કઠણુ છે, અને સમસ્ત પ્રકારે વિશેષપણે

(દર્શનનો) નિર્ણય થવો તે અતિ કઠણ છે. કેમકે મદમાં ઘેરાયેલો આંધળો માણસ સૂર્ય અને ચન્દ્રનું સ્વરૂપ કેવી રીતે જાણી શકે ?

પરમાર્થ.

સામાન્યપણે અનેક મતમતાન્તરોના બેદાથી આપણા શુદ્ધ જૈન-દર્શનનું પામણું કઠણ છે. તેમ સમસ્ત નય, નિરોપ અને પ્રમાણ આદિથી ભગવાને ધર્મનું સ્વરૂપ વિશેષ પ્રકારે કહેણું છે. તેમ સમજાવું પણ કઠણ છે. સામાન્યપણે અને વિશેષપણે જૈનદર્શનનો નિષ્કર્ષ કરવાનો માર્ગ જો મતવાદીઓ અને ગમ્મવાદીઓને પૂજ્યા પારીએ તો, મૂલે જન્મ-માંધ અને તેમાં વળી મદિરા પીવાથી ઉન્મત્ત થયેલો માણસ જેમ સૂર્ય ચન્દ્રનું સ્વરૂપ જાણી શકે નહિ અથવા ચિતરી શકે નહિ, તેમ મતવાદીઓ મૂલે તો મિથ્યાત્વી અને અજ્ઞાની, અને તેમાં વળી તેમણે મત અથવા ગમ્મના આમદરૂપ મદિરા પીધેલી, તેથી તેમનાથી નિષ્પક્ષપાતપણે આપણું દર્શન પ્રાપ્ત કરાવી શકાય નહિ એટલે પૂર્વે કહેલાં કારણોથી તેઓ આપના દર્શનને જાણતા નથી, તેથી સામાન્ય પ્રકારે તેમજ વિશેષ પ્રકારે જૈનદર્શન પામણું અતિ કઠણ છે.

હેતુ વિવાદે હો ચિત્ત ધરી જોઇએ, અતિ દુરગમ નયવાદ;
આગમવાદે હો ગુરુગમ કો નહિ, એ સખળો વિધવાદ.

અભિનંદન ૦ ૩

શબ્દાર્થ.

હેતુ=કારણ બતાવી, વિવાદે હો=પૂર્વપક્ષ, ઉત્તરપક્ષ કરવો તેનાવડે, ચિત્ત ધરી=મનમાં વિચારીને, જોઇએ=જો જોઇએ હોય તો, અતિ દુરગમ=અત્યંત કઠણ લાગે છે, (શું ? તો કે) નયવાદ=સાતે નયોમાંના દરેક નયનું પ્રતિપાદન.

આગમવાદે=આગમો એટલે સિદ્ધાન્તો, અથવા જિનેશ્વર

જગવાને કહેલી શિક્ષાઓના મૂળ પાટો જેમાં છે, તેના વાદ એટલે વિચારથી બે બોધે તે, ગુરુ-ગુરુએ બતાવેલી કૃત્રી અથવા ગુરુએ કહેલું આગમોનું રહસ્ય કહી બતાવનાર કે નહિ=કોઈ નથી. (એ વિવાદ કહ્યું છે તે, અને આગમચાલ બતાવનાર ગુરુ નથી તે) સમજો વિષવાદ=મોઘ ખેડની વાત છે.

ભાવાર્થ.

અંતરૂ આત્મા-સાધવા યોગ્ય કાર્યની જેનાવડે પ્રાપ્તિ કરે તે હેતુ; અથવા હેતુ એટલે કારણ આ કારણનો વિવાદ બે ચિત્તમાં ધારી ભોધે અથવા વિચારી ભોધે તે નયવાદ એટલે નયોવડે અપેક્ષાથી કહેલાં વચનો સમજમાં આવવાં થયાં કહ્યું છે. વળી આગમોનાં વચનો વિચારવામાં શુરુ મળતાં નથી, એ મોટો ખેડ છે.

પરમાર્થ.

જગવાનનું દર્શન અથવા આત્મદર્શન હેતુઓ વિચારીને કરશું, એમ કોઈ ધારે તો તેમ ઘાત તેવું નથી. કેમકે સાતે નવેલી સમજણ અને વચનની સાપેક્ષનાદિકની સમજણ પામી અતિ કહ્યું છે, એટલે અનુભવથી જણાય એવું આત્મદર્શન અથવા જ્ઞાનદર્શન માત્ર હેતુઓનો વિચાર કરી પ્રાપ્ત કરાય તેમ નથી.

આગમો વાંચીને અને વિચારીને દર્શન પામી સકારી એમ બે ધારીએ છીએ તો આગમોના સત્ય અર્થો કહેનારા ગુરુ કોઈ હોવાતા નથી. આગમો સમજાવવાનો પ્રયત્ન કેવો છે ? તો કે એકથી દસ સુધીના આગમુ જેવે જ્ઞાન મેળવ્યું છે, તેવા પાસે ગર્જિતશાસ્ત્ર સમજવાનો પ્રયત્ન કરવા એવું છે મનસામ કે વ્યાકરણ અને કોષાદિ જ્ઞાનનામ્ની આગમોનું રહસ્ય કહેવાય તેમ નથી એ અર્થ તો માત્ર નરપરપરાથી પ્રાપ્ત થયેલો હોવો જાતકે, અને તેમ હોય તો જ તે જ્ઞાનનું પામવાના સાધનરૂપ થઈ શકે. હિં તો અનેક સકલો ઇત્પત્ત કરી તત કાર્થ થઈ હોય તો તેથી જાણ

કરનાના સાધનરૂપ યામ તેનું છે. વળી જેમને ગુરુપરંપરાથી આગમનું
રહસ્ય પ્રાપ્ત થયું હોય, તેવા ગુરુ પશુ જણાતા નથી. ઉપર કહેલી બંને
રીતિથી જૈનદર્શન પ્રાપ્ત કરનાં સાધનો જણાતાં નથી એ મોટી ખેદની
વાત છે. દુર્લભ મનુષ્યજન્મ અને તથાગ્રહારની ધર્મની જિજ્ઞાસા છતાં ધર્મ-
પ્રાપ્તિનું સાધન નથી મળતું જેથી અતિરુચ ખેલવડે મન અસ્વસ્થ થાય છે.

ધાતી કુંગર આડા અતિ ધણા, તુજ દરિસણુ જગનાથ;
ધીણાઈ કરી મારગ સંચરું, સેગુ કોઈ ન સાથ.

અભિનંદન૦ ૪

શબ્દાર્થ.

ધાતી=ધાત કરનારા-વિદ્યા કરનારા, કુંગર=પર્વત, આડા=
વચ્ચે, અતિ ધણા=ધણા વધારે છે (શામાં? તો કે) તુજ=તારા-
તમારા, દરિસણુ=દર્શન કરવારૂપ કાંઈમાં, અથવા તમારો મત
ભણવારૂપ કાંઈમાં, જગનાથ=જુ જગતના સ્વામી!-સગવાન!
ધીણાઈ=પણાઈ-ખંધાઈ-બેદરકારી, કરી=કરીને લે, મારગ=આપે
કહેલો એવો માર્ગ પામવાનો રસ્તો તેમાં, સંચરું=ચાલું તો, સેગુ=
સોબતી-રસ્તો બતાવનાર એવો કોઈ, ન સાથ=કોઈ સાથે નથી.

ભાવાર્થ.

અંતરૂ આત્મા-હે ત્રણ જન્મવના નાથ ! તમારું દર્શન
પામવામાં ધાત-અંતરાય કરનારા-વિદ્યારૂપે આડા આવનારા
મતાગ્રહ. કુલ.ગ્રહાદિ ધણા પર્વતો છે, તે પ્રાપ્તિ બેદરકારી
કરી ને આપના માર્ગને હુ પ્રવૃત્તિ કરું. તે રસ્તો બતાવે
તેવો કે. સંધાત પદ રૂપે નથી.

જિઠિયા જૈન યત્યાન્ય

સંસ્કૃત-સંસ્કૃત દા. નં. ૬૩.

આત્મદર્શન થવામાં અંતરાય કરનારા ઘાતીકર્મરૂપ પર્વતો
 ઘણા આડા પડેલા છે તેમાં દર્શનમોહનોય મહાન વિપ્લવો છે
 તેનો ક્ષય, ઉપશમ કે ક્ષયોપશમ થાય નહિ ત્યાં સુધી સાચું
 આત્મદર્શન થતું નથી.

परमार्थः

વિદ્યોગી પદ્ધતિને ઓળંગી આપનું રસન ફરીથી એમ પારી
ફરિને જે કુ વિદ્યો દર કરવારૂપ પદ્ધતિ ઓળંગવાના યોગ્યતાએ પ્રવ
તે મામતો નક્કીનાર કાર્ડ મોજી-જોમીઝો સાથે નવા તેથી બિ ધ ૧ ૭

દરસણુ દરસણુ રહતો ને ફરું, તો રણરોઝ સમાન;
 નેદને પિપાસા દો અમૃત પાનની, કિમ જાંગે વિષપાન.
 અભિનંદન ૫

2014

[illegible]

કરોનું પ્રેમ દેવ તે જગત કલકલિત થાય છે? અને કૃષ્ણના પ્રેમ દેવ તેને કે જગત વિશે કરોનું પ્રેમનું કોણ જે પણ જેનું જગતની કૃપા દેવ તે કૃષ્ણના પ્રેમનું કૃષ્ણનું જે અને તે વિના ભવિષ્ય કરોનું નથી, કે જે પ્રેમ જે અને વિનવિત કરે છે. કે અને જગતનું કરોનું કલકલિત (કિરો. જગતનું (૧).)

૫. શ્રી સુમતિનાથ બગવાનનું સ્તવન.

સુમતિ ચરણકુજ આતમ અરપણા,
દરપણુ જિમ અવિહાર, મુગ્યાનીં
મતિનરપણુ બહુ સંમત લાણીએ,
પરિસરપણુ સુવિચાર. મુગ્યાનીં (૨૬) ૧
સાબદાર્ય.

સુમતિ-પાંચમા તીર્થે દર બગવાન સુમતિનાથ મહારાજના,
ચરણકુજ=ચરણકુમળમાં, આતમ=આત્મા, અરપણા=અર્પણ
કરવું તે, (યોગ્ય છે.) (બગવાન કેવા છે ? તેા કે) દરપણુ=
આરસી, જિમ=જેવા, અવિહાર=વિહારરહિત છે, મતિ-બુદ્ધિની,
તરપણુ=ભૂમિ, બહુસંમત=પણા જણા માને છે, લાણીએ=એમ
લાણીએ હીંમ. પણ આ વિચારથી, પરિસરપણુ=પાછા આસ-
રવું તે પણ. જ્ઞાનચાન=સાચા વચાર છે

અર્થાન્તર.

નમાત્ર પાંચમા તીર્થે નમાત્રનાથના. ચરણકુજ=ચરણ
કુમળમાં. નામ અર્પણ કરવું તે. આત્મ અર્પણ કરવું તે. ચરણ
કુમળમાં. નામ અર્પણ કરવું તે. આરસીની મારફત. ના. ૩

કાર-વિકારરહિત છે. (એવા ચરણક્રમગમાં આત્માનું અર્પણ કરવું, તેથી) મતિ-બુદ્ધિનું, તરપણ=તુષિ=પુષ્ટિ (યાત્ર છે, એ વાત) બાહુસંમન=ધણા જણાઓએ માન્ય રાખેલી છે, એમ, જાણીએ=જાણવું, (વળી) પરિસરપણ=ફેલાવો (ઘણ છે, કેનો ? તો કે) સુવિચાર=સારા વિચારેનો.

સાવાર્થ.

ઈર્ષ્ય જેવા અધિકારી સુમતિનાથ જગવાનના ચરણક્રમગમાં આત્મઅર્પણ કરવું (યોગ્ય છે) બુદ્ધિની તુષિ એ " આત્મ-અર્પણ " એમ ધણાઓનું માનવું છે, પણ આ વિચારથી પાછા ફરવું તે જ સારો વિચાર છે.

દ્વિતીય સાવાર્થ.

શ્રી સુમતિનાથ જગવાન જેમ દેવસ્વરૂપાનથી આરિસાની પડે સમસ્ત પદાર્થોનું પોતામાં પ્રતિબિંબિત થયેલ જાણે છે અથવા આરિસામાં સુખાશુભ, શીત, ઉષ્ણ વિગેરે પદાર્થોનું પ્રતિબિંબ પડતા આરિસો જેમ વિકારવાન થતો નથી, તેમ જગવાન પણ વિકારવાન થતા નથી આવા સુમતિનાથ જગવાનના ચરણક્રમગમાં આત્માનું અર્પણ કરવું (યોગ્ય છે) એટલે તદ્વાકાર થઈ આવા સુમતિનાથ જગવાનના ચિતવન અથવા મ્યાનવડે સ્વરૂપ વિચારવું યોગ્ય છે, અને તે જ આત્મઅર્પણ કહેવાય.

બુદ્ધિની તુષિ, ન આત્મઅર્પણ, તેવું બહુસંમન કહેવું ધણા મતવાળાઓને કમજ છે, અર્થાત્ ધણા મતવાળાઓ બુદ્ધિની તુષિ એટલે ૧ બુદ્ધિનાં છવરે આત્મામાં લય) તેને આત્મ-અર્પણ કહે છે અને જાણીએ છીએ, તથા ન વિચારથી પાત્ર

હઠવું, એટલે તે વિચાર બરાબર નથી એમ ને બાણવું તે સારો વિચાર છે.

તૃતીય ભાવાર્થ.

શ્રી સુમતિનાથ ભગવાનના આરતી જેવા સ્વચ્છ ચરણકમળમાં આત્માને અર્પણ કરવામાં બુદ્ધિની તર્પણા એટલે પુષ્ટિ થાય છે, તેથી તે બુદ્ધિ ઘણા હોડોને સંમત એટલે માનવા યોગ્ય થાય છે, તથા સારા વિચારોનું પરિસ્થરપણ એટલે દેહાવે થતો રહે છે.

પરમાર્થ.

શ્રી સુમતિનાથ ભગવાનના ચરણકમળમાં આત્મઅર્પણ કરવું તે મુક્તિના પ્રાપ્ત કરવાનું સાધન છે. આ આત્મઅર્પણ શી રીતે કરવું ? સ્તવનામાં આગળ જનાવરી. પણ બીજાએ જે પ્રકારે આત્મઅર્પણ ધારે તે પ્રકાર બરાબર નથી એમ આ ગ્રાંથમાં જનાવરું છે. હવે આત્મા પ્રકારે જનાવી તેનો માર્ગ જનાવરી.

દ્વિતીય પરમાર્થ.

શ્રી સુમતિનાથના ચરણકમળપ આરતીમાં આત્મઅર્પણ કયા મનિ સુધરે છે અને ઉત્તમ પ્રકારના વિચારનો દેહાવે થતા પામે છે. કારણ કે મૂળે આત્મદ્રવ્ય પ્રકાશમય છે, અને તે આરતી જેવા પ્રકાશવદ્ય ચરણકમળમાં અર્પિત થાય છે, એટલે તેના મનિ તથા વિચાર સિરે, વધુ દેહાવે. પામે જ.

ત્રિવિધ સકલ તનુધર ગત આત્મા.

બહિરાત્મ ધુરિ બિંદુઃ   મુન્યાનાં

બાંજત અતર આત્મા તીનરો.

પરમાત્મ અવિરંદ.

મુન્યાનાં

શબ્દાર્થ.

ત્રિવિધ=ત્રણ પ્રકારનો, સકળ=બધા, તનુધર=શરીરને ધારણ કરનાર પ્રાણીઓમાં, બત=રહેલો, આત્મા=જીવાત્મા છે. બદ્ધિ-રાતમ=બદ્ધિરાત્મા નામનો, દુરિ=પહેલો, ભેદ=પ્રકાર છે. બીજે અંતર આત્મા=બીજે ભેદ તે અંતર આત્મા, ત્રીસરો=ત્રીજે ભેદ, પરમાત્મા=પરમાત્મા નામે, અવિષ્ણેદ=વિભાગ વિનાનો ભણવો. આવાર્થ.

શરીરને ધારણ કરનારા દેહધારીઓનો આત્મા ત્રણ પ્રકારનો છે. તેમાં બદ્ધિરાત્મા છે તે પહેલો ભેદ, બીજો અંતર-આત્મા અને ત્રીજો ભેદ પરમાત્મા છે કે જે અવિષ્ણેદ એટલે અવિનાશી છે.

પરમાર્થ.

મુક્તતા પ્રાપ્ત થયા પહેલા બધા આત્મા શરીરવાળા હોય છે; અને તે શરીરવાળા આત્માને આથી ભેદો કહેવામાં આવે છે. સ્વરૂપજ આત્મા અથવા સિદ્ધ જગત્તનનો આત્મા સ્વરૂપથી એક હોવાથી, તેમાં ભેદની કल्पના નથી, તેથી શરીરવાળા આત્મામાં બદ્ધિરાત્મા, અંતર-આત્મા અને પરમાત્મા એ ત્રણ ભેદો રહ્યા છે.

આતમભ્યુદ્ધે કાયાદિક મહો,

બદ્ધિરાતમ અધરૂપ; મુગ્ધાનીં

કાયાદિકનો સાખીધર રહ્યો,

અંતર આતમ રૂપ. મુગ્ધાનીં ૩

શબ્દાર્થ.

આતમ=આત્માની, બુદ્ધે=બુદ્ધિથી, કાયાદિક=શરીર આદિ, મહો=મદ્બુ કરાવો (અર્થાત્ શરીર એ જ આત્મા છે એમ

એ સમજે છે તે) બહિરાત્મ=બહિરાત્મા, (કેવો ? તો કે)
અપરૂપ=પાપરૂપ બાણુવો.

કાયાદિકનો=શરીર આદિકનો, સાખીધર રહ્યો=સાક્ષી થઈ
રહેલો, (શરીર આદિકથી સિત્ત, પણ તેમાં સાક્ષીરૂપે રહેલો
જે બાણુ, તેને) અંતર આત્મરૂપ બાણુવો.

સાવાર્થ.

હે સુમતિ ! આત્માની બુદ્ધિથી જોયે કાયાદિકનું મહત્ત્વ
કર્તું તે પાપરૂપ બહિરાત્મા બાણુવો.

પણ આત્મા કાયાદિકનો સાક્ષીદાર થઈને રહેલો છે એમ
જે બાણુ છે તે અંતર આત્મારૂપ છે.

પરમાર્થ.

જે શરીરને જ આત્મા માને છે, એટલે શરીરથી આત્માને જુદો
માનતો નથી તે પાપરૂપ બહિરાત્મા છે. શરીર સુખી તો પોતે સુખી
છે અને શરીર દુઃખી તો પોતે દુઃખી છે તે માત્ર શરીરને અર્થે પ્રતિ
કરે છે, અને પ્રતિથી મુક્ત થવાને બદલે બંધાય છે, એટલે પોતે
મિથ્યાજ્ઞાનથી પાપરૂપ થાય છે, માટે બહિરાત્માને પાપરૂપ ગણેલો છે.
દશ્ય (દ્રવ્ય) દેહથી બિતરિહિત આત્મા, એવો અન્ય પદાર્થ ન માનનાર
સ્વર્ગ, નરક ક્ષેત્ર રીતે માની શકે ? અને જાણી ગયેલા અથવા અત્ર નષ્ટ
થઈ ગયેલા દેહને પુનર્જીવ પણ કેમ કહી શકે ? આમ હોવાથી પાપ-
પુણ્યને વિવેક પણ અ.વા દેહાત્મવાદી એટલે દેહને આત્મા માનનારને
હેતે. નયા. તેથી બહિરાત્મા પ.પરૂપ ને એમ કહેવું યથાર્થ લાગે છે.

જે પ્રશ્ન શરૂ થયો. આત્માને કાયાદિકને અંતર આત્મા માને તેને
સમજાવવાને એટલે બહુ રૂપે વિવેક કરવો પડે. માનતો નથી.
પણ તેને એવું જણાવવું કે તેને જોવાને નથી શક્ય નહીં તેથી માનતો નથી.
તેથી જ આત્મારૂપ છે.

શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ, રૂપણ' છત્રાદિ ઉદ્વિગ્નનિન ગુણોના અભારથી
તાન, રચનાદિ અર્તોદિય ગુણો પ્રગટે છે; અને અનોદિય ગુણો અનંત છે
તેથી પરમાત્મા અર્તોદિય ગુણોના સમૂદયે મલિઓની ખાબુ છે.

આવા ગુણોએ કરીને જે મુક્ત હોય તે પરમપ્રમા. જે સુમતિ । જે
અંતરઆત્માપણુ પામેલા મુમુક્ષુ । આણુ પરમપ્રમાપણું સિદ્ધ કરવા
મેળે છે; અને એ પરમપ્રમાપણું સિદ્ધ કરવાને તું-આત્મા જ મેળે છે.

બહિરાત્મ તજ અંતર આત્મ, રૂપ થઈ થીર ભાવ;
સુગ્યાનીં

પરમાત્મનું હો આત્મ ભાવનું, આત્મ અરપણુ દાવ.
સુગ્યાનીં ૫

શબ્દાર્થ.

બહિરાત્મ=શરીરને આત્મા માનવારૂપ બહિરાત્મપણું તે,
તજ=ત્યાગ કરી (રીતે રીતે બહિરાત્મપણું તજાય ? તે કહે છે
કે) અંતર આત્મરૂપ મધ-કાયાનો સાક્ષી થવું, શરીરથી
આત્માને ભિન્ન માનવો; તે રૂપ થઈ એટલે શરીરથી ભિન્ન
આત્મારૂપ થઈને બહિરાત્મપણું તજ. (પછી) પરમાત્મનું-જે
ઉપલી શાધામાં કહ્યું તે પરમાત્માનું, આત્મ=સ્વરૂપ, (પોતાના
આત્મામાં) ભાવનું=વિચારનું-તું પરમાત્મા જેવો તું એમ
વિચારવું તે, આત્મઅરપણું=આત્માર્પણું, દાવ=ઉત્તમ ઉપાય
કરવારૂપ કાવં જાનવું.

ભાવાર્થ.

બહિરાત્મપણું તજ અંતરઆત્મારૂપ મધ, સ્થિર ભાવથી
પરમાત્મનું રૂપના પોતાના અન્ન મ. ભાવનું ૧ આત્મ-
અનુભવે ૩૧૫ છે

પરમાર્થ.

જલિરાત્મપણું એટલે શરીરને આત્મા માનવાપણું, તે છોડી દીધને, શરીરથી આત્મા ભિન્ન છે એમ નિશ્ચયપૂર્વક પોતાને શરીરની ક્રિયાનો અથવા કાપાદિકનો સાક્ષી માનવો, અને દરેક ક્રિયા કરતાં, અદ્વંતા તથા મમતાના સાગપૂર્વક પોતે પોતાને તટસ્થ સાક્ષી તરીકે ગણવો. આ આદિ ગુણમયી વિરોધ વાત જાણી તે પ્રમાણે અંતરઆત્મરૂપ થઈ પૂર્વોક્ત પ્રકારે પરમાત્માના ગુણો અથવા પરમાત્માનું સ્વરૂપ પોતાના આત્મામાં ચિંતવવું. આ કામ કરવાથી પરમાત્માપણું પ્રાપ્ત થશે એટલે પરમાત્મામાં આત્માનું અર્પણ થશે, આત્મઅર્પણ કરવાનો આ જ ઉત્તમ દલાજ છે.

આત્મ અરપણ વસ્તુ વિચારતાં, ભરમ ટળે મતિદોષ;
સુગ્યાની૦
પરમ પદારથ સંપત્તિ સંપન્ને, આનંદધનરસ પોષ.
સુગ્યાની૦ ૬

શબ્દાર્થ.

આત્મઅરપણુ=આત્માને-લગવાનને અરપણ કરવારૂપ, વસ્તુ=તત્ત્વ-પદાર્થને વિચારતાં-વિચાર કરતાં, ભરમ ટળે-સંશય મટે, (સંશય એ શું છે ? તો કે) મતિ=ચુદ્ધિ, તેના, દોષ=દૂષણ છે. (અને તેથી) પરમપદારથ=મોક્ષ તે રૂપ સંપત્તિ=ઋદ્ધિ, સંપન્ને=પ્રકટે. (કેવી ઋદ્ધિ પ્રકટ થાય ? તો કે) આનંદ-ધનરસ=આત્માનંદ સમુદાય, તેના રસ, તેને પોષ=પોષનારી પ્રાપ્ત થાય.

ભાવાર્થ.

પૂર્વોક્ત આત્મઅર્પણરૂપ વસ્તુનો વિચાર કરતા જામરૂપ બનેને. દોષ ટળે અને તથા પ-મ પદાર્થને જ મોક્ષ તે કાંઈ

ધંપત્તિ ઉત્પન્ન થાય અને તેથી આનંદના સમૂહરૂપ રચનું
પોષણ થાય

પરમાથ .

પ્રથમ આત્મઅર્પણ કથા પછી આત્માના ભેદ કથા; તેથી દરેક
રેને આત્મા માનવારૂપ બુદ્ધિનો દોષ દોષે અથવા આત્માથી પરવસ્તુને
પોતાની માનવારૂપ, અદૃશ્ય સમતાથી ઉત્પન્ન થયેલી તૃષ્ણાને વારે
અનેક વસ્તુઓના સંબંધથી સુખની કલ્પના કરવારૂપ બુદ્ધિની બાંધ
દળી જાય અને એ રીતે અંતરઆત્મપણું ગ્રામ થતાં કહેલા પ્રાણે
આત્મામાં પરમાત્માનું ભાવનું ચવાથી આત્મા પરમાત્મારૂપ થાય અને
તેથી આનંદરસના સમૂહની પ્રવૃત્તિ જે પરમ પદાર્થ—અનિર્વચનીય મુક્તિ
અથવા મોક્ષ તે ઉત્પન્ન થાય (મુક્તતા ગ્રામ થાય.) મારે આત્મઅર્પણ
રૂપ વસ્તુ વિચારવા યોગ્ય છે એ તાત્પર્ય સમજવું.

૬. શ્રી પદ્મપ્રભ ભગવાનનું સ્તવન.

પદ્મપ્રભજિન તુજ મુજ આંતરુરે, કિમ ભાંજે ભગવંત !
કરમવિપાકે કારણ બેધનેરે, કોઈ કહે મતિમંત. પદ્મ૦૧
શબ્દાર્થ.

પદ્મપ્રભજિન=હે છઠ્ઠા તીર્થંકર શ્રી પદ્મપ્રભ નામના જિને-
શ્વર ભગવાન, તુજ=આપનું, અને મુજ=મારું, આંતરુરે=આં-
તરો-રેર, કિમ=કઈ રસ્તે ? ભાંજે=ભાંગે; ભગવંત=હે ભગવાન!
(શ્રી રીતે તમારા અને મારા વચ્ચેનો ફેર મટે ?) કરમવિપાકે-
પૂર્વે મન, વચન અને કાયાવડે કરેલી ક્રિયાથી આત્મપ્રદેશ
સાથે, તે તે ક્રિયાનું ફળ આપવારૂપ મળેલા કાર્મણ પુદ્ગલો.

તે કૃણ આપવા તત્પર થાય, અને કૃણ આપી રહે, તેને કર્મ-
વિપાક કહીએ. તેનાવડે કારણ જોઈને=તે કર્મપુદ્ગલના સંબં-
ધરૂપ કારણને જોઈને, કેાઈ કહે મતિમંત=કેાઈ જ્ઞાની બુદ્ધિવાને
ઉપરના પ્રશ્નનો ઉત્તર આપેા કે, કર્મવિપાકે ભગવાનનું અને
તમારું અંતર ભાંગે.

ભાવાર્થ.

અંતરઆત્મા—હે પદ્મપ્રભુ પરમેશ્વર તમારા અને મારા
વચ્ચે જે અંતર પડ્યો છે તે શી રીતે ભાંગે ? આ પ્રશ્નના
જવાબમાં કેાઈ બુદ્ધિવાન કારણને જોઈને એમ કહે છે કે—કર્મ-
વિપાકે આ અંતર ભાંગે.

પરમાર્થ.

હા પદ્મપ્રભ તીર્થંકર ભગવાનની સ્તુતિ કરતાં પરમાત્મપણું પામ-
વાના હૃદય, એવા આનંદમનજી મહારાજ પ્રશ્ન કરે છે કે—આત્મત્વ-
પણે ભગવાન અને હું સરખા છતાં ભગવાન કૃતકૃલ થઈ જન્મમરણના
ભયથી છૂટી અનંત ઋદ્ધિ પામ્યા—અર્થાત્ પરમાત્માપણું પામ્યા અને હું
તો જેવો ને તેવો ભવભ્રમજી કરતો રહ્યો. ભગવાન અને મારી વચ્ચે
જે અંતર પડ્યો છે, તે કઈ રીતે ભાંગે ? એટલે કે હું પરમાત્મપણું
કઈ રીતે પામું ?

કારણ ઉપરથી કાર્યનું અનુમાન કરનાર એવો કેાઈ બુદ્ધિવાન આ
પ્રશ્નનો એવો ઉત્તર આપે છે કે કર્મનો વિપાક થયે છતે તમારું અને
ભગવાનના વચ્ચેનું અંતર મટી જાય. એટલે કે જ્યાં સુધી મિથ્યાત્વ,
અવિરતિ, કષાય અને યોગ હોય ત્યાં સુધી કર્મજન્ય છે અને ભગવા-
નને પૂર્વકિત ચારે કર્મજન્યતાના કારણો નથી; તેથી જ્યારે તમારાં જ્ઞાના-
વરણાય ત્યાં જાણેલા કર્મોનિ, ક્ષય થશે અને તમારે કર્મો જાણવાના
કારણ નહીં પડે ત્યારે જ તમારું અંતર મટે અને પરમાત્મપણું પામીશો.

પયઘ કિંઈ અણુભાગ પ્રદેશથી રે, મૂળ ઉત્તર બહુ ભેદ;
ધાતી અધાતી હો બંધોદય ઉદીરણા રે, સત્તા કરમ
વિઢેદ. પદ્ય ૨

પયઘ=પ્રકૃતિ-કર્મના સ્વભાવ, કિંઈ=સ્થિતિ-કર્મ ઉપ
આવવામાં અથવા ઉદયમાં રહેવાનું કાળમાન, અણુભાગ
રસ-કર્મનું જોર, પ્રદેશ=કર્મસમુદાયનો વિભાગ, મૂળ=મુખ્ય,
ઉત્તર=પેદાના, બહુ=બહુ, ભેદ=વિભાગો છે. વળી ધાતી=
આત્માના મૂળ શુદ્ધનો નાશ કરે તે, અધાતી હો=મૂળ શુદ્ધનો
નાશ ન કરે તેવાં, બંધ=આત્મપ્રદેશ સાથે કર્મપુદ્ગલનું મળ
વું, ઉદય=આત્મા સાથે મળેલાં કર્મપુદ્ગલોના કૂળ આપવાનો
પ્રવૃત્તિકાળ. ઉદીરણા=કર્મપુદ્ગલોને કૂળ આપવા માટે પ્રવર્ત
વાનો પ્રેરણા કરવી તે, સત્તા=કર્મપુદ્ગલો કૂળ આપ્યા વિના
આત્મા સાથે જોડાઈ રહેલા હોય તે. (છેલ્લે સરવાળે આજ
બંધી સ્થિતિવાળા) કર્મ=આડે કર્મોના, વિઢેદ=નાશ, (ન્યાય
ધાય ત્યારે ટળી જશે.)

સાવાર્થ.

કર્મની પ્રકૃતિ, સ્થિતિ, અણુભાગ અને પ્રદેશબંધ, તેમાં
પણ મૂળભેદ અને ઉત્તરભેદ ઘણા છે. વળી તેમાં પણ ધાતી-
કર્મો અને અધાતીકર્મોના ભેદ, આ બંધાના બંધ, ઉદય, ઉદી-
રણા અને સત્તા જોમ ભેદ પડે છે તે બંધાનો ન્યાયે વિઢેદ
ધાય ત્યારે પદ્યપ્રભુ ભગવાનનું અને તમારું અતર ભાંગે જોમ
મતિમાનો કહે છે.

પરમાર્થ.

પ્રકૃતિ એટલે સ્વભાવ, અનુભાવ અને પ્રદેશનો સમુદાય
અ તથાના બંધોદયથી કર્મની કૂળ આપવાની જુદી જુદી રીત

આ બાંધેલાં કર્મો જ્યારે ફળ આપે છે ત્યારે કર્મોને ઉદય એમ કહેવાય છે; અર્થાત્ ફળ આપવાને પ્રવર્તેલાં ન હોય ત્યારે સ્થા બેઠેલા સિદ્ધને સિકારીઓ જેમ ઉડીને યુદ્ધને માટે પ્રવર્તે છે, તે કર્મોને ફળ આપવા પ્રવર્તીતવા અથવા કર્મોને નિરૂપ કરવા માટે જોય લેવાને પ્રેરણા કરી સન્મુખ કરવાં તેને ઉદીત્થા કહે છે. (ઉદીત્થ એટલે પ્રેરણા, કર્મોને ફળ આપવાની પ્રેરણા કરવી, તે ઉદીત્થા ક એમ કહેવાય છે.)

જ્યારે કર્મો ફળ આપવાને ન પ્રવર્તી હોય, અને તેમને કે કરવાની પ્રેરણા પણ ન થઈ હોય, તેવી સ્થિતિમાં રહેલાં અને ફળ આપવાની કલ્પિતાણાં કર્મોની સ્થિતિ, તે “ સ્થા ” કહેવાય છે.

આ કર્મોના વશુંનતું મુખ્ય શાસ્ત્ર જે “ કર્મમંચ ” તેનાથી વિવિસ્તાર જાણી લેવો.

પૂર્વોક્ત પ્રકૃતિ, સ્થિતિ, અનુભવ અને પ્રદેશ તેમના મૂળ અને ઉત્તરભેદો તથા પાતી, અપાતી, તેમ જ બંધ, ઉદય, ઉદીરણા અને સ્થા-એ પ્રકારના કર્મોથી સમસ્ત પ્રકાર જેમને વિચ્છેદ એટલે જુદ થવાપણું થયું છે, અથવા સમસ્ત કર્મો જેમનાથી જુદ થવાં છે એવ પદ્યપ્રસ જગવાનનો અને તમારો અંતર જામવાનો માર્ગ પણ તે જ છે એટલે જગવાનની સાથેનો અંતર જે તમારે જામવો હોય તે કષ્ટ પ્રકારના કર્મોને વિચ્છેદ થવો જોઈએ.

કનકોપસ્રવત્ પયડી પુરુષતણી રે, જોડી અનાદિ સ્વભાવ
અન્ય સંજોગી જિહાં લગે આતમા રે, સંસારી કહેવાય
પદ્ય ૦ !

શબ્દાર્થ.

કનક=સોનું, ઉપસ્ર=પરચર, વત્=પેડે-પ્રમાણે, કનકોપસ્રવ એટલે સોનું અને પરચર અથવા માટી જેમ સાથે મળે.

આ જાણેલાં કર્મો જ્યારે ફળ આપે છે ત્યારે કર્મની ઉત્તર છે એમ કહેવાય છે; અર્થાત્ ફળ આપવાને પ્રાર્થનાં ન હોય ત્યારે જાણ મેળેલા સિદ્ધને શિકારીઓ જેમ છેડેને મુદ્દને માટે પ્રયત્નિ છે, તેમ કર્મોને ફળ આપવા પ્રવર્તાવવા અથવા કર્મોને નિવૃત્ત કરવા માટે ભેગથી લેવાને પ્રેરણા કરી સન્મુખ કરવાં તેને ઉદ્દેશ્ય કહે છે. (ઉદ્દેશ્ય એટલે પ્રેરણા, કર્મોને ફળ આપવાની પ્રેરણા કરવી, તે ઉદ્દેશ્ય કી એમ કહેવાય છે.)

જ્યારે કર્મો ફળ આપવાને ન પ્રવર્તા હોય, અને તેમને લેવા કરવાની પ્રેરણા પણ ન થઈ હોય, તેવી સ્થિતિમાં રહેલાં અને ફળ આપવાની કક્ષિતિવાળાં કર્મોની સ્થિતિ, તે “સત્તા” કહેવાય છે.

આ કર્મોના વર્ણનું મુખ્ય સામ્ય ને “કર્મમય” તેનાથી વિભાવિરતાર જાણી લેવો.

પૂર્વોક્ત પ્રકૃતિ, સ્થિતિ, અનુભવ અને પ્રદેશ તેમના મૂળ અને ઉચ્ચભેદો તથા પાતી, અપાતી, તેમ જ નષ્ટ, ઉદય, ઉદ્દેશ્ય અને સત્તા-એ પ્રકારનાં કર્મોથી સમસ્ત પ્રકારે જેમને વિષ્ણુ એટલે સુધે ઘવાપણું થયું છે, અથવા સમસ્ત કર્મો જેમનાથી સુદૃઢ થવાં છે એવું પણ પ્રથમ જાણવાનું અને તમારો જાંવર સાંચવાનો માર્ગ પણ તે જ છે. એટલે જાણવાનની સાથેના અંતર ને તમારે સાંચવે હોય તે કર્મોના પ્રકારનાં કર્મોને વિષ્ણુ થવો જોઈએ.

કનકોપસ્રવત્ પયડી પુરુષતણીરે, જોડી અનાદિ સ્વભાવે
અન્ય સંજોગી જિહાં લગે આતમા રે, સંસારી કહેવાય

સાબદાર્ય.

કનક=સોનું, ઉપસ્રવ=પથ્થર, વત=પડે-પ્રમાણ; કનકોપસ્રવ એટલે સોનું અને પથ્થર અથવા માટી જેમ સાથે મળેલાં

ત્યારે તમે એમ પ્રશ્ન કે છવને કોર્મો રાધી નંધાવો? તો જાણે
તો ત્યારે યાત્ર કે જ્યારે છવને કોઈ પણ વખત કમંચનધી રહિ
માની, પછીથી કમંચન માનવામાં આવે ત્યારે, પણ તેનું એ સમાધાન
અનાદિ સંબંધી છે; એટલે અનાદિથી જ છવને અને કમંચના સંબંધે જે
એમ કહેવું છે.

હવે બીજી સંકા એમ યાત્ર કે-જ્યારે છવને અને કમંચના સંબંધે
અનાદિથી છે, તો તે સંબંધ છૂટે કેમ? ત્યારે તેનું હજારો આપવામાં
આવ્યું છે કે-પ્રવચનના અને પાયાવચનના અનાદિથી સંબંધ છે, પણ તે
સંબંધ ત્યારે તૂટે છે ત્યારે જન્મે જૂઠા યાત્ર છે. તે જ પ્રમાણે છવ
અને કમંચ જૂઠા યાત્ર છે.

ત્યાંમુથી જન્મ સંયોગી એટલે કમંચના સંબંધવાળા અદિમાં હોય
છે ત્યાંમુથી તે સંસારી કહેવાય છે; અને પછીથી એટલે કમંચના સંબંધે
રહિતપણાની અવરથાને પદપ્રભુ અમવાનની અવરથા અવરથા સિદ્ધાન્ત
કહે છે. તેથી તે અવરથા પામવાને લેવા થવું જોઈએ એ ઉપર છે.

કારણ જોગે હો બાંધે બંધને રે, કારણ મુગતિ મુકાય
આશ્રવ સંવર નામ અનુક્રમે રે, હેય ઉપાદેય મુકાય

સાબ્દાર્થ.

કારણ જોગે હો=જે વસ્તુ મેળવવાનું અથવા ઉત્પન્ન મે
વાનું જેનાથી ધાય તે કારણ, તેને, જોગે હો=સંયોગે, બાંધે=બાં
કરે, (શું બાંધે?) બંધને રે=કમંચના બંધનને આત્મા સાથે નાં
કારણ=તેવાં જ કારણોથી, મુગતિ=નિર્જરા-કમંચનું મૂકી રેવું કે
અથવા કમંચથી છૂટ્યા પછીની અવરથા તે, મુકાય=ધાય-અર્થ
કમંચને દૂર કરાય. આશ્રવ સંવર નામ=જેનાથી બંધ બંધ
તેનું નામ આશ્રવ, અને જેનાથી મુકાય તેનું નામ સંવર,

આમવ અને સંવર, એ નામો, અનુક્રમે દે=અનુક્રમે કરી, યિન્તજવા લાયક અને ઉપાદેય=મહુલ કરવા લાયક, સુણાય= સંભળાય છે-કહેલાં છે.

સાવાર્થ.

કારણો મળવાથી (આત્મા) કર્મોનો બંધ બાંધે છે. તે જ પ્રમાણે કારણો મેળવવાથી (આત્મા) કર્મોની નિર્જરા કરી મુક્ત થાય છે-બંધથી છુટો પડે છે. અનુક્રમે પ્રથમ બંધ કર-
વાના કારણોનું નામ આમવ છે અને મુક્ત થવાના કારણોનું નામ સંવર છે. વળી તેમાંનો પ્રથમ આમવ તજવા યોગ્ય છે અને સંવર મહુલ કરવા લાયક છે. આ પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ કરે તે ભગવાન સાથેનું અંતર બાંધે તેમ છે અને ત્યારે જ ભગવાનની સમાનતા પામે.

પરમાર્થ.

મિથ્યાત્વ, અવિરતિપણું, કષાય અને યોગ આ ચાર કારણોથી કર્મબંધ થાય છે. જ્યાં સુધી ભગવાને કહેલાં તત્ત્વોમાં સચિ નથી, અથવા યરીરાદિકથી ભિન્ન સ્વકર્મકર્તા તથા ભોક્તા આદિ લક્ષણોવાળો આત્મા છે, એમ જાણ્યું અને અનુમન્યું નથી ત્યાં સુધી મિથ્યાત્વ છે અને આવું મિથ્યાત્વ હોવાથી જે જે પ્રવૃત્તિ થાય તે આત્માને બંધન કરવા-
રૂપ જ થાય છે.

મિથ્યાત્વનો ભાગ થવા પછી કેટલેક પ્રકારાન્તરે અન્ય વસ્તુઓ પર રહેલી સચિ કિંવા હિન્નનો ભાગ તે વિરતિપણું છે. જ્યાં સુધી જૂદી જૂદી હિન્ન થાય ત્યાં સુધી તે પ્ર.મ કરવાના પ્રવર્ત્તનો પણ સંભવ છે અને તેથી આવી હિન્નનું મૂળરૂપ અવિરતિપણું તે કર્મબંધનનો હેતુ જ હોય છે.

મિથ્યાત્વ અને હિન્નનું મૂળરૂપ ક્રોધ મન, માન, અને લોભ આ ચારેને કષય કહેવાય છે અને જ્યાં સુધી કષય હોય છે ત્યાં સુધી કર્મબંધ થાય છે તેથી કષયો એ બંધનનું કારણ જ

જ્ઞાનદર્શન તે આત્મા અને બ્રહ્મા તે જ્ઞાનદર્શન, એમ કારણકારણ બાવના અભેદોપચારીપણથી આત્મા શુદ્ધ જ્ઞાનદર્શનમય થાય અને જગવાન સાથેનો અંતર જાગે. જગવાન સાથે અંતર ભાંગવાનો આ જ સારો ઉપાય છે.

પંડિતોએ મિદાન્તો અને પ્રથિના પ્રમાણ સહિત આ ઉપાય આનંદધનજીને કહ્યો.

તુજ મુજ અંતર અંતર ભાંગશે રે, વાજશે મંગલ તૂર;
હવ સરોવર અતિશય વાધશે રે, આનંદધન રસપૂર.
પદ્મ ૦ ૬

શબ્દાર્થ.

તુજ=તમારું, મુજ=મારું, અંતર=સેદ-છેદ, (જે છે તે)
અંતર એટલે સેદ, અથવા મારું અ તાકરણ, તે વડે તે છેદ,
ભાંગશે રે=ભાંગશે. અથવા તુજમુજ અંતર એટલે તારા મારા
વચ્ચે (રહેલો) સેદ જ્યારે ભાંગશે (ત્યારે) વાજશે=વાગશે,
મંગલ=મંગલિક, તૂર=વાજાં, (અને તેથી) હવ=આત્મારૂપ,
સરોવર=તળાવ, અતિશય=ધણું વધારે, વાધશે રે=વધશે-પ્રસન્ન
થશે-ભરાશે, (શાથી ? તો કે) આનંદધનરસ=આનંદના સમૂહ-
ના જે રસ, તેનું પૂર=ભરતી ચઢાવી.

ભાવાર્થ.

હે પ્રભુ ! હું આશા રાખું છું કે આપની અને મારી વચ્ચેનો
અથવા આપનો અને મારો ફરક જામશે; અને જ્યારે તેમ
થશે ત્યારે માંગલિક વાજાં વાગશે, અને હવરૂપ સરોવર
આનંદસમૂહના રસના પૂરથી અત્યંત વૃદ્ધિ પામશે.

પરમાર્થ.

જ્યારે પૂર્વોક્ત પ્રકારે આત્મા મુણ્કરમે પ્રવૃત્તિ કરશે ત્યારે મારો

શિવશંકર જગદીશ્વર, ચિદાનંદ ભગવાન્, સત્તના,
જિન અરિહાતીર્થંકર, જ્યોતિ સ્વરૂપ અસમાન, સત્તના,
શ્રી સુપાર્શ્વ ૩

સાબ્દાર્થ.

શિવ=કર્મોપદ્રવ નિવારક, શંકર=મુખનો કર્તા, જગદીશ્વર=જગતના સ્વામી-ઐશ્વર્યવાન, ચિદાનંદ=જ્ઞાનાનંદરૂપ, ભગવાન ઐશ્વર્યવાન, જિન=રામાદિ શત્રુઓને હતનાર, અરિહા=કર્મશત્રુને હણનાર, તીર્થંકર=ધર્મતીર્થના પ્રવર્તાવનાર, જ્યોતિસ્વરૂપ=શુભચૈતન્યરૂપ, અસમાન=જેમના લેવું બીજું કોઈ નથી.

સાવાર્થ.

આ શ્રી સુપાર્શ્વનાથ પ્રભુની આરાધના કરવાનું જ્યારે કહેવામા આવે ત્યારે શ્રી સુપાર્શ્વનાથ પ્રભુમાં, આ ગાથામાં જે નામો કહ્યાં છે તે બધા નામોની સત્તા છે, એટલે શિવપણું, શંકરપણું, જગદીશ્વરપણું, ચિદાનંદપણું, ભગવાનપણું, અરિહંતપણું, તીર્થંકરપણું અને જ્યોતિસ્વરૂપપણું તેમનામાં અર્થથી છે, તેથી આ ભગવાન આરાધ્ય છે. (આ પછીની ગાથાઓમા પણ આ જ પ્રમાણે ઉપાસ્ય દેવોના પર્યાય નામો છે, તેથી ત્યાં પણ આ પ્રમાણે સમજવું.)

પરમાર્થ.

જે આપણે ઉપદેશોને નિવારવા હોય, સુખ પ્રાપ્ત કરવું હોય, ઐશ્વર્ય, સત્તા અને જ્ઞાનાનંદ કે જગતીર્થ મેળવવા હોય, રામાદિ શત્રુઓનો વિજય

૧ જન સંપદના ભાર નથી, તેમથી યાનિવાથી અને સુવચાથી અર્થ ન કરતા બાકીના સુખના મુક્તો ભગવાન શ્રીસુપાર્શ્વનાથમા છે

કરવો હોય, યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરવી હોય, માર્ગરચાપના કરવી હોય, આત્મ-
સ્વરૂપ મેળવવું હોય અથવા સર્વોત્કૃષ્ટ યવું હોય તો આ સુપાર્શ્વનાથ
ભગવાને તે બધું મેળવેલું છે; માટે તેમનો દાખલો લઈ, એટલે કે તેમણે
થી રીતે આશીને તે બધું મેળવ્યું ? તે બધી લઈને તે પ્રમાણે વર્તવું.

અલખ નિરંજન વચ્છત્રુ, સકળ જંતુ વિસરામ; લલના.

અભયદાન દાતા સદા, પૂરણ આતમરામ. લલના.

શ્રીસુપાસ૦ ૪

શબ્દાર્થ.

અલખ=લખ્યો ન જાય તે, નિરંજન=અંજન એટલે લેપ,
અને લેપ નહિ તે નિરંજન, વચ્છત્રુ=સર્વ પ્રાણીઓને હિતકારી,
સકળજંતુ વિસરામ=સર્વ પ્રાણીઓને પરમ સત્તા પામવાનું
સ્થાનક, અભયદાન દાતા=હંમેશાં ભયથી બચાવનાર, પૂરણ=
સંપૂર્ણપણે પામેલા, આતમરામ=આત્મામાં રહેલા.

ભાવાર્થ.

સર્વ બહિરાત્માઓથી પ્રભુનું સ્વરૂપ બધી ચકાતું નથી,
તેથી પ્રભુ અલખ છે, કર્મરૂપ લેપનું પડ પ્રભુ ઉપર નથી
તેથી પ્રભુ નિરંજન છે. વિદ્યામ એટલે વિદ્યામાનું સ્થાનક,
અર્થાત્ આ ભવરૂપી સમુદ્રમાં ભમતાં યકાં કોઈપણ ગતિમાં
વિસાંતિ નથી; એટલે જ્યાં જ્યાં પ્રાણી જન્મ લે ત્યાં ત્યાં
મરણ તો છે જ અને રોગાદિથી થતા પરિનાય તો વળી જુદો
આ પ્રમાણે પ્રાણીઓને હંમેશા જન્મન-મરણ ચક્ર કરે છે, તેથી
જ તુલે ભગવાનનું રાણું લે છે જ ભગવાનનું રાણું લે છે
તેને જન્મમરણ ક્રાંતિ પડતું નથી, અને તે હંતુય જન્મમરણ

પ્રવર્ત્યા તેથી તેઓ અનેક જાતની તૃષ્ણાથી ઈચ્છાવાન-
આતુર થયેલા જગતના પ્રાણીઓની ઈચ્છા પૂરે છે એટલે કે
તેમને કંઈ પણ ઈચ્છવાનું રહેતું નથી.) આ પ્રમાણે વિવેક
ભરે ■ તેથી વિવેકનર અથવા વિવેકના આધારરૂપ છે. અંસારી
જીવોની તૃષ્ણાને તોડવાના આધારરૂપ છે, તેથી વિવેકનર છે.

હૃષીક એટલે ઇંદ્રિયો, તેમને વચમાં રાખનાર હોવાથી
જગવાન હૃષીકેય કહેવાય છે. વગી પ્રભુ જગતના નાથ છે,
તેથી જગજ્ઞાય તેમજ પાપરૂપ જે અમળબંધ તેને પ્રભુ લઈ લે
છે, એટલે કે જેઓ પ્રભુને ચરણે જાય તેનો અશુભબંધ નાથ
પામે ને નવો મતો નથી; તેથી તે “ અચર ” છે. પૂર્વે
થયેલો બંધ પણ પ્રભુસેવાથી નષ્ટ થાય છે યા દીલો ■
જાય છે, તેથી તે “ અધમેચ્ચન ધણી ” છે. વગી મુક્તિ એટલે
મોક્ષરૂપ પરમ પદે પહોંચવામાં પ્રભુ સાથી છે; તેથી “ મુક્તિ
પરમપદ સાથે ” એવા જગવાન શ્રી સુપાર્શ્વનાથને અણુવા

પરમાર્થ.

જુદા જુદા દેવોના નામોનો અન્વય લઈએ તો, તે આ શ્રી સુપાર્શ્વ
જગવાનમા પટિત થાય છે; મારે ખરેખરી રીતે તો તે નામોનો
વાચ્ય પદાર્થ અન્વ રાગદિ સંહિત દેવો નહિ પણ ચીતરાજ પ્રભુ જ છે.

એમ અનેક અભિધા ધરે, અનુભવ ગમ્ય વિચાર; લક્ષના
જે જાણે તેહને કરે, આનંદધન અવતાર. લક્ષના.

શ્રી સુપાસ૦ ૮

રાજદાર્થ.

એમ=પૂર્વોક્ત પ્રકારે, આ જગવાન, અનેક અભિધા=અનેક

શબ્દાર્થ

(આત્મા અથવા આનંદધનજી કહે છે) દેખણ દે રે = જોવા દે, સખી મુને દેખણ દે = હું સખી ! મને જોવા દે. ચંદ્રપ્રભુ મુખ ચંદ્ર = ચંદ્રપ્રભુ ભગવાનના મુખરૂપી ચંદ્રને જોવા દે, ઉપરામ = શાન્તરસનો, કંઈ = મૂળ છે, ગતકલ્પિમલ દુઃખકંઈ = વળી જેમાંથી ગત એટલે ગયું છે, પાપરૂપ કલ્પિમલ એટલે કીચડ અને દુઃખરૂપ કંઈ એટલે જોડ, તે શ્રી ચંદ્રપ્રભુ ભગવાનનું મુખ મને જોવા દે.

સાવાર્થ.

આનંદધનજી અથવા આત્મા-શુદ્ધ ચૈતન્ય ધર્મ ધર્મિત શુદ્ધ ચૈતન્ય શક્તિને કહે છે કે-મને જોવા દે, જોવા દે (આ ઠેકાણે પુનરુક્તિ દોષ સમજવો નહિ) કેમકે, વારંવાર " જોવા દે જોવા દે " કહેવું, તેથી જોનારની પ્રગળા ઇચ્છા અને વસ્તુનું અપૂર્વપણું જણાય છે.

આ શ્રી ચંદ્રપ્રભુ ભગવાનનું મુખ કેવું છે ? તે કહે છે. શાગદેવના રહિતપણાથી ઉત્પન્ન થયેલો જે શાન્તરસ તેના કંઈ (મૂળ) સરખું છે. કંઈની ઉપમા એટલા માટે આપી કે-જેમ કંઈમાંથી અનેક અંકુરો ઉત્પન્ન થાય છે તેમ ભગવાનનું જે મુખ છે, તે શાન્તરસના અંકુરોને ઉત્પન્ન કરવાને મૂળરૂપ જણાય છે. વળી જેમાંથી પાપ અને દુઃખનો કંઈ ગયો છે, એટલે કર્મકલ્પથી જેમા શુદ્ધ પાપ વધુ નથી, તેમજ દુઃખનો કંઈ પણ રહેલો નથી એવું નિર્મળ છે જ્ઞાનસાગરજી મહારાજે આ ઠેકાણે જોવો અર્થ કયો છે કે-પ્રભુને સેવનાર દેવતા તથા મનુષ્યના સમુદાયનો પાપ અને દુઃખનો કંઈ ગયો છે, માટે મને જોવા દે કે જમી માગ પાપ અને દુઃખના કંઈ ગય.

પરમાર્થ.

પ્રથમ છત્ર માત્ર અતિ સૂક્ષ્મપણે જે રિચતિમાં દોષ છે તે રિચતિને સૂક્ષ્મ નિગોદ કરે છે.

આ સૂક્ષ્મ નિગોદ આખા લોકમાં જ્યાં સુધી ધર્માસ્થિતાવ, અધર્માસ્થિતાવ છે ત્યાં સુધી એટલે લોકની ઉપરની મર્યાદા સુધી જ્યાં સુધી રહેલ છે આ કેવળ અત્યંત અવરણા જેવી રિચતિ છે, આ રિચતિમાં દરેક રૂપનો અમલગ છે, તેથી ચક્ષુ દોષાનો સંભવ નથી, તેથી પ્રજ્ઞા મુખ રીક નથી એમ જણાવ્યું છે.

આદર નિગોદ એ પણ ઉપરની રિચતિને સમજાવ મળતી જ રિચતિ છે, અહીંયાં આત્માનું પુષ્કળ સ્વરૂપ સમજાવ છે. અતિ સૂક્ષ્મપણે તથા અત્યંત જેવી જ અવરણા આ રિચતિમાં છે, ચક્ષુને સંભવ આ રિચતિમાં પણ નથી, એટલે એક પ્રજ્ઞા મુખ આ રિચતિમાં પણ રીક નથી એમ જણાવ્યું છે.

આ છ રિચતિ પુરતી એટલે પૂખ્તીકાવતી છે, આ રિચતિમાં કું કું, એટલે પૂર્વની રિચતિના અવ્યક્ત રાગ કરતા કંઈક વિશેષ માત્ર રૂપો-રૂપિણ્ય અવ્યક્ત રાગ દેવ છે તેમજ અમુખતા અમખવાતમા કાચ મહત્ત્વ સ્વીકાર દેવ છે, તેથી સૂક્ષ્મપણે અને ચક્ષુને અભાવ દેવથી, હ દેવત્વ સ્વીકાર ન આ રિચતિમાં લાખો તે કરોડો જોઈ માર્યા પણ પ્રજ્ઞા મુખ રીક નથી.

આ રૂપો-રૂપિણ્ય અવ્યક્ત રાગ કરતા કંઈક વિશેષ માત્ર રૂપો-રૂપિણ્ય અવ્યક્ત રાગ દેવ છે તેમજ અમુખતા અમખવાતમા કાચ મહત્ત્વ સ્વીકાર દેવ છે, તેથી સૂક્ષ્મપણે અને ચક્ષુને અભાવ દેવથી, હ દેવત્વ સ્વીકાર ન આ રિચતિમાં લાખો તે કરોડો જોઈ માર્યા પણ પ્રજ્ઞા મુખ રીક નથી.

સ્પર્શેન્દ્રિયવર્ણાં નં દોષં છે. ત્યાર પછી સ્પર્શેન્દ્રિય અને રસેન્દ્રિયવાળું અંજસિયાં, કુંમિ વિગેરેનું શરીર પામ્યો, તેમજ સ્પર્શેન્દ્રિય, રસેન્દ્રિય અને શ્રાણેન્દ્રિયવાળું કીડી, માંકડ વિગેરેનું શરીર હું પામ્યો અને ત્યાં પણ ચક્ષુને અભાવે મેં પ્રભુનું મુખ દીકું નહિ.

ત્યાર પછી સ્પર્શેન્દ્રિય, રસેન્દ્રિય, શ્રાણેન્દ્રિય અને ચક્ષુન્દ્રિયવાળું વાંછી, ભમરા વિગેરેનું શરીર પામ્યો, ત્યાં પણ પ્રભુનું મુખ દીકું નહિ.

ચોરિન્દ્રિયપણામાં આંખો છતાં પ્રભુનું મુખ (સ્વરૂપ) કેમ દીકું નહીં ? એમ પૂછવામાં આવે તો મનને અભાવે પ્રભુને ઓળખવા માટે પૂરું જ્ઞાન નહોતું તેથી પ્રભુનું મુખ દીકું નહિ, અને પાણીમા કાઢેલી લીંદીથી પાણીના જેમ વિકાસ થતા નથી, અને લીંદી કાઢવાનો કમ જેમ ફોગટ લાપ છે તેમ મને ચક્ષુ તો મળ્યાં, પણ પ્રભુનું મુખ દીકા વિના ફોગટ ગયા. વળી અસંસ્રો પંચેન્દ્રિયપણામાં મનના અભાવે પ્રભુનું દર્શન થઈ શક્યું નહિ.

પરમાર્થ.

આ પ્રમાણે સત્ જ્ઞાનના અભાવે કરીને મન રહિત પંચેન્દ્રિયપણું પામ્યો, છતાં પણ પ્રભુનું મુખ દીકું નહિ, તેથી હું શુદ્ધ ચેતના ! મને પ્રભુનું મુખકમળ જોવા દે

સુર તિરી નિરય નિવાસમાં, સૌ મનુજ અનારજ સાથ; સૌ
અપજ્જતા પ્રતિભાસમાં, સૌ ચતુર ન ચઢીઓ હાથ. સૌ

શબ્દાર્થ.

સુર=દેવ, તિરિ=તિથિ ચ-જગચર, ખેચર, ભૂચર, પશુ,

જાણીએ=અનુભવીએ, (શા વિના ?) દરિસણ વિણુ=(તમારું)
 દર્શન પામ્યા વિના, (કાળ ગયો) જિહ્વુદેવ=હે જિનેશ્વર
 ભગવાન ! (હવે) આગમથી=શાસ્ત્રોથી, (ભગવાનની પૂજા
 અને દર્શનનો) મન=અભિપ્રાય, જાણીએ=સમજાવે, (સમજાવે)
 કીજે=કરીએ, નિરમળ=શુદ્ધ-તથાપ્રકારે, (ભગવાનની)
 સેવ=સેવા.

સાવાર્થ.

તથાપ્રકારની ભોગવાઈ અને જ્ઞાનને અભાવે, હે શુદ્ધ
 ચેતના ! મારાથી ભગવાનનું સુખ જોવાયું નથી, હવે કેવે
 પ્રકારે ભગવાનની સેવા કરું ?

આનો ઉત્તર શુદ્ધ ચેતના આપે છે કે-પૂજનું રહસ્ય
 સિદ્ધાન્તથી જાણી ભગવાનની શુદ્ધ ચિત્તે સેવા કરો, અથવા
 શુદ્ધ સેવા કરો.

પરમાર્થ.

તથાવિધ શુદ્ધોત્તર યોગ થવાથી અથવા વીતરાગભાવિન આગમનાં વાક્યો
 કષ્ટગ્રીભર યજ્ઞ નવારે અતરામમાને જગાડે ત્યારે જ પ્રભુદર્શન થાય છે,
 માટે જેને તે યજ્ઞ દોષ તેણે તો નિર્મળ રીતે પ્રભુસેવા ભજવવી.

નિરમળ સાધુ ભગતિ લહી, સં યોગ અવંચક હોય; સં
 ક્રિયા અવંચક તિમ સહી, સં ક્ષણઅવંચક બોધ. સં ૬

શબ્દાર્થ.

નિરમળ=નિર્મળ-શુદ્ધ, એવી સાધુ=મોક્ષમાર્ગ સાધે તે સાધુ,
 તેમની એટલે કે સાધુપૃષ્ઠાની, ભગતિ=ઉપાસના, જાણી=
 પામીને નેથી, યોગ અવંચક=મન, વચન અને કાયાના યોગની
 પ્રવૃત્તિ આત્મનુભૂતિને ન ઇનનારી, તે અવંચક, હોય=થાય, પછી

અથવા પ્રભુના ચરણકમળ આનંદના સમુદરૂપ, અને મનો-
ચાંછિત પુરવાને મુરતરૂ જેવા છે; તેથી અને પ્રભુનું મુખ જેવા રે
આવાર્થ.

પોતાનું રજૂ કરતાવી તે પ્રમાણે વર્તવાની વ્યંચાર્ય
પ્રેરણા કરનાર ભગવાન પ્રેરક છે; અને તે પ્રેરણા પ્રમાણે
વર્તનાર આત્મ પ્રેર્ય છે.

ભગવાનનું દર્શન પામી સદૃષ આત્મસ્વરૂપ પામેલા
આત્મા, ભગવાનના અથવા પોતામાં રમણ કરે છે અને તેથી
મિહનીયકર્મના ક્ષય થાય છે મિહનીયકર્મ જ્યાં કર્મોમાં
ભગવાન અને આત્માના યુગ્મોનો ઘાત કરનાર છે, તેથી અને
મિહનીય કર્મો લગ્ન છે ઉપલક્ષ્યથી તેા વીત્ત સાતે કર્મોના
પણ ક્ષય થાય એમ અણગુ.

પ્રભુના ચરણકમળ આનંદના સમુદરૂપ અને મનોચાંછિત
પુરવાને કમળરૂપ જેવા છે.

પરમાર્થ.

આત્મ મિહનીય કર્મોના ઉદ્ધાર મદ પડે છે અને તેના નિર્ધન
જ્યાં કર્મોના ક્ષય છે ત્યારે વી જિનેશ્વર ભગવાનનો ઉપદેશ આત્માને
કર્મ કર, ત્યાં ન ભગવાનના જિનેશ્વર ભગવાન આત્માને આત્મમુક્ત પ્રાપ્ત
કરવાના માર્ગ ત્યાં ત્યાં ભગવાન કર અને પ્રભુના ચરણ કમળ પુણ્ય
પડે કરવાના માર્ગ ત્યાં ત્યાં ભગવાન કરવાના માર્ગ ત્યાં ત્યાં ભગવાન
કરવાના માર્ગ ત્યાં ત્યાં ભગવાન કરવાના માર્ગ ત્યાં ત્યાં ભગવાન

શબ્દાર્થ.

દ્રવ્ય=દ્રવ્યથી-શરીરથી અથવા વસ્ત્રથી, ભાવ=ભાવથી
અથવા મનનાં પરિમાણથી, શુચિભાવ=પવિત્રપણું-નિર્મળતા,
ધરીને=ધારણ કરીને, હરખે હર્ષસહિત-ઉડાસપૂર્વક, દેહરે=
જિનેશ્વર ભગવાનની પ્રતિમાજીની જ્યાં સ્થાપના કરેલી હોય
ત્યાં, જર્ધએ રે=જર્ધએ.

હહુ તિગ=જેમાં ત્રણ વાર કંઈ કરવાનું હોય તે ત્રિક આવી
દશ ત્રિક જે ચૈત્યવંદન બાહ્યમાં કહી છે તે, તથા પજ=પાંચ,
અહિગમ=અભિગમ, સાચવતાં=સંભાળતા થકા, સાચવી કરીને,
એકમના=એકામ મનવાળા-જિનપૂજમાં જ મન રાખનાર,
હુરિ=પ્રથમમાં, ધર્ધએ રે=થણું જોધએ.

ભાવાર્થ.

નહાવાથી તથા શુદ્ધ વસ્ત્રો પહેરવાથી શરીરની અપરિ-
ત્રતા દૂર કરી અનેક ભવના સકરપ-વિકરપોના ત્યાગથી યથેક્ષાં
શુદ્ધ મનથી ભાવશુદ્ધિ કરી, અપૂર્વ વસ્તુનો લાભ થતાં જેમ
જુરી ઉત્પન્ન થાય II તેમ, જિનપૂજનો સમય મળ્યો છે એમ
ભણી જુરી યજ્ઞને દેહરે જર્ધએ

જે ક્રિયા કરવો હોય તેમા જ ધ્યાન રાખવાથી તે કાર્ય
સાફ થાય છે, તેમો પૂજની ક્રિયા તરફ જ વૃત્તિએને જોડાય
કેરી દેરાસરજીમાં પ્રવેશ કરવો.

પ્રવેશ કરતાં જોડા, છત્ર, ચામર, મુકુટ અને ફૂલના હાર
વિએરે બહાર મૂકવારૂપ દેવવંદન બાહ્યમા લખ્યા પ્રમાણેના
પાત્ર અભિગમેા સાચવવા

ત્યાર પછી ત્રણ નિરિસદ્દી, ત્રણ પ્રદક્ષિણા, ત્રણ પ્રણામ
એવો દશ ત્રિક કરવી (આ મંત્રથી વિશેષ વર્ણન દેવવંદન

સાધ્ય, શાશ્વત્વનિશ્ચય વિગેરે ગ્રંથોથી જાણવું.)

પરમાર્થ.

હૃદયનો ઉત્થાસ અને એકાગ્રતા, તથા પ્રભુ તરફ બહુમાનની લાગણી, એ જ પ્રભુભક્તિમાં પ્રધાનભૂત અંગ ગણાય છે. દ્રવ્યભાવથી શુચિ (પવિત્ર) ભાવ ધારણ કરવાથી હૃદયનો ઉત્થાસ સાધ્ય છે. દયા ત્રિકા સાચવવાથી મનની એકાગ્રતા સિદ્ધ થાય છે અને પાંચ અભિગમે સાચવવાથી પ્રભુ તરફ બહુમાનની લાગણી સિદ્ધ થાય છે માટે તેમ કરવા જણાવ્યું છે.

કુમુદ અક્ષત વર વાસ સુગંધી, ધૂપ દીપ મન સાખી રે;
અંગપૂજા પણ ભેદ સુણી ઇમ, ગુરુમુખ આગમ
ભાખી રે. સુવિધિ ૦ ૩

શબ્દાર્થ.

કુમુદ=ફૂલ, અક્ષત=ચોખ્ખા, વર=પ્રધાન, વાસ સુગંધો= સારી વાસવાળો=ખુશબોદાર વાસશ્રેય, ધૂપ=અષ્ટાંગ, દશાંગ નામના સુગંધી પદાર્થો-લગવાનની આગેળ અગ્નિમાં લે ખાળવામાં આવે છે તે ભૂકો, દીપ=દીવો, (આ પ્રમાણેની) અંગપૂજા=જિનેશ્વર લગવાનની પ્રતિમાના શરીરની પૂજા, પણ ભેદ=પાંચ ભેદ, સુણી=સાંભળી છે. ઇમ=એ રીતે, (કોને સુખેથી ? તો કે) ગુરુમુખ-ગુરુ મહારાજના મુખથી અને આગમભાખી રે=સિદ્ધાન્તોમાં કહેલી સાંભળી છે.

ભાવાર્થ.

આ ગાથામાં પાંચે પૂજાને અંગપૂજા ગણી છે; પણ વાસ- શ્રેયની તથા ફૂલોની પૂજા અંગપૂજા છે બાકી ધૂપ, દીપ અને અક્ષતની પૂજા. તે અંગપૂજામાં ગણાય છે. (એને અન્યરી સમજ છે) (કોઈક પ્રકારે આ બધી પૂજાને શાસ્ત્રમાં અંગ પૂજા ગણી દેશે તે બહુદુત જાણે)

શુભ ગતિ વરી રે=સારી એવી દેવની અથવા મનુષ્યની ગતિ પામે, (અને પરંપરાએ શુભતા પામે.)

ભાવાર્થ

પ્રથમ જે પાચ પ્રકારની પૂજા કહી તેવી આ આઠ પ્રકારની પૂજા ॥

આમાં ત્રણ અંગપૂજા છે. જળ, ગંધ અને ફૂલની તથા ધૂપ, હોપ, અક્ષત, ફળ અને નૈવેદ્ય તે અગ્નિપૂજા છે. અંજ પૂજા અને અગ્નિપૂજા એ બન્ને મઝીને કુલ પૂજના આઠ પ્રકાર થાય છે. અને એ આઠ પ્રકારે જે ભવ્ય પ્રાણીઓ સારો ભાવ રાખી ભગવાનનું પૂજન કરે છે તે સારી ગતિ પામે છે અને પરંપરાએ ભાવત શુભા પણ મહં શકે છે.

પરમાર્થ

ભાવ એટલે પ્રભુ તરફ ભક્તિભાવ, તે સદિન જો પૂજા કરાવ, તો જ શુભ ગતિ મેળવી શકાય, ભાવ વિનાની પૂજા તથાવિધ ફળ આપી શી નહિ; મારે પૂજના તમામ પ્રકારો સાચવતા સાથે સંપૂર્ણ ભક્તિભાવ અથવા ઉપયોગ રાખવો જોઈએ.

સત્તર ભેદ એકવીસ પ્રકારે, અઠોત્તર સત ભેદે રે।

ભાવપૂજા બહુવિધ નિરધારી, દોહમ દુર્ગતિ છેદે રે. મુઁ

સાદ્યાર્થ

સત્તર ભેદ=સત્તર પ્રકારની, એકવીસ પ્રકારે=એકવીસ પ્રકારની, અઠોત્તર સત=એકમો ને આઠ, ભેદે=પ્રકારે, (દ્રવ્યપૂજા) ગાત્રમાં કહી છે. ભાવપૂજા નો, બહુવિધ=વહુ પ્રકારે, નિરધારી=ગદી છે. (ને કરનાર) દોહમ-દુર્ગાચ ને દુઃખનો પ્રાસિદ્ધ,

પરમાર્થ

ભાવને પ્રધાન ગણ્યો એટલે તેને કાષ્ઠ રાખી અનેક પ્રકારે દ્રવ્યન કરી શકાય છે; તેથી તે દ્રવ્યપૂજ્યો. છતાં ભાવવર્ધક અથવા ભાવપૂર્ક હોવાથી મનોવાહિત ફળ આપે છે.

તુરિય ભેદ પડિવત્તી પૂજા, ઉપશમ ખીણ સયોગી રે;
ચઉદ્ધા પૂજા ઇમ ઉત્તરઝયણે, ભાપી કેવળભોગી રે. સુંઝ

રાજદાર્થ

તુરિયભેદ-ચોથો ભેદ તે, પડિવત્તી પૂજા-પ્રતિપત્તી પૂજા (પડિવત્તવું-અંગીકાર કરવું એટલે કે પાતાનું સ્વરૂપ અંગીકાર કરવું તે ૩૫) પૂજા-સેવા, આ પૂજા ક્યારે થાય? તે કે ઉપશમ ખીણ સયોગી રે=અગિયારમે ગુણસ્થાનકે આત્મા હોય એટલે ઉપશાંતિમાદ્ધ થયો હોય ત્યારે તથા બારમે ગુણસ્થાનકે હીણમાદ્ધ થયો હોય ત્યારે તથા તેરમે ગુણસ્થાનકે સયોગી-શુદ્ધતા પામેલા ચૈતન્યને માત્ર યોગ રહેલ હોય તેથી દરામાં આ પડિવત્તી પૂજા થઈ શકે. ચઉદ્ધા પૂજા ઇમ ઉત્તરઝયણે=આ ચાર પ્રકારની પૂજા ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રમાં, ભાપી=કહી છે. કેવળ-ભોગી રે=કેવલજ્ઞાનવાન એવા ભગવાને કહી છે. (ઉત્તરાધ્યયન-સૂત્રના સમ્યક્ત્વપરાક્રમ નામના અધ્યયનમાં કહી છે.)

ભાવાર્થ

આ ચોથા ભેદનું સ્વરૂપ અનુભવવેદનરૂપ છે, તેથી તેના વિશેષ અર્થ ગુરુમુખથી ધ્યાનવા ચોગ્ય છે

પરમાર્થ

પેતનું નરૂપ પચથે ડે ૧ કપ્પાન, અગા નની અગાને જે સાર

૧૦. શ્રી શીતલનાથ ભગવાનનું સ્તવન

શીતલ જિનપતિ સસિત ત્રિભંગી, વિવિધભંગી મન

મોહે રે;

કરુણા કૌમરતા તીક્ષ્ણજ્વતા, ઉદાસીનતા સોહે રે. શીત

રાખ્યાર્થ

શીતલ-શીતલનાથ નામના દશમા, જિનપતિ-જિનેશ્વરનો,
સસિત-મનોહર, ત્રિભંગો-ત્રણ પ્રકારવાળી, વિવિધ-જુદી જુદી,
ભંગી-ભગમળી, મન-ચિત્ત (તેને), મોહે રે-મોહ પમાડે છે-
પ્રેમ છે. કરુણા કૌમરતા-કરુણાપ કૌમરતા (અપવા) કરુણા
તે જ કૌમરતા, તીક્ષ્ણજ્વતા-કર્કશતા, ઉદાસીનતા-અસિખતા
મોહે રે-મોહ છે.

ભાવાર્થ

શીતલનાથ નામના દશમા ભગવાનની ત્રિભંગી અને તેના
જુદા જુદા પ્રકારો મનને આનંદ આપે છે તે પ્રદે પ્રકારોમાં
એક કરુણાપ કૌમરતા, બીજો તીક્ષ્ણજ્વતા અને ત્રીજો
ઉદાસીનતા આજુવા.

પરમાર્થ

શીતલનાથ નામના દશમા ભગવાનની ત્રિભંગી અને તેના
જુદા જુદા પ્રકારો મનને આનંદ આપે છે તે પ્રદે પ્રકારોમાં
એક કરુણાપ કૌમરતા, બીજો તીક્ષ્ણજ્વતા અને ત્રીજો
ઉદાસીનતા આજુવા.

શીતલનાથ નામના દશમા ભગવાનની ત્રિભંગી અને તેના

જુદા જુદા પ્રકારો મનને આનંદ આપે છે તે પ્રદે પ્રકારોમાં

ધોર તપસ્વા કરીને અને ખ્યાનામિથી સમરત કર્મમૂલને નાશ કરવામાં પણ જેમની પ્રવૃત્તિ થાય છે એટલે કરુણાને અને તીક્ષ્ણનાને પરસ્પર વેર હતા પણ પૂર્વોક્ત પ્રકારે જન્મે શુભે પ્રજામાં જોવામાં આવે છે.

જેમને પામવા યોગ્ય આત્મસ્વરૂપ પ્રાપ્ત થયું છે, એટલે જન્મતત્ત્વ અન્ય પદાર્થો પરથી જેમની ઇચ્છા સ્વાભાવિકપણે નહિ થઈ શકે છે; તેથી ત્યાગવાનું અને મદ્ય કરવાનું કંઈ રહેતું નથી માટે હજી અતીત વસ્તુને અજાણે આખા જગત પર જાગવાનને ઉદાસીનતા છે. પ્રજાને સ્વાભાવિક વસ્તુને સામવાનાં અને મદ્ય કરવાનાં પરિણામ થતા જ નથી, તેથી તે તેનાથી સંદિગ્ધ છે. આવી રીતે પ્રજામાં તથા શુભે રહેલા છે.

પરદુઃખહેદન ઇચ્છા કરુણા, તીક્ષ્ણ પરદુઃખ રીઝે રે;
ઉદાસીનતા ઉભય વિજ્ઞાણ, એક હામે કેમ સીઝે રોશી ૦૩

સાબદાર્ય

પરદુઃખ-બીજનાં દુઃખ, (તેમજ) હેદન-કાપડું, (તેની) ઇચ્છા-વાંચ્છા, (તે) કરુણા-કરુણા નામે પહેલા પ્રકાર. તીક્ષ્ણ-તીક્ષ્ણતા નામે બીજી પ્રકાર (તે) પરદુઃખ-બીજના દુઃખમાં-બીજને દુઃખ પડતાં જોઈ, રીઝે રે-ખુશી થાય, ખુશી થવું તે (છે.) (અને) ઉદાસીનતા-ઉદાસીનતા નામે ત્રીજી પ્રકાર તે ઉભયવિજ્ઞાણ-કરુણા અને તીક્ષ્ણતા, તે જન્મેથી જુદી જ રીતિ-અર્થાત્ તદસ્થવૃત્તિ-મધ્યસ્થપણું, આ (ત્રણે પ્રકાર) એકઠામે-એક દેઠાણે કેમ-રી રીતે ? સીઝે કે-સિદ્ધ થઈ શકે ? દેઠાં શકે ?

સાબદાર્ય

અન્ય સ સારી પ્રાણીઓના દુઃખહેદનથી જે ઇચ્છા તે કરુણા પોતાના આત્મા સાથે નહેલા જે જડ પુણ્યલો તના દુઃખથી રૂંધવું એટલે હર્ષ પામવું તે તીક્ષ્ણતા અને અવિરતિ પરિ-

પ્રેરણ વિણ કૃતિ ઉદાસીનતા, ઇમ વિરોધ મતિ નાવે રે.

શી. ૪

શબ્દાર્થ

અભયદાન=નિર્ભયતા આપવી-અવિત આપવું તે, તિમ્બ પૂર્વોક્ત રીતે, લક્ષણ કરણા-કરણાર્થ લક્ષણ (છ.) તીક્ષ્ણતા-તીક્ષ્ણતા છે તે, શુણ આવે રે-શુણને વિચારવામાં (અથવા) શુણ અને ભાવમાં (છ.) પ્રેરણ-પ્રેરણા-સંકલ્પ, (તેના) વિણ-વિનાની, (જે) કૃતિ-ક્રિયા તે, ઉદાસીનતા-ઉદાસીનતા છે, ઇમ-એ રીતે, વિરોધમતિ-વિરોધનો વિચાર-વિરોધાભાવ, નાવે રે-ન આવે-નહિ આવે

ભાવાર્થ

જન્મ, મરણ, રોગ તથા યોગ આદિને ભય સમસ્ત સંસારી અવેગે છે. તે ભય દૂર કરવારૂપ જ્ઞાન આપવું તેના ચિહ્નરૂપ કરેણા ભણવી.

આત્માના શુણે જે જ્ઞાનદર્શનાદિ તે વિચારવાથી તીક્ષ્ણતા થાય છે.

(ઇંદ્ર અનિદ સયોગથી) પ્રેરણા વિના જે ભાવ રહે, તે કરેલી-મથેલી ઉદાસીનતા ભણવી.

એવી રીતે પૂર્વે જે કર્યું તેમ વિચારનાં આ ત્રણે આવે સાથે રહેવામાં જુદામાં વિરોધ ન આવે.

પરમાર્થ

જગી કરેણા, તીક્ષ્ણતા અને ઉદાસીનતા પ્રત્યુપા કરી રીતે રહી શકે તે ન આવે છે—

ભવ પ્રાણીઓને અભયદાનના સ્વરૂપનો બોધ કરતી સંસારી મોક્ષ

વળી યોગક્રંધન થયા પછી જ્ઞાનનો તેમજ દર્શનનો ઉપયોગ, અનુપયોગ કરવાનું પ્રયોજન હોતું નથી, તેથી ઉપરના જન્મે ગુણોથી ભિન્ન એવા ત્રીજા ગુણની સંભાવના થાય છે.

આ પ્રમાણે ત્રિભંગી પ્રભુમાં જ સંભવો શકે છે.

દ્વિત્યાદિક બહુભંગ ત્રિભંગી, ચમતકાર ચિત દેતી રે;
અચરિતકારી ચિત્રવિચિત્રા, આનંદધનપદ લેતી રે.
શીતલ ૦ ૧

રાજદાર્થ

દ્વિત્યાદિક-એ વિગેરે, બહુભંગ-ધણા ભાંગાઓની-ધણા પ્રકારોની, ત્રિભંગી-ત્રિભંગીઓ, ચમતકાર-અજાયબી ભરેલી જૂઠી, ચિત-ચિતમાં, મનમાં, રેતી રે-આપે છે, પદા કરે છે. (ત્રિભંગીઓ કેવી છે ? તો કે) અચરિતકારી-આશ્ચર્યકારક (છે), ચિત્રવિચિત્રા-જુદા જુદા રૂપની (છે), (અને) આનંદધન-આનંદથી વ્યાપ્ત, આનંદથી ભરપૂર (એવા) પદ-મુક્તપદ, મોક્ષસ્થાન, (તિને) લેતી રે-સાચી આપનાર છે.

ભાવાર્થ

દ્વિત્યાદિક પૂર્વે કહી તે, તથા બીજી બહુ પ્રકારની ત્રિભંગીઓ મનને ચમતકાર પમાડે છે અને તે આશ્ચર્યકારી ત્રિભંગીઓ જુદા જુદા પ્રકારોની છે. વળી જેમનામાં તે ત્રિભંગીઓ, કેવળજ્ઞાનને કેવળદર્શનને આશ્રયે હોય છે તે ત્રિભંગીવાળા મોક્ષપદ પામે છે.

પરમાર્થ

ઈત્યાદિ એટલે ઉપર કહી તે સિવાયની બીજી ત્રિભંગીઓ છે એમ સમજવું. જેઓને કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શન પ્રાપ્ત થયું છે. તેમને આશ્રયે સમસ્ત ગુણો રહે છે એટલે તેમનામાં અનેક પ્રકારના ગુણો પરપર

શબ્દાર્થ

શ્રી શ્રેયાંસ-શ્રીમાન્ શ્રેયાંસ નામે અગિયારમા, જિન-જિને-
થર ભગવાન્, અંતરંગમી-અંતર્યામી-હૃદયના આવને બાળી
લેનાર (છે), આતમરામી-આત્મારામ-આત્મસ્વરૂપમાં રમનાર
છે, નામી રે-ઉત્તમ નામવાળા અથવા કર્મશત્રુઓને નમાવનાર
(છે.) અધ્યાત્મમત-અધ્યાત્મમત-આત્મા સંબધી વિનિશ્ચય
(તેને), પૂરેણ-સંપૂર્ણ રીતે-પૂરેપૂરું, પામી-પ્રાપ્ત કરીને,
સદ્ગત-વગર કષ્ટે, મુક્તિ-ગતિ-મુક્તિરૂપ પચ્ચમ ગતિ, (તેના)
ગામી રે-જનાર છે.

સાવાર્થ

શ્રી શ્રેયાંસ નામના તીર્થંકર પ્રભુ હૃદયના આવને બાળ-
નારા છે. તથા આત્મારામ નામના ઉત્તમ નામવાળા છે.
આત્મા સંબધી નિશ્ચયને સંપૂર્ણ રીતે પામીને વગર પ્રયાસે
મેલે જનારા છે.

પરમાર્થ

શ્રી શ્રેયાંસનાથ નામના ભગવાન્ કેવળજન અને કેવળાઈનથી વસ્તુ-
માત્રનું ગુણ સ્વરૂપ બાળી રહે છે, મારે અંતરંગમી કહેવાય છે; તેથી જ
તેમનું નામ આત્મારામ છે. અથવા આત્મામાં જ જેમનું રમણ છે, તેથી
આત્મારામ નામવાળા છે.

આ પ્રભુ સ્વરૂપ સંજોગી સંપૂર્ણતા પામી, અથવા આત્મા જ જેમાં
અધિકપણે વળે છે તેથી મન પૂર્ણપણે પામી સદ્ગત મુક્તિગતિ પામ-
નાર છે; અથવા સદ્ગત મેલે જનાર છે.

સયત્ત સંસારી ઈંદ્રિયગ્રામી, મુનિ ગુણ આતમરામી રે;
મુખ્યપાંગે જે આતમગ્રામી, તે કેવળ નિઃકામી રે. શ્રી૦ ૨

કિરિયા-ક્રિયા-જ્ઞાનધ્યાનાદિ યોગાભ્યાસ, (તેને) સાધે-સિદ્ધ કરે, તેહુ-તે ક્રિયા, અધ્યાતમ-અધ્યાતમ શબ્દવાચ્ય-આત્માને કમળી, સદિધે રે-સેવી-જાણવી.

(૫૩) જે-જે જાતની, કિરિયા-ક્રિયા, કરી-કરોને, ચર્ચિ-ગતિ-ચતુર્ગતિ-આરે ગતિ, સંસાર, સાધે-સધાય, તે-તે ક્રિયા, ન-નહિ, અધ્યાતમ-અધ્યાતમ શબ્દવાચી, કદિધે રે-કહી શકાય.

આવાય

પોતાના આત્મસ્વરૂપની જે પ્રાપ્તિ તેને માટે, અથવા તેમાં રમણ કરવારૂપ જે આવશ્યકાદિક ક્રિયા તેનું જે સાધન તેને અધ્યાતમ કહીએ, પણ જે ક્રિયા કરી રેવ, મનુષ્ય, તિર્થંકર અને નારદીની ગતિ સાધે, એટલે એ ગતિઓમાં જવા યોગ્ય કર્મોનો બંધ કરે તેને અધ્યાતમ ન કહીએ.

પરમાર્થ

આત્મસ્વરૂપમાં રમના જે પ્રાણી પ્રતિક્રમણ વિગેરે ક્રિયાઓ સાધે, અને તેને આત્મ અર્થે એટલે મુખ્યતાએ વર્તે, તેને જ અધ્યાતમ કહેવું; પણ પોતાના સ્વરૂપના જાનને અભાવે જે પ્રાણીઓ ક્રિયા કરી આરે જનિઓમાં જમણ કરવારૂપ કર્મોનાં જા ઉપાજન કરે તેને અધ્યાતમ કહેવું નહિ.

જેમ ઠોઈ સાધુ શુભ કરણી કરી રેવાયુ બાંધે અથવા મનુષ્ય-ગતિને સિદ્ધ કરે અથવા અશુભ ક્રિયા કરી નરક, તિર્થંકરગતિને સિદ્ધ કરે તેને અધ્યાતમ કહેવું નહિ.

નામ અધ્યાતમ કવાયુ અધ્યાતમ, દ્રવ્ય અધ્યાતમ છડો રે; બાવ અધ્યાતમ નિજગુણ માધે, તો તેદશું રહ મંડોરે.

શ્રી શ્રેયાંસ૦ ૪

એમ કોઈ વસ્તુને તેમાં મુલ્ય ન હતાં મુલ્યી માનવામાં આવે છે તેમ, મુલ્ય ન હતા કાંઈ પુરુષ બીજાને અધ્યાત્મી છે એમ માને તેને સ્થાપના અધ્યાત્મ બાજુનું.

બહારથી યોગની સાધના કરી પ્રાણાયામ વિગેરે શ્વાસ કરે, તેના અધ્યાત્મીને રાખે અને અંદરઆને વિષયોની વાંછના દોષ તે કામ અધ્યાત્મી કહેવાય છે.

આથી તથા અભ્યંતરની પણ એક સરખી પ્રતિષ્ઠિ દોષ, તથા ભગવાનની મુખ્યતા સહિત ક્રિયામાં પ્રતિષ્ઠિ દોષ—જેમાં આત્માની અધિકતા સિવાય બીજું કંઈ ન દોષ, તે કામ અધ્યાત્મ બાજુનું. તેની રક્ષા કરવી જ યોગ્ય છે; અને આ ઉદ્ધા સિવાયના ઉપરના ત્રણે અધ્યાત્મ ઠાંકવા યોગ્ય છે.

શબ્દ અધ્યાત્મ અર્થ મુલ્કીને, નિર્વિકલ્પ આદરજો રે;
શબ્દ અધ્યાત્મ ભજના બાજી, હાન મહલ્ મતિ
ધરજો રે. શ્રી શ્રેયાંસ૦ ૫

શબ્દાર્થ

શબ્દ અધ્યાત્મ=અધ્યાત્મ શબ્દ, (તેના) અર્થ મુલ્કીને
અર્થ સાંભળીને, નિર્વિકલ્પ=નિર્વિકલ્પપણું-નિઃશકપણું-એકા
શક, (તેને) આદરજો રે=આદર આપજો.

(પછી) શબ્દ અધ્યાત્મ= અર્થ વગરનો કુળ) અધ્યાત્મ
શબ્દ=નામ માત્રથી અધ્યાત્મ. (તેમાં) ભજના=ખરો પછું હોય
પણ, તે ન પછું હોય, એમ વિકલ્પ=શક=શકા (રહેલી છે)
(મટે તે) બાજી=બાજી કરીને—ચાકસ રીતે તેના ખરાખોરા-
પણાનો નિશ્ચય મેળવી કરીને . ત્યારબાદ જ) હાન મહલ્=તેને
ઠાંકી રેવું કે મહલ્ કરવું (તેની) મતિ=ધારણા, ધરજો રે=કરજો.

હીન) બીજા-ત્રામ માત્રથી અપવાદની બની બોધા લેશે.
અણ-નકોપણે સમજે કે, લખાસી જે-વગર છે.

(માટે) વસ્તુગને=યથાર્થપણે, જે=જે પુરુષો, વસ્તુ એણે તરવ, પ્રકાશે=જાણાવે-સમજાવે, (તે જ પુરુષો) આનંદપન્ન=આનંદથી ભરપૂર રહેણ જે જિનેયર ભગવાન (તેનો) મન=માગે, (તેમાં) વાસો રે=વસનાર અથવા તેનાથી વાસિત થયેલા (જાણવા).

॥१॥

ઉપર કહ્યા તે સિવાયના આત્મનરત્વની વિચારણા નહિ કરનારા જે મન-મમત્વીઓ તેમને જાગડ બોલવા. આગમમાં વહેતુ જે નરત્વ, તે પ્રમાણે અથવા જેમ આગમમાં કશું તે તે પ્રમાણેનું આત્મનરત્વ જેઓ શિષ્યાદિઠોને કહે તે કેવલદાની મદારાજના મનના વાગ્મી શાય, અર્થાત્ જિનમનના વાસિન શાય અથવા જ્ઞાનંદયનજી મદારાજના મનવાણા શાય -

4344

[illegible]

આકારવાળા છે વળી નિરાકાર અને સાક્ષર લક્ષણવાળા છતાં ચેતનાના જે જ્ઞાનાદિ ગુણો તે સહિત છે એટલે સચેતન છે.

સામાન્ય શુભાશુભ ઉપયોગે પ્રવર્તતો ચેતન, ક્રિયાના ક્ષણ-રૂપ પુણ્ય અને પાપ પ્રકૃતિ ક્ષણે જ અસિદ્ધાથી છે એમ જાણવું.

પરમાર્થ

દેવલોકના ઉદો, સ્વર્ગલોકના ચક્રવર્તીઓ, જીવનપતિ તથા જ્ઞાતર સોકના ઉદોએ જમવાનું વહન, પૂજન વિગેરે કરવાથી તેમજ સમગ્ર આત્મજાદિ પ્રાપ્ત કરવાથી, અને જેમને કંઈ પણ પ્રાપ્ત કરવાનું નથી નથી, તેમાં જમવાન મળે જીવનના સ્વાથી છે.

જમવાનના ધણા નામો છે અને તે નામ પ્રમાણે પરિણામવાળા છે. વળી જમવાન નિરાકાર છે તેમ જ્ઞાકાર પણ છે, અને સચેતન છે.

દેવકથતાનની પ્રાપ્તિ પૂર્વે તમામ આત્મ કર્મના કર્તા છે, અને તેથી શુભાશુભ કર્મથી થયેલા પુણ્ય પાપરૂપ ક્ષણના જોડા તથા ધન્ય છે.

નિરાકાર અભેદ સંપ્રાદ્યક, ભેદપ્રાદ્યક સાકારો રે;
દર્શન જ્ઞાન દુભેદ ચેતના, વસ્તુમહલુ વ્યાપારો રે. વા. ૨

સાબ્દાર્થ

નિરાકાર=આત્માનુ નિરાકારપણુ, (રી રીતે ? તો કે)
અભેદ સંપ્રાદ્યક=અભેદપ્રાદી-સર્વ આત્માઓને એકાત્મભાવથી
જોનાર નય (તેના દિસામે છે) ભેદપ્રાદ્યક=ભેદપ્રાદી (નયોવડે
તો) સાકારો=સાકારપણુ (રહેલુ) છે. દર્શન=દેખવું, જ્ઞાન=
જાણવું, (એમ દુભેદ=એ ભેદ (ને) ચેતન=ચેતના કહેવાય
(ને જુ છે ? તો કે) વસ્તુમહલુ વ્યાપારો રે=વસ્તુને ઓળખ-
ખવાનો જે વ્યાપાર=ક્રિયાવિધિ (તે જ ચેતના) છે.

ॐ नमः

કર્મ જ્ઞાનસાધનિ તે જ્ઞાનસાધનમ્ મેલાતિ તે નય ને નિવા-
રણ અને જિજ્ઞાસુના વગરેષુ જટણ મનાક ને વાકાવિપરીત
આ પ્રકારે, કર્મને અને જ્ઞાન એ એ બેરેલા થાય છે; અને
જ્ઞાનસાધનમ્ તે, વાકાવિપરીત જટણ જિજ્ઞાસુને
જ્ઞાનસાધન ને ને રૂપ એ ક્રિયા ને જ્ઞાન અને કર્મનમ્ થાય છે.

५८३११३

১৯৪৬ সালের ১৯ই আগস্ট তারিখে পূর্ববঙ্গের মুক্তিযুদ্ধের সময়
 ঢাকার মুক্তিযুদ্ধের সময় ১৯৪৬ সালের ১৯ই আগস্ট তারিখে পূর্ববঙ্গের
 মুক্তিযুদ্ধের সময় ১৯৪৬ সালের ১৯ই আগস্ট তারিখে পূর্ববঙ্গের
 মুক্তিযুদ্ধের সময় ১৯৪৬ সালের ১৯ই আগস্ট তারিখে পূর্ববঙ্গের
 মুক্তিযুদ্ধের সময় ১৯৪৬ সালের ১৯ই আগস্ট তারিখে পূর্ববঙ্গের

કેવળ ૧૨૫ મહા, ૧૨૬ તે ૨૨૨૧ થાય છે. આથી ૧૨૬
મહા તે ૨૨૨૧ થાય છે તે ૨૨૨૧ મહા થાય છે.

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

અ. પ્રમ. રૂ. મેન્યુરકિત એ પ્રકારની જે સામાન્યપણે તે દરખાસ્તો
અને વિરોધોએ તે જાન. નો જે વિરોધમાં સામાન્ય વ. ૫૫૧ બાવી જાય
છે, તે. ૫૫૨ પ્રમ. એ સામાન્ય જાન સ્વા. ૫૫૩ વિરોધ જાન થાય છે, તેથી
જે અવરદના એ નામે. જે

કર્તા પરિણામી પરિણામો. કર્મ જે હવે કરિયે રે;
એક અનંત રૂપ નયવાદં, નિયત ન અનુસરિયે રે. વાસુ૦૩

214E14

इत्ता - आत्मा, इत्ता पञ्च छ. इत्ते ' तो है) परिष्कामी
पारक्षाम पामता (ज्ञानदर्शनरूप प. रक्षामाच्छे परिष्कामी

(તેનો), (વળી પૂર્વે કહેવામાં આવ્યું છે કે, ભગવાન અને કર્મફળના કામી છે, ત્યાં કર્મ તે શું? તે બતાવે છે કર્મ જે છવે કરીયે રે=છવ જે કરે-ક્રિયા કરે, તે ક્રિયા તે કરીયે વળી એક અનેક રૂપ નયવાદેઃઆત્મા, નયવાદની અપેક્ષા એક પણ છે, અને અનેકરૂપ પણ છે. (એમ) નિમિષ નિશ્ચયપૂર્વક, નર-આત્મા છે, (તેને એમ) અનુસરીયે માનવું જોઈએ

આવાયર્થ

આત્મામાં કર્મતુ કર્તાપણું બ્યાપક પરિણામે છે, વાસ્તવિક નયવાદે આત્મા એક અને અનેકરૂપ કહેવાય છે, પણ પુરુષ ! નિશ્ચય નયને અનુસરીએ તે જ બરાબર છે.

પરમાર્થ

આત્મામાં કર્તાપણુના પરિણામે માત્ર બ્યાપીને રહેલા છે આવા પરિણામોથી છવ જે કરે અથવા છવથી જે ક્રિયા કરાવ તે કહેવાય, નિમિષ નયથી આત્મામાં કર્તાપણું નથી.

જૂઠા જૂઠા નયોના મત પ્રમાણે આત્મા એક પણ કહેવાય છે અનેક પણ કહેવાય છે, પણ દે મનુષ્ય ! તું નિમિષ નયનું આશ્રય પ્રદણ કરી, તે પ્રમાણે શુદ્ધતા પ્રાપ્ત કરવા પ્રવર્ત; એટલે તું બરાબર પદ પામીશ અને શુદ્ધ આત્મપણુ પણ પ્રાપ્ત કરીશ.

દુઃખ સુખ રૂપ કરમ ફળ જાણી, નિશ્ચય એક આનંદો
ચેતનતા પરિણામ ન ચૂકે, ચેતન કહે જિનચંદો

વાસુ

શબ્દાર્થ

દુઃખ=આત્મા જેનાથી અસાના બોગવે છે તે, સુખ=આત્મા

એનાથી જ્ઞાતાનો અનુભવ કહે છે તે (તે) = રૂપ = તદાકાર કરમ-
કૃત જાણો = આત્માએ કહેલાં કર્મોનાં ફળો જાણવાં. નિશ્ચય =
નિશ્ચય નયને અતે, એક = એક જ, આનંદો કે = આત્મામાં આનંદ
છે. ચૈતન્ય = ચૈતન્યપણ, તદ્વપ. પરિણામ = ભાવ, ન ચૂકે = ભૂલે
નહિ તેા તેને. ચૈતન્ય શબ્દ આત્મા, કહે = કહે છે. (કેણુ ? તે
કે) (જનમદો કે = જિનેશ્વર ભગવાન.

ભાવાર્થ

દુઃખ અને સુખ એ બંને કર્મનાં ફળરૂપ જાણો. નિશ્ચય
નયથી તેા એક આનંદ જ છે, એવું કેવળી ભગવાનોમાં ચંદ્ર
સમાન એવા શ્રી તીર્થંકર મદારાજ કહે છે. જે આત્મા કોઈ
પણ દશામાં ચૈતન્યપણાને મૂકતો નથી તે ચૈતન્ય છે, અને
નિશ્ચય નયથી તે આનંદરૂપ છે.

પરમાર્થ

ત્યારે ચૈતન્યમાં નિશ્ચય નયથી કર્તાપણુ નથી ત્યારે સુખ દુઃખ
એ શું છે એમ સંકે થાય તેનું સમાધાન કહે છે:—

સુખ અને દુઃખ એ માત્ર કર્મના ફળો છે. આ કર્મનું કર્તાપણું
ઉપરની ગયામાં કહ્યું તેમ નિશ્ચય નયથી આત્મામાં નથી, પણ બ્યવહાર-
થી બ્યાપાને રહેલું છે: તેથી નિશ્ચય નય પ્રમાણે આત્મામાં સુખ
દુઃખપણું નથી; પણ આત્મા આનંદમય છે.

તેથી જિનેશ્વર ભગવાન કહે છે કે-આવી ઓપચારિક અત્યંત સુખ
અને દુઃખદશામાં પણ ચૈતન્ય ચૈતન્ય ચૂકતો નથી. ચૈતન્ય તેા
ચૈતન્યરૂપે જ રહે છે. કહ્યું છે કે.—

ધર્મો અપને ધર્મકૃત્ત્વ તજે તીનો કાલ;
આત્મા ન તજે જ્ઞાન ગુણ, જડ હરિયાકી આલ.

અ. પ્રમાણે આત્મ પે તત્ત્વ. ચૈતન્ય. તત્ત્વગુણને તજતો નથી;

અને જ્યારે સમય પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે વિભાવનો ત્યાગ કરી, સ્વભાવમાં પ્રવૃત્તિ કરી આત્મા પોતાનું પદ પ્રાપ્ત કરે છે.

પરિણામી ચેતન પરિણામો, જ્ઞાન કરમ ફળ ભાવી રે;
જ્ઞાન કરમ ફળ ચેતન કહીએ, લેએ તેહ મનાવી રે.
વાસુ ૦ ૫

સાબ્દાર્થ

પરિણામી=અદ્વલબદ્ધ થતાં છે, (કોણ ? તો કે) ચેતન-પરિણામો=જ્ઞાન, દર્શનરૂપ ચેતનાનાં પરિણામો તે. (અને) જ્ઞાન=આત્માને ઝોતું જ્ઞાન (રહેલું છે કે) કરમફળ-ક્રિયાનાં ફળ, ભાવી રે=અવશ્ય મનાર જ છે; (ત્યારે) જ્ઞાન કરમ ફળ=કર્મનાં ફળનું જે જ્ઞાન તે (જ્ઞાનરૂપ) ચેતન=ચેતનાવંત આત્મા, કહીએ-કહેવાય છે (માટે) લેએ તેહ મનાવી રે=(કર્મફળ સાંતપણે ભોગવવા માટે) તે આત્માને સમજાવી લેવો લેઈએ.

ભાવાર્થ

(ચેતનતા ધર્મ) બ્યાપી રહેલો જે જીવ, તેનાં પરિણામો તે ધર્મસ્વરૂપનું જાણવાપણું તે જ્ઞાન; તે પૂર્વક જે કરવું તેવું ફળ આગામી કાળે સ્વરૂપપ્રાપ્તિથી થાય છે. જ્ઞાન કહેતાં સ્વસ્વરૂપનું જ્ઞાન અથવા આત્મજ્ઞાન, તેનું કરમ એટલે કરવું-પ્રગટ કરવું-પ્રયુજવું, તેનું ફળ તે સ્વરૂપપ્રાપ્તિ અને તેને જ ચેતન કહીએ. જાણપણાવાળા ચેતનને લક્ષણ સહિત અને અજ્ઞાની ચેતનને લક્ષણ રહિત ચેતન કહેવું, એવું શાસ્ત્રોમા કહેવું ■

હે બંધો! આ (લક્ષણ સહિત) ચેતનને મનાવી લેએ, એટલે આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી લેએ-સ્વરૂપમા પ્રવર્તે, એટલે સ્વરૂપ ચિતવન વિના અન્ય ચિતવન કરશે નહિ.

આત્મજ્ઞાનશૂન્ય મન મમત્વીએ તો, દ્રવ્યલિંગી રૂ=સાધુને જે માત્ર પહોંરના હોવાથી દ્રવ્યલિંગધારી (જાનુવા) .

મારે વસ્તુગતે-વસ્તુસ્વરૂપને જાળીને (તે પ્રમાણે) જે-જે પુરુષો, વસ્તુગત, પ્રકારી=જાનુવા, (તેઓ જ) આનંદધન-આનંદથી બરપૂર એવા (જગવાનના) મત-માર્ગના, સંગી-પ્રેમધારી દ્વિમાયલીએ (છે.)

જાવાર્થ

આત્મના જાણનાર જે આત્મજ્ઞાની તે જ મુનિ કહેવાય, આત્મ વિનાના રાગદવજ, મુખવલિંગ નિગેરને ધારણ કરનાર દ્રવ્યલિંગવાળા હોવાથી દ્રવ્યલિંગી સાધુ કહેવાય આત્માનું વધાર્થ સ્વરૂપ જે પ્રકટ કરે છે, તે આનંદધનરૂપ જે આત્મા તેની બુદ્ધિ અથવા તે રૂપ સુખતિના સદચારી થાય, અથવા આનંદધનજી જે અંધાર્તા, તેમના મતના સદચારી-સોજતી થાય

પરમાર્થ

ખરેખરા જાવસાધુ તે આત્મજ્ઞાનવાન મુનિ જાણવા. મમે તેટલી કિંમ કરતો હોય અથવા મમે તેવો તપસવી હોય તેને જાવસાધુ કહેવાય નહિ, પણ જો તે વધાર્થ સિત્ત ધારણ કરતો હોય તો તેને દ્રવ્યસાધુ કહેવાય.

જે આત્મા જેવો છે તેવો પ્રકારી, એટલે પોતે જાણે અને જોડાને સુખતાવે તે જ માત્ર આનંદધનજીના સદચારી થવાને ચેત્તમ જાણવા; એટલે કે તે જ મુખમુ અથવા અખ્યાતી, આત્માનો જે સમૂહ, તેની મતિના (એટલે તે પ્રાપ્તિ કરવાની જુદાવાળા) જાણવા, અર્થાત્ તેમને જ આત્માનંદ પ્રાપ્ત થઈ જાય એમ સમજવું.

પરમાર્થ

મેં શ્રીવિમળનાથ ભગવાનનાં દર્શન કર્યાં, તેથી મને પોતાનામાં આત્મત્વ બાંધ્યું; તેથી અજ્ઞાનથી હું જે અનેક કલ્પનાઓ કરી દુઃખી થતો હતો તે અજ્ઞાન મટવાથી હું ખ અને હોશીયાર પણ દૂર ગયાં.

આમ થવાથી મને મારાના અનંત અઆનાપ સુખ બાંધ્યું, અને આત્મસંપદા સાથે મારો મેળાપ થયેલ.

જેમના દર્શન માત્રથી આમ બન્યું તેમનું શરણુ લેવું યોગ્ય ધારીને આ પ્રશ્નનો હું ઘાસ થયેલ; એટલે પ્રશ્નને મેં મારે માથે પશી કર્યાં છે; તેથી નરબેટ-દસકા પુરોનો અથવા ક્યાવાદિ કોણનો અને બપ રહ્યો નથી; કેમકે તેઓ મને માંછી તત્ત્વ તેમ નથી-મારે માથે પ્રશ્ન સમર્થ છે.

ચરણકમળ કમળા વસેરે, નિર્મળ ચિર પદ દેખ;
સમળ અચિરપદ પરિહરેરે, પંકજ પામર પેખ. વિ. દી. ૨
રાખદાર્થ

ચરણકમળ=(શ્રી વિમળનાથ ભગવાનના) ચરણરૂપ કમળ-પંકજમાં, કમળા=લક્ષ્મી-શ્રી દેવી, વસેરે=નિવાસ કરે છે. (શું એકને ? તો કે) નિર્મળ=મળસંહિત, ચિર=ચિયર-દૃઢ, પદ=રથાન, દેખ=દેખીને-એકીને, (અને એ લક્ષ્મી) સમળ=મળ સંહિત-મળમાંથી પદા થયેલા, અચિર-અચિયર-સાદેજ પવનથી પણ કંપના, પદ=રથાન, (તેને) પરિહરેરે=ઢાલી દે છે (એવું રથાન તે કયું ? તો કે) પંકજ=પંકમાંથી પદા થયેલું કમળ તેમને, પામર=ગુરુ-દસકું, પેખ=એકીને-વિચારીને.

ભાવાર્થ

કમળને મેલવાનું નથી મેં; વળતમા નાથ પામનાર એવું પામર એકને લક્ષ્મી મેંક નંદિત અને ચિયર એવા ભગવાનના ચરણરૂપી કમળના વજ્ર કરે છે.

પૃથ્વીને, ઇંદ્રલોકને, ચંદ્રલોકને તથા નાગેન્દ્રલોકને ૫૫ રાંઠ
જેવા ગણે છે.

પરમાર્થ

જ્યારે પ્રજુના અનતલગનાદિ ગુણેનું જ્ઞાન સચાથી તેમનામાં મિત્ર
સામે છે ત્યારે ખીછ જાણી વસ્તુઓ તુચ્છ બાસે છે; અને મન એવું
મોઢું થાય છે કે તે કોઈપણ નાશવંત વસ્તુને તુચ્છ ગણે છે. તે જ વાત
માથામાં જતાવી છે કે, મારા મનથી કમરો પ્રજુના પાપકમળના ગુણથી
તેમાં સીન થઈ ગયો છે; તેથી મને મેરુપર્વતની સુસ્થૂંમવ જૂમિ તેમજ
ઈંદ્ર, ચંદ્ર અને નાગેન્દ્ર વિગેરે રાંઠ જેવા સામે છે.

ઈંદ્ર, ચંદ્ર, નાગેન્દ્ર વિગેરે જેમને મદત્પદ પ્રાપ્ત થયું છે, તે પુણ્યના
યોગે પ્રાપ્ત થયું છે; અને પુણ્યનો ફળ થતાં તે તે પદનો પણ ફળ
થનાર છે; પણ મારું મન જે પ્રજુના ચરણકમળમાં સામેલું છે, અને
અનની એકામતાથી મને જે પ્રજુનું પદ મળવારૂપ જાતિ હર્ષ પ્રાપ્ત
થયો છે, તે એવો છે કે આ વિનાશી પદના પારકા પુણ્યલભા જ મોઢું
પામેલા ઇંદ્ર-ચંદ્રાદિ અને રાંઠ જેવા બાસે છે.

સાહેબ સમરથ તું ધણી રે, પામ્યો પરમ ઉદાર;
મન વિસરામી વાણહો રે, આતમચો આધાર. વિંદીં ૪

રાખદાર્થ

સાહેબ=હું સાહેબ=હું વિમલનાથ પ્રજુ । સમરથ=પૂર્ણ
સામર્થ્યવાળો, તુ ધણી રે=તુ નાથક (તેને હું) પામ્યો=પામી
થયો છું. (તુ કેવો છે ? તો કે) પરમ ઉદાર=અતિરાય
ઉદારતાવાળો (છે,) (વળી) મનવિસરામી=મન-(સેવકોનું
મન) વિમાંતિ પામી મારું જ્યાં (એવો તુ) (છે,) વાણહો
રે=મારો વહાલો છે-મારો ઈષ્ટ નાથ છે. (મારે તુ જ) આતમચો=
(મારા) આત્માનો, આધાર=આધારરૂપ છે.

એક અરજ સેવકતણી રે, અવધારો જિનદેવ;
કૃપા કરી મુજ દીલથે રે, આનંદધન પદસેવ. વિંદી૦૭
રાઝદાર્ય

એક=જાણી નહીં પણ ફક્ત એક, અરજ=વિનંતિ, સેવક-
તણી રે=આપના કાસની, અવધારો=લક્ષમાં રહે, જિનદેવ=હે
જિનેશ્વર પ્રભુ ! કૃપા=કરુણા, કરી=કરીને, મુજ=મને, દીલથે રે=
આપજો, આનંદધન=આનંદથી ભરપૂર, (એવા જે તમે
તેમની) પદસેવા=અરજીપાસના.

ભાવાર્થ

હે પ્રભુ ! મારી એટલે આપના સેવકની એક વિનંતિ છે
તે આપ સ્વીકારો, એટલે કૃપા કરીને મને આપ જે આનંદના
સમૃદ્ધિ છે તેના અરજકમળની સેવા આપો.

પરમાર્થ

સ્વચ્છતા આનંદધનનું મહારાજ કરે છે કે-મેં તે શ્રી વિમળનથ
ભગવાનને મારા સ્વામી કર્યા છે અને હું તેમનો સેવક છું. સ્વામી પો
સેવક કંઈ મામણી કરે તો તે સ્વામી આપે એમ દેવાથી સેવકો જે જે
વસ્તુની આદના રાખી સેવા કરના દેવ તે તે વસ્તુ. જેવી કે સપતિ.
સ્વર્ગલોક, મંજી, મત્ર, વિષા હતાદિની મામણી કરે છે. પણ મારે કંઈ
પણ વસ્તુ એટલે પોદ્મચિત્ર વસ્તુ નેહાની નથી, પણ જેનાથી મેં મારું
સ્વરૂપ જાણ્યું છે. જેનાથી મારા કમંડપ સવુનો કબ હર થયો છે. એવા
પ્રભુના અરજકમળની સેવા જ મારે જીવનનું જીવે. અને તે જ ફક્ત માત્ર
મુ હું પ્રભુ ! આપ મારા પદ પ્રસન્ન થઈ આપના અરજકમળની સેવા
આપડે મારી એક અરજ સ્વીકારો તણી નાનન અર્થ એ છે કે-
હું પ્રભુ ! આનંદધનપદ ન મુજના વસ્તુ મારા આપવાની મારી એક
અરજ પદ સ્વીકારો

ચરણમગની સેવા માગી છે, તો જાણીને સહા ચાલે કે એમાં તે શું માગ્યું ? કેમકે ભગવાનની સેવા તો માત્રા વચર પણ મળી રહે તેવી છે તેમનો સંકલ્પ ફર કરવા માટે કહેવામાં આવે છે કે ભગવાનની મેવા મેજવણી તે કદ સદજ વાત નથી. ભગવાનની સેવા તો અતિઘણ કઠણ છે. તે જનાવે ૩-તરવારની ધાર પર ચાલ્યું તે અતિઘણ કઠણ છે; કેમકે તેમાં બૂન થતા પ્રાણ જવારૂં પણ સંકટ આવે તેવું છે; છતાં પણ કોઈ તરવારની ધાર પર ચાલી રહે છે પરંતુ ભગવાનની સેવા પણ ધાર પર ચાલ્યું તો તેથી પણ અતિઘણ કઠણ છે.

દૃષ્ટાંત કહે છે કે-જેમને અજ્ઞાન છે એવા બાહુબલો એટલે નહ સેજો તરવારની ધાર પર ચાલી રહે છે, પણ ભગવાનની સેવા એટલે કે માત્ર ધૂપ, દીપ, અક્ષત, ફળ, નૈવેદ્યની જ સેવા ન જાણવી, પણ ભગવાનની આજ્ઞા પાળવી તે રૂપ ખરી સેવા ગણાય છે. અને વિષયોને છુટા, તથા જનો પ્રદક્ષ કરવા, તે રૂપ સેવા દેવાથી પણ થઈ શકતી નથી; તેથી કહ્યું છે કે-આજ્ઞા પાળવારૂં સેવની ધાર પર દેવો પણ રહી શકતા નથી.

એક કહે સેવિયે વિવિધ કિરિયા કરી,

ફલ અનેકાંત લોચન ન દેખે;

ફળ અનેકાંત કિરિયા કરી બાપડા,

રડવડે ચાર ગતિમાંહે લેખે. ધાર૦ ૨

રાજદાર્ય

એક=કેટલાએક (કિયાવાદીઓ), કહે=બોલે છે કે, સેવિયે (ભગવાનને) સેવવા, (શી રીતે ? તો કે) વિવિધ=અનેક પ્રકારની, કિરિયા=કિયા-(જાણ્યા સમજ્યા વગરની કાયાને કંઈકે દેનારી) તપશ્ચર્યા વિગેરે કિયાઓ, કરી=અનાવીને, (પણ કિયાનું) ફળ=ફળ થવું તે તો, અનેકાંત=અંકાત એટલે નહોતો થાય નહીં તે અનેકાંત છે. થાય પણ ખરું ને ન પણ થાય તેવું

ભગવાનની સેવાનુ રૂઝ નિર્વાજ અથવા મુજતા પ્રાપ્ત થવારૂપ હોયું
જોઈએ. ચિત્તશુદ્ધિ કરવા માટે અથવા મનનો અને હૃદયોનો નિરૂપ
કરવા માટે જો ક્રિયાઓ થતી હોય, તો તેથી વિપરીત પરિણામ આવતુ
નથી પણ માત્ર ક્રિયાકાંડમાં જ અટકનારને મુજતા પ્રાપ્ત થતી નથી.

ગમ્મછના ભેદ બહુ નયણુ નીહાણતાં,
તત્ત્વની વાત કરતાં ન સાજે;
ઉદરભરણાદિ નિજ કાજ કરતા થકા,
મોહ નડિયા કળિકાળ રાજે. ધાર૦ ૩
શબ્દાર્થ

ગમ્મછના=સમુદાયના-રોગોના, ભેદ-પ્રભેદો-તપા, ખરતર, લોકો
વિગેરે બહુ=અનેક, (તેને) નયણુ નીહાણતાં=આંખોવડે જોતા રહે
છે, (અને એજ પાછા) તત્ત્વની=આત્મતત્ત્વની, વાત=વાર્તા,
કરતા=મોઢે કહેતા થકાં, ન સાજે=સરમાતા નથી, ઉદરભરણાદિ=પેટ-
પાંચળુ વિગેરે, નિજ=પોતાના સ્વાર્થભરેલાં, કાજ=કામો, કરતા
થકાં=સાધના થકા, મોહ નડિયા=મોહે કનડેલા-મોહ મુભડે
પકડેલા છે, કળિકાળ રાજે=આ કળિકાળના રાત્ર્યમાં.

સાવાર્થ

તપા, ખરતર, લોકો વિગેરે ગમ્મછના ધણુ ભેદોને આખોથી
અથવા વિચારસક્તિથી જોતા, (અને પાછા) આત્મતત્ત્વની વાત
કરતા થકા તે ગમ્મછવાદીઓ સરમાતા નથી.

પેટ ભરવા વિગેરેનુ પોતાનુ કામ કરતા થકા તેઓને આ
દુષ્કર્મકાળમા મોહમુભડે પોતાના વશમા લીધેલા છે

પરમાર્થ

એક તરફ મન અથવા મચ્છને વશમાં અને ત્રીજી તરફ નિર્મળ

ભૂલી શકું, અને તેમ યાવ તો વળી હું અંતેત કુખી થાઉં. તેથી પ્રજા સાથેની પ્રીતિમાં જાવ ન પડે. એવું હું અંતઃકરણપૂર્વક ઇચ્છું છું.

આ પ્રમાણે પ્રજાની સાથેની પ્રીતિ તુટવાનું જે કારણ દોષ તેને ॥ કરવું જોઈએ. એ વાત ખ્યાનમાં લઈને કહેવામાં આવે છે કે અમારી એટલે અંતર આત્મપણું પામેલા આત્માના કુળની જ એવી રીત છે. તે એ કે શુદ્ધ દેવ વિના ખીળવું ખ્યાન કરતા નથી. તે રીત પ્રમાણે હું ખીળતી, યજ્ઞ, યજ્ઞ અને અક્ષમાળા વિગેરે ધારણ કરનાર રાગી અને દેવી દેવાને મારા મનમાં સાવું તો જ પ્રીતિનો જન્મ યાવ અને તેમ કું કરતો નથી. એટલે રાગી અને દેવી દેવાને કું મારા મનમાં સાવતો નથી; તેથી પ્રજા સાથેની મારી પ્રીતિ અખંડ રહેશે.

ધરમ ધરમ કરતો જગ સહુ ફીરે,
ધરમ ન જાણે હો મર્મ જિનેશ્વર !
ધરમ જિનેશ્વર ચરણ મદ્યા પછી,
કોઈ ન જાણે હો કર્મ જિનેશ્વર. ધૃ ૨
સાંધાય

ધરમ ધરમ કરતો જગ સહુ ફીરે=જગતમાં બધાં માણસો “ધર્મ કરવો-ધર્મ કરવો” એમ પ્રાર્થી કહેતા ફરે છે. (૫૭) ધરમ ન જાણે હો મર્મ=ધર્મના અર્થ જાણતા નથી. (ત્યારે ધર્મના મર્મ શું છે ? તેનો ઉત્તર એ છે કે) ધરમ જિનેશ્વર ધર્મનાય જગવાનના, ચરણ મદ્યા પછી=ચરણને લાવપૂર્વક ફરવ્યા પછી, કોઈ ન જાણે હો કર્મ=કોઈપણ પ્રાણી કર્મથી બંધાય જ નહિ.

બાવાય

જ મનના સર્વ મનુષ્યાદિ પ્રાણીઓ = ધરમ, ધરમ ” એમ સાંધાય. ૨ કરતા વધુ કરે છે, પણ હે પ્રજા ! તેઓ ધર્મનું

તે પુરુષ) રૂપે=રૂપી શકે, પરમનિધાન=ઉત્તમ ગુણ ખજાનાને (આ રાંડેલું) હૃદયનયન=હૃદયચમુષી, નિહાળે=એક શકે, (કોને ? તો કે) જગધણી=જગતના ધણી (ધર્મનાથ ભગવાનને.) (એ ભગવાન કેવા છે ? તો કે) મહિમા મેરુ સમાન મહિમા-મોસાઈ-તેનાં મેરુ જેવા છે; એટલે કે અતિ મોટાઈ વાળા છે.

આવાચ્ય

પ્રવચન એટલે સિદ્ધાંત, તેરૂંપી અંજન ને સદ્ગુણ હૃદયરૂપી આંખમાં આંજે તો તે અંજન કરાવનાર માણસ આત્મરૂપી શુદ્ધ ખજાનાને એક શકે, અને તે હૃદયરૂપી આંખોથી ભગવાનને રૂપે પછી એવી રીતે જોનારનો યથા મેરુપરંત જેટલો થાય.

પરમાચ્ય

જો સદ્ગુણ મહારાજ પ્રવચનરૂપી અંજન કરે, તો પરમનિધાન ને આત્મદ્રવ્ય તે મુમુક્ષુના જોશમાં આવે. જેમ આંખમાં રાંડેલું પ્રમાણે અંજન કરવાથી જમીનની અંદર રહેલું ધન જોવામાં આવે છે, તેમ સદ્ગુણ ને આગમનો ઉપરોક્ત કરે અને તેરૂંપી અંજન ને મુમુક્ષુના હૃદયરૂપી આંખમાં આંજે, તો અનાદિકાળથી ગુપ્ત રહેલું આત્મદ્રવ્ય તેના જોવામાં આવે.

આ આત્મદ્રવ્ય હૃદયમાં જાન થાય એટલે કે આત્મા અરૂંપી હોવાથી, મધુ વિગેરે ઉદ્દિગેનો વિષય થઈ શકતો નથી પણ તેના અસ્તિત્વાદિનો હૃદયમાં અનુભવ થાય છે, તેથી હૃદયરૂપી આંખોવડે જગતના ધણી ભગવાન તેમને અથવા તેમના સદસ્ય આત્માને જોવાનું થાય.

આવી રીતે આત્મદ્રવ્ય કળ્યાનનો મહિમા મેરુપરંત જેટલો થાય. રૂપે પુરુષને જિજ્ઞાસુ, આત્મામાં અનન મહિમા જોવાથી અનન સુખ પામે અને અનન અનન પામે, તેથી મેરુ જેટલો તેનો મહિમા થાય.

મને સ્વપ્નપ્રાપ્તિ થશે, એમ મારી મેં મારા મનની જોટથી કલ્પિત કરી
તેટલી રોડ કરી જોઈ-ફેરવી જોઇ, પણ વચાચ જાનને અભાવે મને
સ્વપ્નપ્રાપ્તિ ન થતાં જગજાનનું ઇશાન થયું નહિ (મારે કે જન
પ્રાણીઓ ! તમે તેમ કરશો નહિ).

તમે વિચાર કરો અને ગુરુગમને સાથે જોડો, કારણ કે તમે એકાત
વિચાર જ કરશો તો તમને કંઈ મળવાનું નથી, પ્રજુનું ઇશાન વા આત્મ-
ઇશાન થશે નહિ; પણ જો તમે ગુરુગમ એટલે મહાગુરુએ આપેલો ઉપ-
દેશ, તેને સાથે જોડીને વિચારશો તો તમને જગજાનનું ઇશાન વા આત્મ
ઇશાન હૃદય એટલે સરીખમાં જ થશે. પ્રેમ પ્રતીત એટલે પ્રેમ કરતા
વેળા જ પ્રભુ, તેની પ્રતીત તે હૃદયે જ થશે. તેને મારે મનની કે
તનની રોડ કમાવતા જરૂર નથી

એક પખી કિમ ખીતિ પરવડે, ઉભય મધ્યા દોય સંધિ;
હુ રાગી હું મોઢે ફંદીઓ, તું નિરાગી નિરખધ.
જિનેશ્વર૦ મ૦ ૫

શાબ્દાર્થ

એક પખી=એક પક્ષથી કરવામાં આવતી. કિમ=શી રીતે ?
ખીતિ=મનની સામગ્રી, પરવડે=પોતાના-સદ્વી શકાય, (કેમકે)
ઉભય=બંને પાત્ર, મધ્યા=મધ્યસ્થ-મંત્રિ વગેરે જ, દોય=ધોય,
સંધિ=મળ-વર્ગપ.

૧ હવે આ સર્ગી રમ્ય જ રત્ન જ ન એક પક્ષી રહી રીતે
૨ ' ૧ નવન ૨.

૩ નવન ૨ નવન ૨. નવન મોઢે : રીતે વાદવતા રીતે
૪ નવન ૨ નવન ૨ નવન ૨ નવન ૨ નવન ૨ રીતે
૫ નવન ૨ નવન ૨ નવન ૨ નવન ૨ રીતે મોઢે ૩.

ભાવાર્થ

ઉત્પદ્ય એવું ને ઘટેલું થત, તે મ્હેં આંખે પુરું પડેલું છે, પણ તેને જગતના પ્રાણીઓ જોઈને આંધળા બધા ભગવાનની પ્રયોગિ એટલે પ્રકાશ વિના, ભુલો આંધળાની પાછળ આંધળો ચાલ્યો ભલે છે.

પરમાર્થ

સોડોને ધન મેળવવાની ઇચ્છા છે અને મ્હેં જાણ ધન પડેલું છે, પણ તે ભલે ત્રિના મ્હેં જાણ પડેલા ધનને જોઈને ધન મેળવવા માટે ભાષે ચાલ્યા ભલે છે. આદમાનું દિત કરવાની શક્તિ ઇચ્છા છે. જે દાનદ્રષ્ટી ભુલે તો આત્મા સરીરમાં સિદ્ધ બધાં તેવો છે, પણ જગતના સોડો તેમ ન કરતા આદમાની શોધમાં સ્થાને સ્થાને અમલ કરે છે, અને ડોહાણે ડોહાણે પૂછે છે કે-આત્મા અથવા પરમાત્મા કેવા છે? કયા છે? દાકી તે પચાસે આત્મા પ્રશ્નોને ઉત્તર ન બાળનારા દાનદ્રષ્ટી સદિત પુરો સમે તેવો માન લેતાં છે અને અમુક ક્રિયા કરવાથી, અમુક તપ કરવાથી, તીર્થયાત્રા કરવાથી, દાન કરવાથી પરમાત્માત્મવરૂપ નિવાન પ્રાપ્ત થશે એમ ભલે છે, અને તે પ્રમાણે મુકે ભલે અને તેના એલા પણ ભલે. એમ આંધળે આંધળાનું રાત્રી આંધળું ભલે છે, પણ સદ્ગુણથી મેળવેલી દાનદ્રષ્ટી હાલમાં ત્રિનાર કરી પેનાના સરીરમાં સહેલુ આત્માત્મવરૂપ નિવાન પામી શકતા નથી.

દ્વિતીય પરમાર્થ

પેતે મુદ્ધ કીડન છે, પણ ત્રિનામ પ્રવર્તતાં પુરુષાના સંનેથી પેતનું કાન ભૂલ્યે છે અને તેથી પેતે પરમાત્મા સદૃશ કાન રાંધી પે પરમાત્માની શોધમાં રહે છે. એટલે પરમાત્માત્મવરૂપ આદમાનું પેતે કાન, તેને ન બાળતા તેને આત્મા કીડન ન જગતના સોડો ભીંન્ન પરમાત્માની શોધ કરવા ભલે છે.

પક્ષી જેવા છે. વળી તે શહેર, તે વખત, તેમનાં માતા, પિતા, કુળ અને વંશને ધન્ય છે કે જેમાં પૂર્વેજી જન્મદીપર ઉત્પન્ન થયેલા છે.

પરમાર્થ

જ્ઞાનસાગરજી મહારાજને નીચે પ્રમાણે અર્થ મળ્યો છે.

નિર્ભંગ એટલે ઉત્ત્વજ જ્ઞાનાદિક અનંત મુજોનો આરોહણ એટલે સ્થાપનનો ઉપમાન કરતે હોને જૂથરા કહેતા પર્વતોપમ છે. વળી મુનિરાજોના માનસ એટલે મન, તેને વિષે હંસુરૂપ ઉત્ત્વજ કાસે છે; અથવા મુનિરાજોના મનજી માનસરોવરના હસ છે; એટલે મુનિના મનમાં વસી રહ્યા છે. (હંસાદિ)

આમા મણિ રાખેનો અર્થ જણાવે નથી, તેમજ શબ્દ સ્ખલ છે, અને આરોહણ એવું પણ નિઃશ્ચય નથી. માત્ર સમજ્યામાં ઉપર રાખ્યામાં લખ્યા પ્રમાણેનો અર્થ કીક લાગે છે; તેથી વાંચનારે ખટખટ પાસે વિચારી લેવું.

નિર્ભંગ મુજુવાળા મણિઓના ઉત્પત્તિસ્થાન શબ્દજ્ઞાનગાદિ પર્વતો છે. તેમ ઉપર મહા ઠી તેજા જન્મદીપ પરમેશ્વર પણ આત્માના નિર્ભંગ મુજોરૂપી મણિના ઉત્પત્તિસ્થાન છે.

વળી મુનિરાજના મનરૂપી માન સરોવરમાં જરવાનું હંસ છે. જેમ માન સરોવર હસ રહિત હોતું નથી, તેમ મુનિરાજોનું મન પણ પ્રભુરૂપી હંસવિનાનું હોતું નથી; અર્થાત્ મુનિજનોના ધ્યાનમાં પ્રભુ ધ્યેયરૂપે છે.

આવા પ્રભુ જે માતાપિતાથી જન્મ્યા હોય તેમને ધન્ય છે. તેમજ જે વખત, જે નજરી અને જે વેળાએ જન્મ્યા હોય તેને પણ ધન્ય છે; કારણ જેમનું આસજન મદહુ કરી અનેક કલ્પ પ્રાણીઓ પોતાના સ્વરૂપને પ્રાપ્ત થાય છે, અને આવા જન્મદીપની જ્યોતિથી આત્મા પરમનિધાનરૂપ પોતાના મુજુને ન મળવાના જે જામણ કરે છે તે મરે છે અને પ્રભુના સ્વરૂપને પામે છે.

સવર ભાવ ભરેલી—નવાં કર્મોના ભય જોમાં ન થાય એવી હોય છે. એટલે કે તેઓ ચારિત્રસંપન્ન હોય છે. (વળી તેઓ) સંપ્રદાયી—ગુરુસંપ્રદાયના સાચવનાર—ગુરુકુળની મર્યાદાઓને જાળવી રાખનાર હોય છે. અવચેક—વચેકભાવ રહિત—નિઃકપા—નિર્દોષ હોય છે. સુચી—સુચિ—પવિત્ર અંતઃકરણવાળા હોય છે. અનુભવાધાર કે—અનુભવના આધાર—અનુભવના દરિયા હોય છે (એવા હોય તેને જ ગુરુ ભજવા.)

ભાવાર્થ

જિનેશ્વર ભગવાને કહેલા શાસ્ત્રોના ભજુનાર, શુદ્ધ હૈવ, ગુરુ અને ધર્મની શ્રદ્ધાવાળા, જેમની ક્રિયા કેવળ નવાં કર્મોના ભયને રાહવારૂપ છે તેવા, વળી ગુરુપરંપરાથી પ્રાપ્ત થયેલી શુદ્ધ પ્રવૃત્તિ પ્રમાણે મનર્થનાર, દુષ્ટિયા બીજાને ન હનનાર, સ્વસ્ત્વેદન આત્મજ્ઞાનને પારજી કરનાર, એવા ગુરુ ભોધી.

પરમાર્થ

ગુરુ એ જ્ઞાનર ન હોય તે: જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય નહિ, તેથી શાસ્ત્રના જ ભગવાનનું સ્વરૂપ પ્રાપ્ત થાય નહિ, તેથી ગુરુ એ સમગ્ર ગુણવાળા હોય તે જ વચાર્થ સ્વરૂપ સ્થિતિને પ્રાપ્ત થવું દુર્લભ છે; માટે ગુરુની પરીક્ષા ક્રિયામાં જનુ જ જાવવાની રાખવાની જરૂર છે.

આવેમના ભજુનાર ગુરુ ભોધી. મત્સરામ જેવા જેવા ખાર્ધ પડે, અમુક પ્રમાણે વેગ પડેગતિ પતિભજુ કરનાર ગુરુથી તત્પ્રતિ જી નથી તેમજ માત્ર આવેમના ભજુનાર હોય, પણ દેવ, ગુરુ અને ધર્મની પક્ષ ન હોય તેવા ગુરુથી પણ અપ્રમાણભાવ થઈ શકે નથી; માટે જ ન.વચેકર અને ન.વચેકી ભોધી.

આજ ગુરુની ક્રિયા ન.વ. જ્ઞાનના વળે કર્મભય ર.કરૂપ જ હ. - ભૂતે જનુ ભજુનાર આવેમ ન નહતો રહ્યો નિવરણ ક્રિયા કરનાર

શુદ્ધ આસંખન આદરે, તણ અવર જંજળ રે;
તામસી વૃત્તિ સવિ પરિહરે, બજે સાત્ત્વિક સાસ રે.
શાંતિ ૫

સાબ્દાર્થ

(એવા શુરુ હોય તેઓ) શુદ્ધ આસંખન-પુષ્ટ આસંખન,
મજબૂત જ્ઞાનવૃદ્ધિ આદિ પ્રયોજનનું અવસંખન (તેને)
આદરે-કરે છે, તણ અવર જંજળ રે-બીજી (સ્વાર્થી) પ્રપંચ-
જળ છાદી દઇને, (વળી) તામસી-તમોશુભવાળી, વૃત્તિ-
વર્તણૂક, સવિ-બધી મન વચન કલાની, (તે) પરિહરે-ત્યાગ
કરે છે, (અને) બજે-સેવે છે-આદરે છે; (કેને ? તો કે)
સાત્ત્વિક-સત્ત્વ શુભમય, સાસ રે-(ક્યામય) શાળા અથવા
(કમારૂ) શાસકશાસી=અથવા શાસિ-આત હૃદય સાત્ત્વિકા-
દાર અથવા મનરૂપી વજ્રકરની સાત્ત્વિક વૃત્તિરૂપ શાસ તેને.

બાવાર્થ

બીજી સમગ્રી ઉપાધિને છાદી દઇને તેવા શુરુ ખરેખરા
આધારને મદબુ કરે છે, તમોશુભવાળી કોપી પ્રકૃતિને ત્યાગ
કરે છે, અને મનોહર એવી સત્ત્વશુભવાળી ક્યામય પ્રકૃતિને બજે છે

પરમાર્થ

ક્યામ અથવા રાગાદિ દોષ અથવા કર્મમય, તેથી રહિત એવા જે
પરમાત્મા જિનેશ્વર ભગવાન વા સિદ્ધ ભગવાન તેમનું જ આસંખન,
બીજી જંજળ અથવા ઉપાધિ લાગીને મદબુ કરનારે દોષ, તેમજ
તામસી વૃત્તિ એટલે ક્યામ કાલ, તેને ત્યાગ કરી કેવળ સાત્ત્વિક વૃત્તિને
મદબુ કરનારે દોષ તો જ શુરુમદાગમ પોત્ત મજાવ.

જ્યારે એક વેલડીને કિંચિત્ મદબુ દોષ લાગે તોડી અથવા વઢાવિને
આધાર મદબુ કરીને તે કિંચિત્ મદ ૬ નમજ આત્માને જે મુજાપણ

જોછા જે સાત નયો, તેજોનું જે કથન, તેમાં વ્યાપી રહેલો ઉપદેશ જેનો હોય, તે ઉપદેશ મોક્ષ મેળવવામાં સંધો કરવા જેવો જાણવો.

પરમાર્થ

ઉપર દ્યવિદ્યા ગુરુનો ઉપદેશ કેવો હોય ? તેનું અર્થ કથન છે. જા કે ઉપાધેશી અર્થની પોથીમાં આ જવા ગુરુના વિરોધજો મળેલાં છે; પણ કામ્ય ઉપરથી અને તેમ ન જાતવાથી સમ્બંધમાં પણ મે ગુરુના ઉપદેશનાં વિરોધજો મળેલા છે. આ સંજોથી વાચનારે વિચાર કરી પોતાને યોગ્ય જાગે તે અર્થ મદજુ કરવા અંગે સૂચના કરી છે.

ગુરુનું વચન અથવા ઉપદેશ એવો હોય કે જેમાં ફળપ્રાપ્તિનો સંદેશ ન હોય; એટલે તે વચન પ્રમાણે વર્તન કરનારને અવશ્ય ફળપ્રાપ્તિ થાય તેનું હોય. વળી વચન અથવા ઉપદેશ નિરર્થક ન હોય. જે સ્ત્રોતો યોગ્યતા હોય તે પ્રયોગન પૂરતા અને અર્થની સાથે સમબવાળા હોય. વળી આ ઉપદેશ નૈમમાદિ સાતે નયોમાં વ્યાપી રહ્યો હોય અર્થાત્ સાતે નવથી વિરુદ્ધ ન હોય; અથવા સાતે નવ પ્રમાણે જેમાંથી અર્થ પ્રાપ્ત થાય તેમ હોય; તેવો જે ઉપદેશ હોય તે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવાના મધિરપ છે; એટલે તેમાંથી મોક્ષ અવશ્ય પ્રાપ્ત થાય છે એમ જાણવું.

વિધિ પ્રતિષેધ કરી આત્મા, પદારથ અવિરોધ રે;
મહાણુવિધિ મહાજને પરિમહો, ઇચ્છો આગમે બોધ રે.

શાંતિ. ૭

સમ્બંધાર્થ

(એ આગમ પ્રમાણથી જોનાં) વિધિ-સ્થાપનવાદ, પ્રતિ-
ષેધ-નિષેધવાદ, (તેણું) કરી-ને બેવડે, આત્મા-આત્મારૂપ,
પદારથ-પદારથ-તત્ત્વ, અવિગત કે-અપેક્ષાવાદ કરીને વિનાય
સંજુગપણું, મહાણુવિધિ મદજુ કરવાનો જે વિધિ-સ્વીકારવાનો

જોછા જે સાન નયો, તેજોનું જે કયન, તેમાં બ્યાપી રહેલો.
ઉપદેશ જંનેા હોય, તે ઉપદેશ શ્રીક્ષ મેળવવામાં સંધો કરના
જેવો ભણવો.

42414

ઉપર દર્શાવેલા ગુરુનો ઉપદેશ કેવો દેવ ? તેનું અર્થ કયન છે ? જા કે કાપાયેલી અથડાની પેઠીમાં આ જ્યાં ગુરુનાં વિરોધો મળેલાં છે : પણ કશું ઉપરથી અને તેમ ન લાગતાથી સમ્બંધમાં પણ મેં ગુરુના ઉપદેશના વિરોધો મળેલા છે. આ સંબંધી વાંચનાર વિચાર કરી પોતાને યોગ્ય લાગે તે અર્થ મદબ્બ કરવા અત્રે સૂચના કરી છે.

મરુત વચન અથવા ઉપદેશ એવો દોષ કે જોમાં જાગ્રામિતે સંદર્ભ ન દોષ; એટલે તે વચન પ્રમાણે વર્તન કરનારને અવરજી જાગ્રામિતે દોષ તેમ જ દોષ. વળી વચન અથવા ઉપદેશ નિર્ણયક ન દોષ. જે રાખે તે જ દોષ તે પ્રવાચન પૂરતા અને અર્થની સાથે સમજાવાળા દોષ. વળી આ ઉપદેશ નૈમત્તિક સાથે તપોમા વ્યાપ્ત રહ્યો દોષ અર્થાત્ માને નવમી વિન્દ ન દોષ, અથવા સાથે નવ પ્રમાણે જોમાંથી અર્થ પ્રાપ્ત થય તેમ દોષ; તેવો જે ઉપદેશ દોષ તે મેટા પ્રાપ્ત કરવાના મરિયક છે, એટલે તમામ મેટા અવરજી પ્રાપ્ત થાય છે એમ જણાવું.

વિધિ પ્રતિષેધ કરી આતમા, પદારથ અવિરોધ રે.
મદાનુવિધિ મદાગ્નને પગિમદ્યો, મુશ્વો આગમે બોધ રે.
શાંતિ. ૭

10214

[illegible]

આત્માનો સ્વભાવ જાણ્યો છે, અને જે સ્વસ્વરૂપમાં રમણ કરનાર છે, તેને કોઈ માન આપે અથવા કોઈ અપમાન કરે; તે તેમ કરનાર પર સમજાવ રાખે, અર્થાત્ માનથી પ્રસન્ન ન થાય તેમજ અપમાનથી ખેદ ન પામે અને પોતે સમજાવમાં રહે.

વળી પૃથ્વીના વિકાર રૂપે જે સુવર્ણ છે તે પુદ્ગલ છે, અને જે પાષાણ છે તે પથ્થુ પુદ્ગલ છે; એમ વસ્તુભાવ જાણવાથી જન્મેને પુદ્ગલ જાણે અને પૃથ્વીના વિકારરૂપ સરખાં માને. તે જ પ્રમાણે કોઈ શુભને શાદ કરી પગે લાગે; તથા કોઈ અછતા દોષો આરોપણ કરી નિંદા કરે તે જન્મેને પોતાના આત્મા તુલ્ય આત્મા દોવાથી, તથા પોને કરતા ક્રોધેનિ અથવા કરશે તે ક્રોધેનિ પોતે ભોકતા થશે, એમ ખારીને સખ પરિજ્ઞાથીપણે વર્તતા મદાત્મા જન્મેને સરખા મણે-એવી રીતે જો તારામાં શુભ પ્રગટ થશે તો તુ તેવો ઘટ્ટ અથવા શુભ પ્રગટાવવા દોષ તો એવો તુ ધા અને એવો જો ઘટ્ટ તો જ શુભ પ્રગટ થશે, અને જનવાનતુ સહ સ્વરૂપ જાણિત.

સર્વ જગજંતુને સમ ગણે, સમ ગણે તૃણ મણિ ભાવ રે;
મુક્તિ સંસાર ખેદુ સમ ગણે, મુણે ભવજળનિધિ નાવ રે.

શાંતિ ૧૦

શબ્દાર્થ

સર્વ=અર્થા, જગજંતુને=જગતના જંતુઓને, સમ ગણે=સરખા ગણે એટલે કે શત્રુ મિત્રને સરખા મણે; મણે-(સરખા) મણે, તૃણ મણિ=તળખણાં અને મણિ માણિકરૂપ, ભાવ રે=પદાર્થ (તેને) ; (તેમજ) મુક્તિ=મોક્ષસ્થળ કે મોક્ષ. (અને) મ સાર=ચતુર્ગાનિકૃપ ભવસ્થળ, (તેમજ) સમ ગણે=સરખા મણે-સખા માને, (તે પુરૂષ) મુણ=જાણ-મરજ, ભવજળનિધિ નાવ =સમારૂપ મનુડમા (નવા માટે) નાવ સમાન જે (મમતારૂપ) વસ્તુ છે તેને

શબ્દાર્થ

અહો અહો=અહો અહો, એતું માનસરેહું સંભોધન, હું મુજને કહું=હું પોતાને જ કહ્યા કરું છું, નમો મુજ નમો મુજ રે=મને નમસ્કાર થાઓ; મને નમસ્કાર થાઓ. (કારણ કે) અભિન=અમાપ-અનત, ફલ=લાભ, (તેતું), જ્ઞાન=અર્પણ, (તેવા જ્ઞાનના) જ્ઞાતારની=રેતાર, જોહના=જે તું તેનો, એર થઈ=મુલાકાત થઈ, તુજ રે=તે આત્મા) તને.

ભાવાર્થ

" અહો અહો " એ આશ્ચર્યકારક અથવા આશ્ચર્યદર્શક વચન છે. હું સ્તવના કરનાર અથવા ઉપદેશનો સદસ્ય બનનાર પોતાને કહું છું કે ' મને નમસ્કાર કરો ' કેમકે માપ વિનાનો બદલો આપનાર જે શાંતિનાથ બ્રમવાન તેનો તને મેળાપ થયો છે. પોતે પોતાને કહે છે, છતાં " તને " વાપર્યો છે, તે પોતાના અર્ધમા બલુવો.

પરમાર્થ

પ્રભુના પૂર્વોક્ત ઉપદેશના શ્રવણથી આશ્ચર્ય પામી અંતરઆત્મપણ પામેલા સતત જ્ઞાવનાર પોતે પોતાના આત્માને, અજ્ઞાનપણ મટવાથી ધન્ય માને છે; અને પોતાને પ્રભુત્વ જ્ઞાણથી ખુશી થઈ પોતે પોતાને કહે છે કે, મને નમસ્કાર થાઓ ! મને નમસ્કાર થાઓ ! કારણ કે આજે અમૂલ ફળ આપનાર અથવા પોતાનું પદ આપનાર પ્રભુનો મને મેળાપ થયો છે, તેથી હવે મારે કોઈને પણ નમસ્કારની જરૂર રહી નથી, પણ મને પ્રભુત્વ પ્રાપ્ત થયું છે એટલે હું નમના વાગ્ય થયો છું. જેને પ્રભુ દર્શન થાય તે શુદ્ધ આત્મપણ પામે ■ અને તેની દીનતા દૂર થાય છે જ્ઞાન પોતે જાદિરાત્મા દેવ અને પાછળથી પોતાના આત્મામા અંતર આત્મપણ પ્રગટ્યું. તેથી પોતે શુદ્ધ આત્માત્વ પોતાને આસવાથી

પણ મુખડું=તેનું મુખ, ઘોણું=ખાલી (અટૂપા) રહે છે. એક=એ, એખાણા=કહેવત-કિપાખ્યાન, ન્યાય હું=વ્યાખ્યાની કરે છે.

બાવાર્થ

રાત્રિએ તથા દિવસે, જ્યાં માણસો વસતાં હોય તેવી જમ્યામાં, જ્યાં કોઈ રહેતું ન હોય તેવી ઉજ્જડ જમ્યામાં, આકાશમાં અને પાતાળમાં મન જાય છે, (પણ કંઈ વળતું નથી.) જેને સાપ કંડે છે તેને સાપે ખાધો કહેવાય છે, પણ તે સાપનું મુખ તો ખાલી રહે છે. (સર્પ કંડે તો જેને તે કંડે તેનો છવ જાય, પણ સર્પના મુખમાં કંઈ આવે નહિ, તે તો ખાલી જ રહે,) માટે એ પૂર્વે કહેલી કહેવતનો ન્યાય તુરય છે.

પરમાર્થ

અવિદ્યામાં મનને પ્રવલ્લ કરી જોડતા જોડાતું નથી, પણ અન્ન રચનાનરમાં એ સારે જાય છે તેને રાત્રિ પણ નથી નથી કે દિવસ પણ તેને નહતો નથી, એ સારે જાય છે. આકાશમાં અને પાતાળમાં પણ જાય છે. આ ઉપરથી વખતે કોઈ એમ અનુમાન કરે કે, " ફરે તે મરે " તેમ મનને વિશ્વેનો આનંદ મળતો દસી, તો તેમ પણ નથી. એમ કોઈ માણસને વા પશુને સર્પ કંડે છે સારે તેને " સાપે ખાધો " એમ કહેવાય છે. પણ તેથી તે સર્વની દુષ્ટા નિરૂપ થતી નથી અને તેનું મુનમ પણ કંઈ આપતું નથી તેમ જ મનને પણ વિશ્વનાંદ મળત નથી. સ્વ ન મત્ત કન્ધા ન વ જ અદન " એ ખાધો "

મુગનિતના અભિચારી તપિયા, જ્ઞાન ને ધ્યાન અભ્યાસેઃ
વચરીઃ કાંઈ એકત્વ વિનં, તાંમ અવગે પાને દેા. ૬૦૩

શબ્દાર્થ

આગમ-સૂત્રો, આગમધરને-અગિયાર અંગસૂત્ર કંઠે ધરનારના અથવા પૂર્વધરના, હાથે-હાથમાં કે નજીક (હોય છે છતાં,) નાચે-નથી આવતું, નથી રહેતું, કિલ્લવિધિ-કેાઈ પણ પ્રકારે, આંકું-અંકુશમાં-વશમાં (આવી જાતનું' મન છે, તેને) કિહાં કણે-કેાઈ ઠેકાણે, જો-કહાય, હક કરી-બજાતકારે વાપરી, હકકું-હકસેકું કે અકકાકું-વજગાકું, તો-ત્યારે, વ્યાસતણી પરે-સર્પની માફક, વાંકું-વક (બની રહે છે.)

ભાવાર્થ

સૂત્રોના જ્ઞાતાને, અગિયાર અંગરૂપ સૂત્ર જોમના નિહવામે છે એવા મહાજ્ઞાનીઓના હાથમાં અથવા પાસે મન હોય છે, છતાં પણ કોઈ પ્રકારે તેમના વશમાં રહેતું નથી. આવું મન છે તેને કદાપિ કોઈ રચાને બજાતકારે હકસેકું અથવા શાંકું તો સર્પની પેઠે વક્ર ગતિને પામે છે, અર્થાત્ તરત અવળે માર્ગે જાય છે અથવા વાંકુંચુંકું થઈ જાય છે.

પરમાર્થ

આગમ જાજ્ઞતાએ ચિદ પુરુષેએ પણ પતિત થયેલા સાબળ્યા છે, તે આ મનના પ્રતાપથી છે; તેથી આગમ જાજ્ઞતાએનું મન વશ રહે એમ સમજવામાં પણ ભૂલ થાય છે આગમો પામતી વેળાએ તેમાં મનને રહ કરવાનો સજ્જ વચાનો દેવ તો તને રખાને પણ આ અપજ મન વાચનાનું જ નથી નથી નકે સન અવ ૬

જ મનન મનની કિરમ જ ન, ક સર્વ જુએ તો વાકો હોય
ક અત નેમા રત નેત તકમાં ન ત તગિય રકો થન મનિ કોઈ
તમજ જ મન તકુ ન ત મદુર કે ન રતુ રત રકો ક પણ જત
- ૬૬ રકે ક જ રતુ રતયે મન -વચ અવ થા જિતપર જાગવાન-

છે, અને તેથી મનને કમ કહેવા જાઈ છે. પણ તે કમપણું કામ કરે નાર ન હોવાથી કમરૂપે દેખાતું નથી.

તેમજ તેને શાકુકાર પણ કહેવાય તેમ નથી, કારણ કે ઈંદ્રિયો મનની પ્રેરણા વિના કંઈ કરી શકી નથી; અને જે આત્માને ક્ષતાની પ્રેરણા કરે અને તેમા આનંદ માને, તેને શાકુકાર પણ શી રીતે કહેવાય તેથી તે શાકુકાર પણ નથી.

વળી આ મન તો નોઈંદ્રિય છે, પણ પ્રેરકપદ્યે તે તમામ પાંચે ઈંદ્રિયોમા જાય છે, તેથી તે સર્વે ઈંદ્રિયોમા ત્યાગ હોવાથી સર્વમાંથી છે; તેમજ દરેક ઈંદ્રિયના વિષયોને તે જાણનાર, તથા સંસ્પર્શકરણ કરવાનો જેનો સ્વભાવ છે, એ રીતે મન જુદું પણ છે. આવો સર્વમાંથી અને સર્વથી અજાણના મનનો સ્વભાવ જાણી, મને આશ્ચર્ય લાગે છે કે-આ મનને વિરહ ધર્મને પણ ધારણ કરનાર ચપલ મન છે.

જે જે કહ્યું તે કાન ન ધરે, આપમતે રહે કાલોદ્ય
સુર નર પંડિત જન સમજાવે, સમજે ન મારો સાક્ષો હો.

કું ૦ ૬

સાબદાર્ય

જે જે=જે કાંઈ, કહ્યું=બોલ્યું, તે=તેને (એ મન) કાન ન ધારે
કાને ધરતું નથી, (એ તો) આપમતે=પાતાની સ્વચ્છંડતાના
વિચારે કરીને, રહે કાલો=કાલુ થઈને રહે છે-મલિન બની રહે
છે. (અને) સુર=દેવ વર્માના, નર=મનુષ્ય વર્માના, પંડિતજન
પંડિતલોક, સમજાવે=સમજાવવા માટે છે, (તો પણ) સમજે
ન મારો સાક્ષો=મારી કુમતિરૂપ સ્ત્રીના ભાઈ એ મનરૂપી)
મારો સાક્ષો સમજાવ્યો સમજતો નથી.

બાવાર્ય

મારા મનને હું જે જે સુખ વાતો કહું છું તે સુખ વાતોને

વાતોમાં, સમરથ છે નરનર-માનુસ બળવાન છે, (પણ) એટલે
એ મનને, કોઈકોઈ પણ માનુસ, ન જેલે-ઝીલી શકેતા નથી.

સાવાર્ય

સ્તવન કરનાર શ્રી આનંદધનજી મદારાજ કહે છે કે-
મેં માન્યું હતું કે એ મન નપુંસક એટલે નાન્યતર
ભતિયું છે, પણ એ તો ઘણું બળવાન છે. એટલે સઘન
નરભતિવાચકોને તે દહાવે તેવું છે. મનને છતવા સિવાયની
બીજી બાજતોમાં પુરુષ સજ્જિવાન છે, પણ મનને કોઈ પુરુષ
ઝીલી (છતી) શકેતા નથી; અર્થાત્ મનની ત્રિને કોઈ રાત્રી
શકતું નથી.

પરમાર્થ

બાહ્ય રીતે " મન કેવું " એટલે નાન્યતરભતિયું અર્થાત્ નપું-
સકિય છે. નપુંસકો કરના પુરુષમા પુરુષત્વ સ્વાભાવિક રીતે વધારે
હોય છે, છતાં આ મનની બાબતમા તેથી કિત્તડું છે. મન નપુંસક છે
છતાં પણ બધા પુરુષોને દહાવે છે અર્થાત્ છતે છે બીજી સઘન
વાતોમાં પુરુષો ઘણા મામરે-વન જિવામાં આવે છે, પણ આ મનને
છતે એવા પુરુષો તો ઘણા જ હોય. મનને કોઈ છતી શકતું નથી
અર્થાત્ મનના વેગને કે ન કેહી શકતું નથી.

મન સાંધ્યુ તેમજ સવળું સાંધ્યુ, એદ વાત નહીં ખોટી;
એમ કહે સાંધ્યુ તે નવિ માનુ, એ કહી વાત છે ખોટી
હો. કુંથુ ૮

રાજદાથ

(જેલું) મન માંધ્યુ = મનને વશ કર્યું, તેલું = તે પુરુષ-
સઘળું = મધુ, સાંધ્યુ = સિદ્ધ કયુ. એદ વાત = એ કથનો, નહીં

વાય એવું-દુઃસાધ્ય છે, (તેને) તેં=તમે, વશ આજુપું=વશ કર્યું છે, (એ રીતે) આગમથી=આગમશાસ્ત્રથી (વાંચી કે સાંભળીને) મતિ=વિચાર, આજુ=જાણું છું. (પરંતુ) આનંદ-મન પ્રભુ=હે આનંદથી ભરપૂર દેવ ! (જ્યારે તમે) માહરું=મારું (મન), આજો=હેકાજો આજો, મારે વશ કરે તો=ત્યારે (તમે દુઃસાધ્ય મનને વશ કર્યું છે, એ વિચારને) સાચું કરી જાણું હો=મારે સાચું માનું.

कालांतर

દુઃખે કરીને આશાથી શકાય તેવું અર્થાત્ દુઃખે કરી
વશમાં આવે તેવું જે મન, તેને દે ભગવાન! આપે વશ
કર્તું છે; જે વાત શાસ્ત્રદ્વારા મેં જાણી છે, પણ દે આનંદના
સમુદાય પ્રભુ! અથવા આનંદધનજી મદ્દારાજ હશે છે કે-
પ્રભુ! જે આજ માફ મન મારા વશમાં આવેલા, તો “આપે
મનને વશ આવડ્યું.” જે વચન સત્ય કરીને બાંધું.

५२३५५

[illegible]

શબ્દાર્થ

તારા=તારાઓ, નક્ષત્ર=અથેની આદિક નક્ષત્રો, મહુ=મંગળ, શુધ આદિ મહો (તિ) ચંદની=ચંદ્રમાની, જ્યોતિ=પ્રકાશ (તિ) દિનેશ મોઝર રે=સૂર્યમાં રહેલી છે. (તેમ) દરસન=દર્શન, જ્ઞાન જ્ઞાન, ચરણ=ચારિત્ર, (તે) થકી તેની (જે) શક્તિ=સામાર્થ્ય (તે બધું) નિમ્નતમ=આપણા આત્મામાં, ધાર રે=ધારી લેવું (અર્થાત્ આત્મામાં બધું છે.)

ભાવાર્થ

તારા, નક્ષત્રો, મહો અને ચંદની જે ક્રાંતિ છે તેનો સૂર્યની ક્રાંતિમા સમાવેશ થાય છે, તેમ દર્શન એટલે સામાન્ય રીતે જાણવાપણ અને જ્ઞાન એટલે વિશેષ રીતે જાણવાપણ, તથા ચરણ એટલે સંયમપ્રક્રિયા, તે સર્વની શક્તિ પોતાના આત્મામાં જાણ

પરમાર્થ

જાણે એમ પ્રશ્ન દોષ કે-જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર તે શું ? અને શુદ્ધ આત્માનુભવ તે શું ? તેનો જવાબ આ જાણામાં આપ્યો છે.

દૃષ્ટાન્ત એવું છે કે-એમ તારા, નક્ષત્રો, મહો અને ચંદ્રમા, જે જુદી જુદી જાળના પ્રકાશક પદાર્થો છે; છતાં કોઈ એમ પૂછે કે-તારા, નક્ષત્રો, મહો અને ચંદ્રમાની જ્યોતિ સૂર્યની જ્યોતિથી ભિન્ન છે કે કેમ ? તેનો જવાબ એટલો કે-એ સખતી જ્યોતિએનો સૂર્યની જ્યોતિમા અંતર્ભાવ થાય છે, તેમ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રનો પણ આત્માની ગુણરૂપી શક્તિમા અંતર્ભાવ થાય છે, અર્થાત્ આત્માના ગુણરૂપી જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર ભિન્ન નથી, તેથી તે આત્માની શક્તિરૂપ છે. હે આનંદપત્ર ! જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રને આત્માની શક્તિરૂપ ધારો. આત્મામાં આનંદ વીરંદપ જેમ શક્તિ છે, તેમ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રને પણ આત્માની શક્તિ જનમૂળી.

તેથી જાતકારથી વિચારનાર અને નિશ્ચય નવથી ચિચાર કરનારાનું
મેં કરેલું આ શાખામાં જાતી, તેઓ જેવી રીતે જાતમાને જાણે છે તે
જાણ્યું છે.

નિશ્ચય નવની જગત પરમાર્થની દૃષ્ટિ જોતાં જોડની કલ્પના યદિ
શુદ્ધ એક આત્મા, અને જાતકારથી ગુણપર્વાણી જાણેલા સર્વને જનનંત
જોડયુક્ત આત્મા જાણે છે.

જ્યવદારે લખ દોદિસો, કાંઈ ન આવે હાથ રે,
શુદ્ધ નવ યાપના સેવનાં, નવી રહે દુવિધા સાથ રે.

ધરમ ૭

સાંકટીય

જ્યવદારે-જ્યવદાર નમે, લખ-લક્ષ્ય, દોદિસો-(સાંકટીયનંદ-
કાંઈ નવ) દુર્લભ રહેલું છે, (તેથી) કાંઈ-કાંઈપણ (સાંકટીય
સાથ) ન આવે હાથ રે-દુર્લભમાં આવી શકેલો નથી-પ્રાપ્ત થતો
નથી. (કિન્તુ) શુદ્ધનવ-નિશ્ચય નવ (તેની) યાપના-રયાપના-
દક (ચિત્તના, (તેને) મેલનાં-ભરી-કાયમ લખનાં, નવી રહે-
રહે નહિ, દુવિધા-નિગળ (તેનો) સાથ-સંધાનજનક વિનયનો
અદભાસ (અર્થાત આત્મા જદ ગુણપર્વાથી અસંગ થઈ શુદ્ધાત્મ
આવ પામે) જાપના દુવિધા કિંદરે દિપણ-જુદાર્થ, સાથ-
કિંદરે તમાન સાથે મારી જુદાર્થ ન રહે.

આચાર્ય

કિયાસદિક પ્રતિનિરૂપ કિયાથી જાપના જ્યવદાર નમે
જાણે-રૂપે ને જદાકાંઈ જાણે (અને પામે નો પણ) કાંઈ
પણ નવ દ મમા આવે નહીં પણ નિશ્ચય નવની કાર્યકારી
કલ્પનાને જાતકારથી પણ કિયાસાવ અદવ જદ વિનયનો
વિચાર ન રહે જાણે શુદ્ધ જાતકારથી પામે.

સાવાર્થ

હે જન્મતના સ્વામી એવા શ્રી અરનાથ જગવાનુ ! મારી આપની સાથેની એક તરફની જ પ્રીતિ જાણીને, મારા ઉપર કૃપા કરીને, મારો હાથ પકડીને આપના ચરણકમળ નીચે તે હાથને રાખજો.

પરમાર્થ

ઉપર પ્રમાણે શુદ્ધ નવથી વિચારનાં તો જેવા આપ શુદ્ધાત્મા છે તેવો હું પણ શુદ્ધાત્મા છું; તોપણ વિભાવથી હું રાગના વશમાં છું અને આપ નિરાગી છે, હું દેવી છું અને આપ અદેવી છે; ધન્યાગિ આપનામાં અને મારામાં ધણું અંતર છે.

“ સમાને હોમતે પ્રીતિ: ” એ રીતે તો ચેર, વિવાહ અને પ્રીતિ તે સરખા સાથે કરવાથી જ થાય છે એવી રીતની સોજોગિ પ્રમાણે મારાથી આપની સાથે પ્રીતિ થાય નહીં અને તેમાં પણ વળી આપ નિરીચ્છક અને પૂર્ણ પરમાનંદમય છે, અને હું જન્મતના (વિષયોત્તે) બિખારી છું; તો પછી મારી અને આપની પ્રીતિની તો વાન જ રી ! અને તે હેતુથી મારી આ એક પક્ષની પ્રીતિ છે, હું પ્રીતિ કરવાનો ઈચ્છક છું અને આપ નિરીચ્છક છે, એટલે તે એકલી એકપક્ષની પ્રીતિ થઈ, તેથી વધારે તો શું કહું ? પણ આપ કૃપા કરી, ભવ-સાગરમાં તથાતા અને હાથ પકડી આપના ચરણ નીચે રાખજો, અર્થાત્ અને આપના ચરણકમળનું ચરણ આપજો અને આપની સમીપ રાખજો, એટલે હું ફાગુલ ચર્ચિત્વ. બે કે પ્રભુ નિરાગી છે, આપી છે, તો પણ જાણો તેમને કમે તેવી વિનંતિ કરી શકે છે, માટે આ જગિતનું વચન હતાથી ફિત નથી.

અઠી ધરમ તીરથતળે, તીરથ ફળ તતસાર રે;
તીરથ સંતે ને લલે, આનંદધન નિરધાર રે. ધરમ ૦ ૯

જે તીર્થમાં જાતા પ્રભુ છે, તે તીર્થેનું જે મેળન કરે, તે નિર્ધાર
કરીને મુજબ થાય, એનું શ્રી જ્ઞાનરાજનજી મહારાજન કરે છે. અર્થ
જ્ઞાનરાજનો મુજબ પામે એવો એવો, અર્થ છે.

૧૯. શ્રી મહિનાથ જિનસ્તવન.

સેવક કિમ અવગમિયે હો,
મહિજિન ! એ અગ્ર શોભા સારી;
અવર જોહને આહર અતિ દીપે,
તેદને મૂજ નિવારી હો. મં ૧

સાબ્દાર્થ

સેવક-સેવા કરનાર-સાથે રહેનાર, (તેને) કિમ-કી રીતે ?
અવગમિયે, અવગમ્યા છે, હો મહિજિન-હો મહિનાથ નામ-
ના ઝોગણીશામા જિનેશ્વર ! એ-આ સેવકની અવગમ્યતા
કરવી તે (શુ ?) અગ્ર-અત્યારે, શોભા સારી-સારી શોભા
મણારી ? અવર-સાધારણ બનેા, જોહને-જોમને, આહર અતિ
દીપે-અતિ સત્કાર આપે, તેહને-તેમને (તમે) મૂજ નિવારી
હો-મૂજથી રૂખસદ આપી રીધી છે.

સાવાર્થ

હો શ્રી મહિનાથ પ્રભુ ! આપનો દાસ એવો હું, તેની અવ-
ગમતા એટલે ઉપેક્ષા આપ કેમ કરો છો ? ॥ આપની તેથી
સારી શોભા કહેવાય છે ? (અરે !) પણ આપનો તો માર્ગ જ

અતઃપી મિદપણામા હમેષા ઉત્તમરણા દોષ છે. આ દશામાં આત્મામાં અમંદ ચિત્તવશ્ય અને સંજ્ઞાં સાવકપણું દોષ છે.

હે પ્રજુ ! આપને ચોપાઈ દશા પ્રાપ્ત થઈ છે; એટલે આપને પણ ઉત્તમરણા પ્રાપ્ત થઈ છે, તેથી આપની પૂર્વની નિદાણા તથા રસપ્રણા-રૂપ શીઘ્રોને આપે મનાવી નહિ, એમ તે જન્મે દશરૂપ શીઘ્રોને જાણું તેથી તે જન્મે દશરૂપ શીઘ્રો આપનાથી રીઝાઈને જાતી રહી. આપે તેમને પણ રસરૂપમાં અતરાપકારક જાણી તેમની અત્યવશ્ય કરી છે.

સમકિત સાથે સગાઈ કાઢી, સપરિવારસું ગાદી;
મિથ્યામતિ અપરાધણુ જાણી, ધરથી બાહિર કાઢી હો.

મં ૪

શાબ્દાર્થ

સમકિત-સમ્યક્ત્વ-સાચાની શબ્દ, (તેની) સાથે-મંથાને, સગાઈ કાઢી-સમપણુ કર્યું, (સગાઈ તે કેવી ? તો કે) સપરિવારસું-સમ્યક્ત્વનો પરિવાર તે શામ, સવિમ, નિર્વેદ, અનુકંપા અને અપ્રસ્તિકપ, તેણે કરી સહિત તે સપરિવાર, એવા સપરિવાર સમ્યક્ત્વની સાથે, ગાદી-મજબૂત (સગાઈ કરો છે) (અને) મિથ્યામતિ-અસત્યબુદ્ધિ, (તેને) અપરાધણુ-અપરાધ કરનારી, જાણી-સમજાવે, (તેને તમે) ધરથી-આત્મમરૂપ મહિર થી, બાહિર કાઢી-દૂર કાઢી મૂકી છે.

સાચાર્થ

ઉપશમ, વિવેક અને સવરૂપ અથવા ખરેખરા વસ્તુસાચના જ્ઞાનરૂપ નં સમ્યક્ત્વ તેની સાથે તેના પરિવાર સહિત મજબૂત સગાઈ કરી છે, અને મિથ્યામતિ એટલે ખોટી બુદ્ધિને આપે મુઠ્ઠેગાર જાણીને ધરમાંથી મદાર કાઢી મૂકી છે.

અને આ મોદને મદદ કરનારા કામ તથા કોષાદિક બીજા મુખ્ય છે. અને તેઓમા સર્વથી અગ્રેષ્ઠર રાચ, દેવ અને અવિરતિરૂપ આત્માના પરિણામે છે. આરે અજ્ઞાનને નાશ થાય છે ત્યારે રાગદેવનો અને અવિરતિનો પણ નાશ થાય છે, તેથી જગવાનને કહે છે કે-આપના ભૂતા-અનાદિ કાળના સળધી એવા રાચ-દેવ અને અવિરતિની પરિણતિરૂપ પોતાની પણ આપે અવગણના કરી છે.

વેદોદય કામા પરિણામા, કામ્યક રસ સહુ ત્યાગી;
નિઃકામી કરુણારસસાગર, અનંતચતુષ્ક પદ પાગી હો.

મં ૭

શબ્દાર્થ

વેદોદય=વેદનો ઉદય, (પુરુષવેદરૂપ કર્મપ્રકૃતિનો ઉદય-તેનાથી થતાં જે) કામા પરિણામા=કામા-કામિની-ઓ તેના સંબધી અથવા કામા-કામના-ઓ કચ્છા, તેને સંગતા, અથવા કામા=કામને-કંઈપણે સંગતા પરિણામા (તે રૂપ) કામ્યરસ=કામરસ, સહુ=તે બધા ત્યાગી એવેસે છાડીને, નિઃકામી-કામના રહિત થએલા, (અને) કરુણારસ=કરુણારૂપ રસ (તેના) સાગર=અમુદ્ર (તેમજ) અનંત=(રેશ અને કાળથી) અંત વગરના એવા, ચતુષ્ક=ચાકરી-અર્થાત્ અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત ચારિત્ર અને અનંત વીર્ય. એ ચારે વસ્તુ, (તે છે જ્યાં એવું) પદ=અધાન (તેના) પાગી=પદાનુસારી શામક છે.

ભાવાર્થ

પુરુષ જ્ઞાની ન થઈ જાવનાની અવગણના કરી તથા આત્મ-જ્ઞાન ન થઈ જાવનાની અવગણના કરી ને કવચ લગાડી, નથી પાડી તેના જ વિચારે કવચ ન થઈ શકે, ને કવચના આપ

અથવા મુક્તિરૂપ) ઉત્કૃષ્ટ લાભ, (તેના) રસ=સ્વાદ, (તેમાં) માતા=પુત્ર અનેલા છે.

સાવાર્થ

હે પ્રભુ ! આપ દાનાતરાય કર્મને નિવારીને સવળા મન્ય છવેને, તેનાથી દૂર ન થાય એવી અમલદાનની પદ્ધતિને આપનારા છે. વળી લાભાંતરાય કર્મનું નિવારણ કરીને આપ જગતના વિધોને નિવારનારા છે, તેમ અજરામર યથારૂપ ને ઉત્કૃષ્ટ લાભ તે રૂપી રસમા આપ પુષ્ટ થયેલા છે.

પરમાર્થ

દાનાતરાય એટલે ને દાન આપવામાં રોકનાર કર્મસમૂહ છે, કે તેના નિરધી, ને કે માણસ પાસે આપવાની વસ્તુ હોય, તેમ આપવાનું મન હોય અને પાત્ર પણ હોય, તે પણ વસ્તુ અપાય નહીં; એવા કર્મના સમૂહને દૂર કરીને આપ જગતના છવેને અમલદાન આપનારા છે. તે જ પ્રમાણે વસ્તુ મેળવવામાં રોકનાર ને કર્મસમૂહ, કે તેને લાભાંતરાય કહેવામા આવે છે, તેને પણ દૂર કરવાથી આપ મુક્તપણારૂપ પરમ લાભને પામ્યા છે, અને તેમાં મગ્ન છે; વળી જગતના છવેને તે અંતરાય દૂર કરવાનો માર્ગ જ્ઞાપનારા છે અને સર્વ છવેને કરજા-શુદ્ધિથી આપ મુક્ત કરવા ઇચ્છે છે.

વીર્ય વિધન પંડિત વીર્યે હૃણી, પૂરણ પદ્ધતી યોગી;
ભોગોપભોગ દાય વિધન નિવારી, પૂરણ ભોગ સુભોગી
હો. મં ૯

રાજદાર્થ

વીર્ય વિધન=અળ મૂરવામાં પડતા વિધો-વીર્ય નરાય કર્મ (તેને) પંડિત વીર્યે=સમજદારના ઔરધો હૃણી=જાણ કરાને,

પુરુષ પાદી ધાગી=પૂર્ણ-ન્યૂનતા વગરનો પદવી-ઓદો, (તેના)
 ધાગી=ધોગવાળા ઈ-સંબંધી થયા ઈ. ભોગોપભોગ=એક વાર
 ભોગવાય તે ભોગ, અને વારંવાર ભોગવાય તે હિપભોગ, (એ)
 રાય=અન્નેના વિગત=વિનો-અર્થાત્ ભોગાંતરાય કર્મ તથા હિપ-
 ભોગાંતરાય કર્મ, (નેને) નિવારી=નિવારણ કરીને, (તમે)
 પુરુષ ભોગ મુભોગી દો=તીર્થ'કરની જ્ઞાતિને) જે અ'પૂર્ણ
 ભોગ (તેના) મુભોગી=ફી રીને ભોગવનાર થયા છે.

આવાર્થ

તીર્થ'ની રહુતિ'ને અટકાવનારું ને વીર્યાંતરાય કર્મ, તેના
 વિદ્વાદ્ધી શાંતિથી નાશ કરીને, ન્યૂનતા વિનાની ને પદવી
 તેના સંલંઘવાળા આપ થયા છે. વળી ભોગાંતરાય તથા
 હિપભોગાંતરાય, એમ બન્ને વિનોને દૂર કરીને, આપ સપૂર્ણ
 પદવીરૂપ ને સિદ્ધપણ અથવા તીર્થ'કરપણ તેને સારી
 રીતે ભોગવનારા થયા છે,

પરમાર્થ

આત્માના અનત દર્શન છે, અને તે દક્ષિતરૂપ મુખને અનતવીર્ય
 એવું નામ આપ. ૬ છે. હે પ્રભુ ! આ પે પડિતવારૂપી દોષગ્રસ્તો અતનવનો
 નાર કરી, ને હમે અપત અનત દર્શનને રે કરા. ૬૧, તેને દૂર કરી
 આપ આત્માના ત દર્શન રાજગ્રસ્ત વચ્ચે ને અનત તત, દર્શન
 આપ આત્માના આ રાજગ્રસ્ત અપત ને ને આપ આપ
 ને રાજ. અતન ને અતન રાજગ્રસ્ત ને અતન ને અતન

શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનના જેઓ ગુણ ગાય છે, તેઓ અનાથ-
ના બંધુ એવા શ્રી મહિનાથ પ્રભુની કૃપાદક્ષિણી, અર્નાદિવા-
નંદનો સમૂહ જે મોક્ષપદ તેને પામે છે.

પરમાર્થ

પૂર્વે જે અદાર દેવો કયા તે જ્ઞાનામાં છે ? અને જ્ઞાનામાં નથી ?
તે તપાસી જોવું; અને જ્ઞાનામાં તે દેવો ન હોય તેને અરિદત ભગ-
વાન માનવા અને તે જ મનને વિરામ પમાડનાર છે એમ સમજવું.
આવી રીતે પરીક્ષા કરીને જે જિનેશ્વર ભગવાનના ગુણોને ગાય છે
અથવા જે જિનેશ્વર ભગવાનની સ્તવના કરે છે તેઓ દીનમધુ એવા
શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનના એટલે શ્રી મહિનાથ મહારાજની કૃપાદક્ષિણી
મોક્ષપદ પામે છે.

શ્રી આનંદપત્ર મહારાજ કહે છે કે " ગતાનુગતિકા લોકા " એ
ન્યાયે જિનેશ્વર ભગવાનની સ્તવના કરવા કરતાં જેઓ પરીક્ષા કરીને
પ્રભુના ગુણો ગાય છે, તેમને ગુણો તરફ રાગ દોષાથી, પ્રભુના ગુણો
અનુકરણ કરવાથી અને તે મેળવવા માટે દૃઢ બળવાસ કરવાથી પ્રભુ
ગુણો પ્રાપ્ત થાય છે અને તેથી સ્તવના કરનાર મુક્ત થાય છે.

૨૦. શ્રીમુનિસુવ્રત જિન સ્તવન.

મુનિસુવ્રત જિનરાજ, એક મુજ વિનતિ નિસુણો, મું
આતમતત્ત્વ કયું જાણ્યું જગતગુરુ,
અંદ વિચાર મુજ કહિયો;
આતમતત્ત્વ જાણ્યા વિષ્ણુ નિરમળ,
ચિત્ત સમાધિ નવિ લહિયો. મું ૧

શબ્દાર્થ

મુનિમુદ્રત=મુનિમુદ્રત નામના, જિનરાજ=વીશમા જિનેશ્વર (તમે), એક=એકાદ, મુજ=મારી, વિનંતિ=અરજ, નિમુલો= સાંભળો. આત્મતત્ત્વ ક્યું જાણ્યું જગતગુરુ=હે જગદ્ગુરુ ! આત્મતત્ત્વને (તમે) શી રીતે જાણ્યું હ ? એક વિચાર=એ બ્રાહ્મણના વિચાર, મુજ=મને, કહ્યો=કહો, (કારણ કે) આત્મતત્ત્વ જાણ્યા વિણ નિરમજ=નિર્મજ રીતે આત્મતત્ત્વ સમજ્યા વગર, ચિત્તસમાધિ=મનની શાંતતા, નવિ=નાહિ જ, કહ્યો=મેળવી શકાય.

ભાવાર્થ

હે શ્રી મુનિમુદ્રત નામના વીશમા તીર્થંકર ભગવાન ! આપ મારી એક વિનંતિને જરાજર સાંભળો.

હે જગતના પ્રાણીઓમાં મોટા પ્રભુ ! એ આત્મતત્ત્વ જાણવાની રીત આપ મને કહો; કેમ કે આત્મારૂપી સાર પદાર્થ ને જાણ્યા વિના, શુદ્ધ એવું જે ચિત્તનું એકાગ્રપણ તને હું પામી શકતા નથી.

પરંભાથ

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

કોઈ અબંધ આત્મ તત્ત્વ માને, કિરિયા કરતો હીસે;
ક્રિયાતણું ફળ કહો કુણ ભોગવે, ઇમ પૂછયું ચિત્ત
રીસે. મુ. ૨

શબ્દાર્થ

કોઈ=કેટલાક, અબંધ આત્મતત્ત્વ માને=આત્મતત્ત્વ=આત્માને, અબંધ=અબંધ વગરને=એકાંત નિર્લેપ માને છે. (અને તેમ માનતાં છતાં,) કિરિયા કરતો હીસે-(પાતે તપોવ્રત્યાગાદિ) ક્રિયાઓ કરતા કેખાય છે. (હવે આત્મા અબંધક હોય તો), ક્રિયાતણું ફળ=ક્રિયાતું ફળ, કહો=બોલો, કુણ=કોણ ? ભોગવે=ભજવે, ઇમ=એ રીતે: પૂછયું=પૂછનાં, [તે], ચિત્ત=ચિત્તમાં-મનમાં, રીસે=રીસે બરાબ છે.

ભાવાર્થ

કોઈક મતવાળા આત્માને બંધ વિનાનો માને છે; અને તે જ આત્મા ક્રિયા કરતો કેખાય છે. ત્યારે જે ક્રિયા કરે છે તેતું ફળ કહો કે કોણ ભોગવશે ? એમ પૂછવાથી તે મનમાં રીસે બરાબ છે.

પરમાર્થ

કેટલાક સાખ્ય મતવાળા અને વૈદ્યતીઓ આત્માને અબંધ માને છે, અને એમ કહે છે કે-આત્માને સત્ત્વગુણ, રજોગુણ અને તમોગુણ ભાષા કરતા નથી આત્મા એટલે જે પુરુષ, તે નિર્લેપ છે.

વૈદ્યત પક્ષ એમ કહે છે કે-અધ્વિમા જાણતો સજ્જ નથી બધ, મોક્ષ એ બધું કાર્પનિક ન બધ સુદ છે. તેમા જાણતો સજ્જ નથી.

જો કે નિશ્ચય નવની અપેક્ષા વી આત્મ મા નધ નથી, તો પક્ષ મિતે શ્રુત ભગવાને ઉક્ત્ય નથી, એટલે જાણવ નય અને અવધાર નય, અથવા

સાતે નયોને પોતપોતાની અપેક્ષાથી સભ કહેલા છે તેથી સાંખ્ય અને વેદાંતનું કથન બરાબર વાસ્તવિક નથી, કારણ કે તે અકાંત છે.

ઉપર કહેલા સાંખ્ય અને વેદાંતીઓ આત્માને અજ્ઞે માનતા છતાં પણ ક્રિયા કરતા દેખાય છે; તેથી મેં તેમને પૂછ્યું કે, તમે આત્માને અજ્ઞે માનો છો અને ક્રિયા કરો છો, તો કહો કે તમારી કંઈક ક્રિયાનું ફળ કાણ ભોગવો ?

જડ ચેતન એ આત્મ એક જ, સ્થાવર જંગમ સરિખો;
મુખ દુઃખ સંકર દૂષણ આવે, ચિત્ત વિચારજો પરિખો.

મુ. ૩

શબ્દાર્થ

જડ ચેતન=જડ અને ચૈતન્ય, એ=એ બંને, એક જ આત્મ=એક જ આત્મા છે—અર્થાત્ જડ પણ આત્મારૂપ છે અને ચૈતન્ય પણ આત્મારૂપ છે. (તેમજ) સ્થાવર=સ્થિર રહેતા પદાર્થ, (અને) જંગમ=હાલતાવાલતા પદાર્થ (એ બંને) સરિખો=સરખા છે (આત્મ માનીએ તો), મુખ દુઃખ=મુખ અને દુઃખ ભોગવવામાં, સંકર દૂષણ=ન્યાયપ્રસિદ્ધ સંકર દોષ, આવે=લાગુ પડશે (ભાટે) ચિત્ત=ચિત્તમાં, વિચારજો=(તમે) વિચારજો, અને પરિખો=પારખું-પરીક્ષા કરજો.

ભાવાર્થ

જડ એટલે જેનામાં ચૈતન્ય શક્તિ નથી, તથા પોતાની મેળે જે હાલીચાલી ન શકે, તેમજ પોતાને બાંધી ન શકે, એવી અકાંત સહી માય. બગા માય તથા ગંગી માય એવી નસ્તુ. અને ચેતન એટલે જે પોતે પોતાને બાંધી શકે, મુખ દુઃખને. અનુભવ કરે. અને જડને સંયોગે જે જડમાં હાલવ.

ચાલવાની શક્તિ આપે, એવી અરૂપી વસ્તુ એ આત્મા એક જ છે જડ પણ આત્મારૂપ છે અને ચૈતન્ય પણ આત્મારૂપ છે. સ્થાવર એટલે પોતાની મેળે દાઢીચાઢી ન શકે તે, અને જગમ એટલે પોતાની મેળે હાકવાચાલવા વિગેરેની ક્રિયા કરે તે. તે બન્નેને એક સરખા માને; તેમને સુખ એટલે જે ભોગવતા હવને આનંદ થાય તે, અને દુઃખ એટલે જે ભોગવતા હવને કલેશ થાય તે માનતાં ન્યાયમતમાં કહેણું સંકરરૂપ આવે છે, માટે એક આત્મા માનનારા એવા અદ્વૈત મતવાળાઓને કહે છે કે, તમે ચિત્તમાં વિચારીને પરીક્ષા કરી જોજો.

પરમાર્થ

અદ્વૈત મતમાં " એક બ્રહ્મ, દ્વિતીયં નાસ્તિ. " એવું વચન છે, એક બ્રહ્મ વિના જગતમાં બીજું કંઈ નથી. સ્થાવર-જગમ વિગેરે જે કંઈ દેખાય છે અને નથી દેખાતું, તે એક બ્રહ્મરૂપ જ છે. એમ માનનારાઓ માટે આ ઉપદેશ છે કે-જો જડમાં અને ચૈતન્યમાં ફેર ન હોય અને જે વિચિત્રાદૈતવાળા કરે ■ તેમ " એક. સર્વગતો નિત્ય. " આ કૃતિને અવસર્જીને સ્થાવર અને જગમમાં એક સરખો આત્મા માનતા હો તો, સુખ અને દુઃખ માનતા સંકર રૂપ આવશે ચૈતન્યનું સુખ દુઃખરૂપ જે કૃતકમં તે જડને ભોગવવું પડે. અને જડનું દુઃખરૂપ સુખરૂપ કરેણું કમં ચૈતન્યને ભોગવવું પડે, માટે જરા ચિત્તમાં વિચાર કરીને એક જ આત્મા છે, એમ પરીક્ષાપૂર્વક જોજો.

સુખ અને દુઃખને પરસ્પર અભાવીપણું છે જે સુખ તે દુઃખ નહિ થાય અને જે દુઃખ તે સુખ નહિ થાય તેથી આ સુખ અને દુઃખને સમાન એવું એક અધિકૃત્ત્વ, એટલે ઉપર કલ્યા પ્રમાણે સુખને। કતા પણ સ્થાવર, જગમ અને દુઃખના કતા પણ સ્થાવર, જગમ એમ થવું અસંભવિત જ ને જ, નહિ વિચાર કરે.

અકૃતાગમ દૃષ્ટુ-અથવા અકૃતાજ્ઞાગમ નામનું દૃષ્ટુ, (એ એ દૃષ્ટુ આવે છે) તે નવિ દેખે મતિહીનુ-બુદ્ધિહીન (એકાંત પટ્ટી) જેમ સક્રિય નથી

સાવાર્થ

એક મતવાળા કહે છે કે-નિશ્ચયથી જેમાં ફેરફાર ન થાય તેવું, અર્થાત્ દમ્ભેમાં એક જ રૂપે રહે તેવું આત્મતત્ત્વ છે; કેમકે આત્મા પોતાના સ્વરૂપ દર્શનમાં બધાપક છે. આ પ્રમાણે કહેવાથી કહેલાનો વિશેષ પ્રકારે નાથ, અને નહિ કહેલાનું આવશ્યુ થાય છે તે રૂપ દૃષ્ટવને તે બુદ્ધિ ચિન્તાનો કહેનાર દેખાતો નથી

પરમાર્થ

અનૈવકાદી, તેરાપથી, (આ તેરાપથ એ જીનના પેશામાં વિભાગ છે) મમેસારીયા, વાસીજી-વસીજી મુનિના મતાવધાંબી, સારમથી ૧૩મેર એમ માને છે કે-આત્મા પોતાના સ્વરૂપમાં દમ્ભેમાં લીન છે; અને વેગાનીઓનું આ જાજનમા દષ્ટાવ છે કે જેમ સૂર્યનું પ્રતિબિમ્બ પાણીના ધમ્ભોમા પડે છે, તેમ જાજનું પ્રતિબિમ્બ માવામાં પડે છે, પણ જાજ પોતાના સ્વરૂપમા અખડ એકરમ તરાકારપદ્ધે દમ્ભેમાં લીન છે. પ્રતિબિમ્બમા થતા વિકારોથી આત્મા અખપિન છે આવી રીતે આત્માને અવિદ્યુતપદ્ધે પોતાના સ્વરૂપમા દમ્ભેમાં લીન માનવારા નીચે જાણાવેલી જાજના વિચાર કરતા નથી.

ક જાજ ૧૦૦ ક જ દંતુ ૧૦૦ જાજ જાજતમા સુખી અને ૧ પદી જ
જાજ ૧૦૦ જાજ ૧૦૦ જાજ ૧૦૦ જાજ ૧૦૦ જાજ ૧૦૦ જાજ ૧૦૦ જાજ ૧૦૦
જાજ ૧૦૦ જાજ ૧૦૦ જાજ ૧૦૦ જાજ ૧૦૦ જાજ ૧૦૦ જાજ ૧૦૦ જાજ ૧૦૦
જાજ ૧૦૦ જાજ ૧૦૦ જાજ ૧૦૦ જાજ ૧૦૦ જાજ ૧૦૦ જાજ ૧૦૦ જાજ ૧૦૦
જાજ ૧૦૦ જાજ ૧૦૦ જાજ ૧૦૦ જાજ ૧૦૦ જાજ ૧૦૦ જાજ ૧૦૦ જાજ ૧૦૦

અકૃતાગમ દૃષ્ટુ-અથવા અકૃતાધ્યાગમ નામનું દૃષ્ટુ, (એ એ દૃષ્ટો આવે છે) તે નવિ રમે મતિહીલ્લા=બુદ્ધિહીન (એકાંત પછી) જોડ શકતો નથી.

બાવાર્થ

એક મતવાળા કહે છે કે-નિશ્ચયથી જેમાં ફેરફાર ન થાય તેવું, અર્થાત્ દમેશાં એક જ રૂપે રહે તેવું આત્મતત્ત્વ છે; કેમકે આત્મા પોતાના સ્વરૂપ ઇર્ષ્યનમાં બ્યાપક છે. આ પ્રમાણે કહેવાથી કહેલાનો વિશેષ પ્રકારે નાશ, અને નહિ કરેલાનું આવણું થાય છે તે રૂપ દૃષ્ટવને તે બુદ્ધિ વિનાનો કહેનાર દેખાતો નથી.

પરમાર્થ

અદૃતવાદી, તેરાપંથી, (આ તેરાપંથ એ જોનના પેદામાનો વિભાગ છે) સમેસારીયા, વાસીક-વસીક મુનિના યતારથાંબી, સારથંથી ડવગેરે એમ માને છે કે-આત્મા પોતાના સ્વરૂપમાં દમેશાં લીન છે; અને વેદાંતીઓનું આ બાળતમા દૃષ્ટાંત છે કે જેમ સૂપનું પ્રતિબિંબ પાણીના ઘડાઓમાં પડે છે, તેમ બ્રહ્મનું પ્રતિબિંબ માયામાં પડે છે, પણ બ્રહ્મ પોતાના સ્વરૂપમાં અખર એકરસ તરાકારપણે દમેશાં લીન છે. પ્રતિબિંબમાં યત વિકારોથી આત્મા અગ્રાધિત છે. આવી રીતે આત્માને અવિદ્યુતપણે પોતાના સ્વરૂપમાં દમેશાં લીન માનનારા ત્રીએ જજીવેલી બાળાનો પિયાર કરતા નથી.

કારણ વિના કાર્ય હોતું નથી, જન્મતમા સુખી અને દુઃખી જે જજીવે છે તેનું મૂળ કારણ તરફત કર્મ છે. ક્યારે આત્મા સ્વરૂપમાં લીન હોય ત્યારે તે નુમાશુભ કર્મથી કરી લાકતો નથી અને તેથી તે શુભાનુભનો ભાગલા પામી શકે નહીં, એટલે ક્યાં તમ આત્મા ને શુભ અથવા અનુભ નાવે અને અનુભ મમ, પણ જાણતું, તેમજ

દશારૂપ સુખ, તથા જે દશામાં આત્માને કંટાળેા ઉપજે અર્થાત્ જેદ ઉપજે તેવી દશારૂપ દુઃખ-તે સઘળું સંભવી શકશે નહીં. અને એવી રીતનો વિચાર જે મનમાં લાવશે તેા આત્માને ક્ષણિક માની ચકારો નહીં.

પરમાર્થ

બુદ્ધિવેના અનુભવીએ એમ કહે છે કે-નિસ એવેા આત્મા છે જ નહીં, પણ પદ્ય રસથી પ્રાણી માનવી પ્રતિ થાય છે. તેમનો વિદ્યાન રસ, કે જેનાથી જ્ઞાન થાય છે તે અને બીજા રસો ક્ષણે ક્ષણે જાન લાય છે; એટલે " અદ-કુ " એવું જ્ઞાન જેને ■ તેને જે બીજા મનવાળા આત્મા કહેતા હોય તેા, આ " કુ " એવા જ્ઞાનનો આધાર અધિકારજી વિદ્યાન રસ ક્ષણે ક્ષણે જાનવાય છે, જ્ઞાનમાં ક્ષણે ક્ષણે ફેરફાર થાય છે, માટે આત્મા ક્ષણ જીવનાર છે એવું માનવું.

આ ક્ષણવાર જીવવાનું કહેનારા બુદ્ધિવેના અનુભવીએને ત્રીજે પ્રમાણેના વિચાર મનમાં આણવાનું કહે છે જે આત્મા ક્ષણવાર જીવનાર હોય, અને પ્રત્યેક ક્ષણે જાનવાતો હોય તેા પછી " સુખ અને દુઃખ " એ શબ્દો જ નકામા છે. કારણકે, ક્ષણવારના સ્થિતિમાં સુખનો કે દુઃખનો અનુભવ શો સભવે ? તેમજ જથ અને મોક્ષ પણ માત્ર કાપનારૂપ છે એમ થશે, કારણ કે ક્ષણવારમાં કાઈ કિંવા થાય, અને તેનો જથ પડે એ બનવું અસંભવિત છે, અને જ્યારે જથ ન હોય ત્યારે મોક્ષ પણ શાનો ? એટલે આત્માને ક્ષણિક માનતા, જથનો, મોક્ષનો, સુખનો તથા દુઃખનો પણ અમાવ થવા જગે, તેથી બુદ્ધિવે સંસારને જે દુઃખરૂપે કહ્યો છે, અને માર આર્થસાથ કહી દુઃખમાંથી છૂટવાનો જ વિચાર કહ્યો છે તે સાકર જશે. માટે ક્ષણવારની સ્થિતિવાળા આત્માને માનવાયા ઉપર જણાવતા હોયો આવે છે અને તેથી અત્મ કામ્પિક સાગને તથા જે બુદ્ધિવે નેત્રમાં જાવમાં એક પુરુષને જાણી નીચવા અને તે કર્મ જથ વધુ, તેના ઉદ્ધવમાં બુદ્ધિવેને કાટો નાન્ય એક ક્ષણવારની સ્થિતિમાં

પુનઃ તે જાણથી ચીમનાર આત્માએ કહેલું કેમ ત્યારપછી અસખ્ય આત્માઓ જાણ્યાં ગયા જાદ હોવા આત્માને બેઝરતુ પડે તે અ-વાચ-કય છે. કેમ કે જીવે અને બેઝરવે બીજો એ વાત યોગ્ય નથી.

વળી એસખ્યપ્રયાસ દિવસો સુધી બુદ્ધિએ સમાધિનું મુખ અનુભવ્યાની વાતમાં પણ વિચારવા જેવું છે કે આત્મા દેહાવરણમાં હતા, જે મુખ અનંત આત્માઓએ બેઝરતું, તે બુદ્ધિએ બેઝરતું, એમ કહેવામાં અસલ થાય છે; કેમ કે તે કરવાની બુદ્ધિની આજ્ઞા નથી. મનશ્ચર કે કાલ્પિક દેવાથી તે વાત થતી નથી, પણ આ વાત પર્ણાવના ઉપર નજર દેવાથી થાય છે.

ભૂત ચતુષ્ટક વર્જિત આતમતત, સત્તા અળગી ન થયે;
અંધ શક્ટ જે નજર ન દેખે, તો શ્યું કીજે શક્ટે ? મુઠ
શબ્દાર્થ

(આવાંક દર્શનાનુયાયીઓ કહે છે કે) ભૂતચતુષ્ટક=(પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ અને વાયુ એ) ચાર ભૂત, (તેણે કરી) વર્જિત= તે ચારે ભૂત સિવાય આતમતત=આતમતત્ત્વ-આત્મા નામનો પદાર્થ, (તેની) સત્તા=હૈયાતિ-હોવાપણું, અળગી=ચારે ભૂતથી અલગ=જુદી, ન થયે=થટી શકે નહિ (અર્થાત્ ચાર ભૂતની શક્તિ તે જ આત્મા છે. અને તેથી જુદો આત્મા નથી; આત્મ બોલનારા ઉપર આક્રમ્ય કરે છે કે) અંધ=આંધળો. માણસ, શક્ટ=ગાડાંને. જે=જો કહિ, નજર ન દેખે=નજરે લોઈ ન શકે તો=ત્યારે. શ્યું કીજે શક્ટે=ગાડાથી શું કરાય ? તેમાં ગાડાંનો તો વાત !

ભાવાર્થ

પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ અને વાયુ-આ ચારે ભૂત, કહેવાય છે. તેના સિવાય આતમતત્ત્વ-આત્મા નામનો પદાર્થ, (તેની) સત્તા=હૈયાતિ-હોવાપણું, અળગી=ચારે ભૂતથી અલગ=જુદી, ન થયે=થટી શકે નહિ (અર્થાત્ ચાર ભૂતની શક્તિ તે જ આત્મા છે. અને તેથી જુદો આત્મા નથી; આત્મ બોલનારા ઉપર આક્રમ્ય કરે છે કે) અંધ=આંધળો. માણસ, શક્ટ=ગાડાંને. જે=જો કહિ, નજર ન દેખે=નજરે લોઈ ન શકે તો=ત્યારે. શ્યું કીજે શક્ટે=ગાડાથી શું કરાય ? તેમાં ગાડાંનો તો વાત !

નથી એમ ચાર્વાક મતવાળો-નાસ્તિક મતવાદી કહે છે. (તેના પર આનંદધનજી મહારાજ આક્ષેપ કરે છે-જો આંધળો માણસ માડાને આંખે દેખી ન શકે, તો તેમાં માડાનો શો અપરાધ છે ?)

પરમાર્થ

નાસ્તિક મતવાળો અથવા બુદ્ધપતિના અનુયાયીએ એમ કહે છે કે- પુષ્ટી, પાષ્ટી, અગ્નિ અને વાયુકૃષ્ટી ચાર જૂનો એકાં યવાથી મનું પદાર્થ થાય છે પણ તે સિવાય " આત્મા " એવો જિજ્ઞ પદાર્થ છે જ નથી. આ ચાર જૂનો મળવાથી જ ચૈતન્ય સક્રિય ઉત્પન્ન થાય છે; અને આથી જ જૂનો વિખરાઇ જાય છે ત્યારે તે નષ્ટ થાય છે એટલે ચાર જૂનોથી જિજ્ઞ એવી આત્માની સત્તા સંભવી મળતી જ નથી. આ વાત પ્રત્યક્ષ આધારકારક સામે છે એટલે કે મુદ્દામાં ચાર જૂનો દોષ છે, છતાં ચૈતન્ય દેવુ નથી, એ વાત દરેકને અનુભવિત છે તેમજ જે ચાર જૂનો મળવાથી ચૈતન્ય સક્રિય પ્રગટ થતી માનવામાં આવે છે, તે ચાર જૂનોમાં પુષ્ટ પુષ્ટ ચૈતન્ય સક્રિયની સત્તા પણ દેખાતી નથી. આગું છતાં પણ માનવામાં આવતુ નથી; તેથી કહે છે કે-આંધળો જો માડા જેવો મધુમ પદાર્થ પણ ન સ્પર્શી શકે, તો પછી તેમાં માડાને શું કરીએ ? મનવચ્ચ કે જેને દૃષ્ટિ નથી તે માડું પણ નજરે ન સ્પર્શી શકે, તેમાં કંઈ માડાનો અભાવ કે અપરાધ કોનો નથી. તેમ ખોલે આત્મારૂપ દોષા છતાં અનુભવમાં આવતા છતાં, આત્મા ન મળે તેવુ શું કરીએ ?

એમ અનેક વાદી મત વિશ્રમ, મ કટ પરિચો ન લહે
ચિત્ત મમાંધ ને મારે પૂરું, તુમ વિનુ તત કાંઈ ન કહે.

મુ. ૩

મનદાસ

નમ-અ નત અન- મન રાદી મુદા-તુદા મનવાદીનાના.

જાગરૂપે જ જાણવું; અને એવી રીતના તત્ત્વને મન આંદર ચિંતવવું.

પરમાર્થ

યોગશાસ્ત્રમાં જાતાંવા પ્રમાણે વ્રમ, નિવ્રમ, આસન, પ્રાણાયામ, પ્રત્યાહાર અને પારજ્ઞ સાધીને, સાતમી દશા જે ધ્યાન, તે ધ્યાન જન્યનું ધ્યાન ન કરતાં, જે માત્ર આત્માનું જ ધ્યાન કરે તેનું જ જમણ ટળી જાય, તથા તે જન્ય દશનીઓની જગજમાં પણ નહીં, તેને આત્માનું સપૂર્ણ સ્વરૂપ સમજાય તેમ છે. આ સિવાય ખીન ક્રિયાકાંડ વિગેરેના કથનો છે તે વાત્સલ્યરૂપ છે. તેનાથી ચિત્તશુદ્ધિ થા જરી, પણ આત્મસ્વરૂપ પ્રાપ્ત થતું નથી. જ્ઞાનસાગરનું મહારાજનું કહેવું છે કે-જપ, તપ, નિવ્રમ, પૂજા વિગેરેને વચનોનું જાણ જાણે, જ તેન જાણી જો આત્મ ધ્યાન કરે, તે એજ જમણીને લઈતે " જોઈ પાવે તેને: જાવે " એમ ખોતે ખોતાનું ખર સ્વરૂપ, જે અનેક કાપના એાથી જનાદિ કાળથી જૂદી ગયો બ, તે પ્રાપ્ત કરે.

જોમે વિવેક ધરી એ પખ મદિયો, તે તતજ્ઞાની કહીએ.
શ્રી મુનિસુવ્રત કૃપા કરો તો, આનંદધન પદ લદીએ.

મુ. ૧૦

શબ્દાર્થ

(મારે) જોલેજો પૂરું, વિવેક-સદ્વિચારનું પરીક્ષણશુદ્ધિ, શરીર-ધ્યાનનું કળીને, એકાગ્ર પૂર્વોક્ત, (નિમગ્નતાધ્યાનરૂપ), વાત્સલ્ય પશુ, મદિયે-મદિયા દેવા, નેત્રે પૂરું, જ, નજાનો જ નજાનો જાણવું મદિય મદિયાવ. નહીં જાણ.), શ્રી મુનિ-સુવ્રત ને મામત જ્ઞાનસુવ્રત જામના ત્રીય કન રૂપ ૩૫ ૩૬ ને ને જામના કે ૧૦ મદિયાન ની ન (અન) ને ને, ૧૫ ૧૬ જામ ૧૫ અને ૧૬ જામ ૧૬ જામ, મદિય મદિયે

દર્શન, સામાદર્શન અને જીનદર્શન), એ જ એ દર્શનો, જિન-
જિનેશ્વર ભગવાન, (તેમના મહાન્ શસોરના), અંગ-અંગારે,
અભીજિ-તરે સાધ છે. (તે શી સોને ? તેા કે), ન્યાયપદ્યંગ એ
સાદ અંગે પદ્યંગ ન્યાસ-છ અંગિમાં ન્યાસ-જિન ભગવાનનો
આધુનિમાં છ અંગિમાં છ દર્શનોની સ્થાપના, સાદિ-સાધ-
વામાં અંગે-અંગારામાં આવે (તેા છ દર્શનો જિનના અંગ
રૂપ જ ગુણ) .

૧૭૬) નર્મિ-નર્મિનાથ નામના આકાશીના તીર્થે ૬૯ બગીચા, જિલ્લાના મિર્જાપુરના, ગરુડ ગુપ્તાસક-પદ્મનાથપરાયણ કિશોર નામનો પ્રતિપાદિત ગરુડગિયાને સાથે રતારે (ખરા દિને) ૫૧ કમળ આશીર્વાદ-કર્મને કર્મિનાને આરોપનાથ જાગૃતા.

2001

[illegible]

454

[illegible]

परमार्थ

સાંખ્યમન અને યોગમતને આ જિનમતરૂપી કાપડરૂપના મે પસંદ
પસંદના. સાંખ્યમતનું અને યોગમતનું કહેવું આત્માની સત્તાના સર્વશ્રુ-
તિ; અને તેઓ આત્માની સત્તાનું જ વર્ણન કરનાર છે; તેથી એવો મત
થી જિનેશ્વરના મતના પગરૂપ છે એમ ધારી.

“સાખ્યદર્શનમાં અનેક આત્માઓ માનેલા છે, પ્રત્યેક શરીર મિત્ર આત્મા માનેલો છે તેમના મૂળતત્ત્વો પચીસ છે, તેમાં પાંચ તાનેદિવ પાંચ કર્મેદિવ, પાંચ જૂન, પાંચ તત્ત્વમાત્ર તથા મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત અને અવકાશ, આ એવીસ તત્ત્વોથી મિત્ર એવો આત્મા છે અને આત્મા તથા અભોક્તા છે. પ્રકૃતિના વિકાસરૂપ જન્મત્ છે. આ પ્રમાણે તત્ત્વમાત્ર પ્રાપ્ત કરી, પોતે આત્મા કર્મેગથી મુક્ત થાય છે; અને મુક્ત આત્મા આત્મા, અભોક્તા વિશેષ નિર્ગુણી થઈ રહે છે મારે રામરેવાળી મૂળી પ્રકૃતિના કાષ્ટને જેવાનું કૃત્ય ન માની, તદરૂપ થઈને વર્તવું. જન્મરૂતો કર્તા કે છે તથો, અને આત્માના કર્મેગથી બંને તથા.”

૨૦૧૧ ઈ.સ.માં નિયમનરૂપે છે, તત્કાલે પશુ આરોગ્યને કાળેજી આપે
 નથી. વળી નોંધાયેલા આરોગ્યના અવગણના, રૂમની વીથિ અને સુખ,
 જે મુદ્દો રૂ. ૭૨ છે પણ પશુ વીથિનો ઉપવાસ અને નથી, વિચારે કયા કયા
 આરોગ્યની મજાનુ વર્ણન આપે છે, ત્યાં ત્યાં અર્થ આપેલામાં કાળે
 રૂમની વિચારોને મજાના રૂ. ૧૫૦ આ રૂમની રૂ. ૨૫૦ ના અર્થ
 છે, જે અર્થ મેળા મજાના રૂ. ૨૫૦ ના અર્થ ન હોય તો રૂ. ૨૫૦
 રૂ. ૨૫૦ ના અર્થ ન હોય તો રૂ. ૨૫૦ ના અર્થ ન હોય તો રૂ. ૨૫૦

[illegible]

•

•

•

જનન જ્ઞાન થઈ રહે છે. અને આવા જ્ઞાનના અભ્યાસી મહાયોગી-
ઓના મનની આશયને જાણવા થોડા છે; તેથી અભ્યાસ કરનાર યોગી-
ઓએ ગુરુમહારાજથી જ્ઞાન મેળવી, રહ્યોને જિતેધર જમવાનના અ-
ર્થ રથાપી, જ્ઞાન કરી, આ રહ્યોને જિતના અર્થરૂપ છે કે કેમ ? તેનો
અનુભવ કરવો, એમ કનિષ્ઠ આશય જણાય છે; પછી તે બહુપુત્ર
મહારાજ કહે તે ખરું.

લોકાપતિક કૂખ જિનવરની, અંસવિચાર જો છીએ રે;
તત્ત્વવિચાર સુધારસ ધારા, ગુરુગમ વિષુ કિમ પીએ રે ?

૫૦ ૪

રાજદર્શન

લોકાપતિક=લોકમાં ફેલાયેલ તે લોકાવતર્યાવાંક કરાંનજ
બુદ્ધરૂપિનપ્રણીત નામિક મત તેમજ વર્તમાન કાળમાં ચાલતો
પરિણામવાદ (હર્ષાકપુરાન ચિયરી) તે, કૂખ જિનવરની=
જિતેધર જમવાનની કુશિરૂપે છે. (કેમકે, જમવનો કોઈ કર્તા
નથી, પણ વસ્તુસ્વભાવના અનુસારે અનાદિ કાળથી જમવમાં
હિંસા, ક્રિયા અને સ્વ-અથવા આધિર્ભાવ અને નિર્ગભાવ
થયાં કરે છે એ સિદ્ધાંતને અનુમતી લોકાવત મળે કૂખરૂપે
માણી માકાવ; તે જ વાત કહે છે કે), અંસવિચાર જો કીએ કેમ
જે અંમ એટલે અમુક ભાગ-અમુક સિદ્ધાંત. તેનો વિચાર
કરીએ. અથાત અમુક અપેક્ષાથી વિચાર કરીએ તો તે અંમે,
તે જાનતો વાક વચાથ કે જ પાત્રુ આવી મીનતી. તત્ત્વ
વિચાર નુષ્ઠાન્સુવાન-અભાવ વિવાન્સુકર અનવરમની પાગ
તે, નુ-નમ (વજુકરવ રમવવના અવ નુ-મદાનજની પામેથ
અનવરવ નુ-નવ રમવ રમ પાગ રી મીન પી માકાવ) રી
નન નવ રમવ

એકત્ર થઇને સમાય છે; (પૃષ્ઠ) દર્શન=તે તે અમુક દર્શનમાં,
જિનવર=જિનેશ્વરની (ચૈત્યની), બજના રે=કોઇક બાજનામાં
ચૈત્યી સચવાય છે ત્યારે કોઇક બાજનામાં નથી સચવાતી. (હવે
આ વાત જાણ્યો આપી સિદ્ધ કરે છે.) સાગરમાં=દરિયામાં,
સપાળી=અધી, તરની=નદીઓ, સહી=નદી, (સમાર્થ જાય છે),
(પૃષ્ઠ) તરનીમાં=અમુક નદીમાં, સાગર બજના રે=અમુક મર્યાદા
ક્ષેત્રી સાગરરૂપ ગણાય છે, અને તે મર્યાદા બદલે સાગરરૂપ
નથી પણ ગણાતી.

ભાવાર્થ

જેન દર્શનમાં તે છે, અને તે સિવાયના બીજા પણ સપાળા
મતો છે, અથવા તે સપાળા મતોનો તેમાં સમાવેશ થાય છે
અને બીજા મતોમાં જેનદર્શનનો તો માત્ર એક અંશ, અથવા
થોડા જ ભાગ આવે છે જેમ સમુદ્રમાં સપાળી નદીઓનો સમાવેશ
થાય છે, પણ નદીના સમુદ્ર તો અશમાત્ર ॥ એમ ભણવું.

પરમાર્થ

જેમ તમામ નદીઓનો સમુદ્રમાં સમાવેશ થાય છે, તેમ ધર્મના ભુદા
ભુદા મતોનો જેન દર્શનમાં સમાવેશ થાય છે નદી પવંતમાંથી નીકળી,
અનેક ખાણોકરાવાળી જગ્યામાં વહેને હાથે જેમ સમુદ્રને અગિને
મળે છે, તેમ બીજા કલત્ત પણ તે ન મરત અનેક પ્રવર્તક પ્રદાનમાં
કેળા મુલકથી વર્તવનથી નકળી નમતકથી માણકર સળી જગ્યામાં
કા નકરે કા દે જા ના નકલ નમત અગિને મળે છે તેથી
જેન દર્શનમાં ને અન્ય અન્ય દર્શનમાં નકલ નમત અગિને મળે છે તેથી
જેન દર્શનમાં ને અન્ય અન્ય દર્શનમાં નકલ નમત અગિને મળે છે તેથી
જેન દર્શનમાં ને અન્ય અન્ય દર્શનમાં નકલ નમત અગિને મળે છે તેથી
જેન દર્શનમાં ને અન્ય અન્ય દર્શનમાં નકલ નમત અગિને મળે છે તેથી

ક્રિયા માત્રથી જે કંઈ નહિ, તે ક્રિયા અવ્યયક ગણાય, તેવો હોવાથી, વિષયભોગથી ઉતરાય નહિ-વિષયભોગમાં રૂપ નહિ-અથવા ભવાંતરમાં પ્રાપ્ત થનાર દેવગતિના ભોગથી કંઠાય નહિ; એટલે કે અવશ્ય તેને તે ભોગ મળવાના જ.

સાવાર્થ

ધ્યાન કરતાં અમુક રીતે અંગોષાંગની આકૃતિ કરે, તે મુદ્રા અથવા બાહ્ય દેખાવ; ધ્યાન કરતાં કાર્યને ઉદ્દેશીને યેવ સાધવા, અથવા બીજા કોઈ હેતુથી ઈંકાર, હીંકાર આદિ અક્ષરોને અમુક ક્રમગતિમાં સ્થાપન કરવા તે બીજા; ધારણા એટલે અષ્ટાંગ યોગનું છતું અંગ, અથવા શરીરમાં વાયુને અમુક સ્થાને ધારણ કરવો, અથવા અમુક તત્ત્વોનું ચિંતન કરવું તે ધારણા. આ ધારણા સામ્ય થયા પછી ધ્યાન થાય છે અને ત્યારપછી સમાધિપદ પ્રાપ્ત થાય છે. અક્ષર ધ્યાન કરતાં અ, ઇ, ઉ, આદિ અથવા કકારાદિ અક્ષરો, સ્થિર અથવા ફરતા અમુક અમુક ક્રમો ઉપર સ્થાપવામાં આવે છે તે, અક્ષર ન્યાસ એટલે સ્થાપન કરવાની વિધિ. અર્ધવિનિયોગ એટલે અર્ધનો વિશેષ પ્રકારે સંબંધ કરવો તે, અથવા અર્ધનું વિશેષ પ્રકારે જ્ઞાન હોવું તે તેવો જ્ઞાતવાન ઉપર કહેલા ૭ અંગોનો યોગ કરે એવો જે યોગી અથવા પ્રાણી, યેવ વસ્તુ જે આત્મતત્ત્વ અથવા પરમાત્મા અથવા સમગ્ર પુરુષને ધ્યાવે, તે યોગી શત્રુભોથી ઉતરાય નહીં, કેમકે તેની ક્રિયા આત્માને ન કંઠવારૂપ છે, તેથી તે કંઠાય નહીં.

પરમાર્થ

અમ ઉપર સમગ્ર પુરુષનું જ જ્ઞાન કલા દત્ત, તેમ અર્ધજ્ઞાન ૭ અંગ કલા ■ ૧ મુદ્રા ૨ બીજા, ૩ ધારણા, ૪ અક્ષરો, ૫ ન્યાસ,

સેવના, (તે પશુ કેવી ? તો કે) સુદ્ધ=નિર્મળ, દેજે=આપણે,
જિમ=જેમ, આનંદવન=સરપૂર આનંદ, લહિયેરે-હું મેળવું.

સાવાર્થ

ઉપર પ્રમાણે દેશકાળ છે તેથી શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનની
હજૂરમાં હું હાથ જોડીને લિખો છું અને કહું છું કે-શાશ્વ
પ્રમાણે ચારિત્રની આરાધના અને દેજે કે જેથી હું આનંદવન
ઐટલે સુકતતા પામું.

પરમાર્થ

હે પ્રભુ ! તથાપ્રકારના સુર મળતા નથી, તેમજ સુરને અભાવે ક્રિયા
ઠરી સાધુપણું સાધવાની મારી રક્તિ નથી; મારે હવે તો મારી પાસે
માત્ર એક જ ધ્યાન છે, તે એ કે-આપની ભક્તિ કરવી. તથા હે પ્રભુ !
હું આપની પાસે હાથ જોડીને લિખો છું અને વિનંતિ કરું છું કે-મને
યોગ્ય અવસરે આપના સિદ્ધાંત પ્રમાણે ચારિત્ર પ્રાપ્ત કરવારૂપ સેવા
આપણે કે જેથી હું આનંદવન ઐટલે આનંદના સમુદરપ મુક્તાપણું પામું.

૨૨. શ્રી નેમીશ્વર જિન સ્તવન.

અટ ભવાંતર વાલહી રે, તું મુજ આતમરામ રે,
મનરા વાલાં
મુગતિ સ્ત્રીશું આપણે રે, સગપણ કોઈ ન કામ. મં ૧
ધર આવો હો વાલ્મિભ ધર આવો,
મારી આશાના વિસરામ; મં
રથ ફેરો હો સાગ્ગન રથ ફેરો,
સાગ્ગન મારા મનરા મનોરથ સાથ. મં ૨

હે સાજન ! રચને પાછો વાળેલ વગી હે સાજન ! મારા મનના મનોરથો હે જે હાથ જતા રહ્યા છે તે મનોરથો, જી આ રચને પાછો ફેરવો, તો પાછા આવે તેવું છે, તેથી હે પ્રભુ ! મારા મનના મનોરથનો સાથે આપ રથ પાછો ફેરવો અને મારે ઘેર આવેલ.

પરમાર્થ

ભગવાન શ્રી નેત્રીધર પ્રભુ, મહાસુની સન્નિભતી નામની હિમ્મેલ રાજની કન્યા સાથે પરજુવા મારે જન સર્થ આપ્યા હતા, પણ પ્રભુ ઓની કચ્છાને લીધે પરજુવાનું નધ રાખી, પોતાનો રથ પાછો લઈ જતા હતા. તે વખતે સન્નિભતીએ કરેલી વિનંતિરૂપ આ સ્તવના છે. જ્યારે પ્રભુએ તોરણે આવી, ત્યાંથી રચને પાછો વાળવા સારથીને આજ કરી અને નધા વડીલોએ વાર્તા જતાં, પોતે રચને પાછો વાળીને જતા હતા તે વખતે દેવી સન્નિભતીએ કયું છે કે—આ વખતે આપ નેત્રીધર થયા હો. આ કવચો પહેલા મારા આપની સાથેનો સમય આઠ જન્મો સુધીનો છે. આઠ જન્મો સુધી આપે મને પ્રિયા ગણી છે, અને આપ મારા પ્રાણનાથ થયેલા હો, તેથી આ નવમે કહે પણ આપ જ માય આત્મારામ હો. મારા આત્મામાં આપ જ રમી રહેલા હો. વગી મારા મનના પણ આપ જ સ્વામી હો; તેથી હું કહું છું કે, હવે આપે જે મુક્તિરૂપી કી સાથે પરજુવાની હિંમ્મ કરી છે, તેની સાથે સમયથી ફેરવાતું કંઈ કામ નથી; કારણ કે મારા અને આપનો આજે આઠ જન્મોનો રોડ ■ તેથી હે સાજન ! આપના મનમાં જે મુક્તિરૂપી કી સાથે પરજુવાની હિંમ્મ રહ છે તે કાઢી નાખો અને આપ રચને પાછો વાળો, અને મારા પિતાના ધરમાં જ્યાં હું છું ત્યાં આપ પાછા આવો. મારી તમામ આરાઓ આપનાથી મહત્ત થવાની છે, તેથી મારા આરાના આપ વિચારમરૂપ હો, તે આપ છતાં મારી આરાઓ નષ્ટ થાય છે, મારે નેમ ન કર વગી આપની સાથે મારા મનના

પરમાર્થ

હે જગત્પતા પ્રભુ ! હું સાચું કહું છું કે-માત્ર સીના તરાવે જ સ્નેહ દેવ, અને આપ નિઃસ્નેહતાનુયાયો એ યોગ્ય નથી, કારણો મને તરાના સ્નેહની જરૂર છે; અને તમે સ્નેહ કરો તે કંઈ નરાધની વાત નથી. મદાદેવ અને પાર્વતી વચ્ચે કેવો સ્નેહ છે ? તે વિચારો. પાર્વતી વિના કાળવાર પણ રાકર ॥ સ્ત્રી સજ્જા નથી; તેમને અર્ધામર્ધા પાત્ર કરેલા છે. મોહાઓ આવો સ્નેહ રાખે ॥ અને આપ તો મારું પાણિપદ્મ પણ કરતા નથી. એ વાત કેવી અયોગ્ય છે તેનો આપ વિચાર કરી રહ્યો પાછો પાછો.

પશુજનની કરુણા કરી રે, આજી હૃદય વિચાર;
માણસની કરુણા નહિ રે, એ કુણુ ધર આચાર ? મં ૪

સાબ્દાર્થ

(તમે જ્યારે), પશુજનની-પશુભક્તિની ઉપર, કરુણા-દયા-અનુકંપા, કરી રે-કરી બતાવે છે, આજી હૃદય વિચાર-હૃદય-મન તેમાં વિચાર લાવીને (ત્યારે તમને) માણસની-મનુષ્યભક્તિ કે હુ, તેની, કરુણા નહિ રે-કરુણા નથી આવતી, કૈા-કૈા તે, કુણુ-કયા, પર-પરનો, આચાર-રીત-મર્યાદા ॥ ?

આવાર્થ

હે પ્રભુ ! તમારો મનમા વિચારીને પશુ, પક્ષી, જળ-ચર, ભૂચર વિગેરે જનાવરો પર દયા કરી, પણ મનુષ્યો કે જોએ જનાવરો કરતા અતિ એક છે, તેના પર તમારા મનમાં દયા નથી, એ ત કે તા મનની રીત છે ?

પરમાર્થ

ખરા કે આપને આવું ચાતુર્ય શિખવવામાં જગતમાં શું
એવો કયો ગુરુ મળ્યો છે ?

પરમાર્થ

હે પ્રભુ ! આપે પ્રેમશીલ કપટહીને કાપી નાખીને, તેને કોઠેલે પે-
શી મનુરો વાળો, તે ખજું સાકું કુરું, પણ મને જરા કદો કે-ભાવી
મનુરાર્થ શિખવનાર જગતમાં કયો એવો આપને ગુરુ જાણ મળ્યો ?

હા પ્રેમને જગત્ આપીત છે, તે પ્રેમને સપ્ત પશુ, પશ્ચી આદિ પણ
પ્રગતિ કરી રહ્યા છે; તેણે શુદ્ધ પ્રેમને તોડવાને આપને કયા ગુને
ઉપરેલ કયો છે ? તે આપના ઘરા ગુરુ જરા નામ તો જાણો.

આ વચન કહેવામાં પોતાના પશુ અતિ સમજપણું જણાવ્યું છે
આપે એમ પણ જાણ્યું છે કે-આપનું આ શબ્દ દેવ નદિ-આપને તે
શ્વે નદિ. આપ પ્રેમને તોડવાને ઈંછો એ મને લાગતું નથી, પણ
આપને કોઈએ જમાવ્યા છે આપે પ્રથમ વિચાર કયુઓ, પછી જન
સમને જાણ્યા, અને છંદે તોરણેથી રથ ફેરવીને પાછા ભર્યો છે, અને
આઠ જન પુલીના પ્રેમને તોડે છે તે આપને ખતર નથી, મારે આપ
પાછા વળો.

મારું તો એમાં કદી નહિ રે, આપ વિચારો રાજ;
રાજમતમાં બેસનાં રે, કિસદી બધસી લાજ ? મં ૧

રાજદાર્થ

મારું તો એમાં કદી નહિ રે-એ આજનમાં મારો તો કહ્યો
જનકે આજનમાં થવાનો નથી. (પાત્ર), આપ વિચારો રાજ-
દ નાજકુમાર નવારે વિચાર કરવાના છે. આ રીત વર્તના)
નાજકુમાર નવારે નાજકુમાર નવારે વિચાર કરવાના આજ, અથવા
નવાર નવાર નવાર નવાર નવાર નવાર નવાર નવાર નવાર નવાર

શબ્દાર્થ

પ્રેમ કરે જગજન સહુ રે-જગતમાં સૌ જનો, અથવા સર્વે જગજનો-જગતવાસી લોકો, પ્રેમ તો કરે છે-કરી જાણે છે (૫૭) નિરવાહે-બેએ તો પ્રેમનો) નિર્વાહ કરે-પ્રેમને ઠાવી રાખે, તે-તેવા જનો તો, ઝોર-કંઈ જુદા જ હોય છે. (બાકી) પ્રીત કરીને-પહેલી પ્રીત બતાવીને, (૫૮), છાડી દે રે-તેને તોડી પાડે, તેમુ-તેવા સાથે, ન ચાહે જોર-કંઈ જોર વાપરતું ચાહી શકે નહિ.

ભાવાર્થ

આ જગતના સઘળા પ્રાણીઓ પ્રીતિ તો કરી જાણે છે; પણ તે કરેલી પ્રીતિને જે ટકાવી રાખે, તે તો બીજા જ જાણવા જે માણસ ફનેહ કરીને છાડી દે તેની સાથે કંઈ જોર ચાહી શકે નહીં.

પરમાર્થ

જગતમાં મનસખ હોય ત્યામુધી જ્યાં પ્રાણીઓ અને જ્યાં માણસો એક બીજા સાથે પ્રીતિનો સંબંધ કરે છે, પણ નિઃસ્વાર્થ પ્રીતિ કરી, તે પ્રીતિને ચારત પ્રાણ અથવા દેહ રહે ત્યામુધી નિભાવનાર તો કશિત જ દેખાય છે. એવી પ્રીતિ નિભાવનાર કોઈ પીરમા પુરો જ હોય છે. બ્યંગ્માર્થ એવો છે કે-તમે પુરુષારત્ન છતાં, વળી દિવંવાન અને માંભીવં-વાન છતાં સદૃજ વતમા પ્રીતિને કેમ તોડો છો ?

એક વાર પ્રીતિ કરીને તોડે તો તેના સાથે કંઈ જોર ચાહતું નથી; કારણ કે બીજા કાર્યમાં સામે માણસ ફરજ પાડી શકે છે, પણ પ્રીતિની રીત તો કંઈ જોર જ છે અને તેવી સત્તાવાળો પણ જનરા-ધ્યા પ્રીતિ કરાવી શકતો નથી આ મનનો 'પ્રેમ' છે અને સત્પુરુષના અનાદિકાળથી એ માર્ગે પ્રગતિ કરે છે કે એક વાર જોને પોતાના પ્રીતિ પાત્ર મર્યો, તેનો ત્યાગ કરના નથી, તો મારી અને આપની એક વારની નહિ, પણ આક જગતી પ્રીતિ છે હાલ પણ આપે તેવી પ્રીતિ નીભા-

સખધ ક્યો અને હવે આપ પાછા જાઓ, તેમાં માણસનું નુકસાન થશે. મારા પ્રાણુ જશે. જગતમાં એક વાર જે હું 'તેમી'પર ભગવાની ઓ કહેવાઈ, તે સગી બીજો પતિ ઈચ્છવા કરતાં, બીજું સરીર ઇચ્છું કપૂર કરે, તે જગત્કેર છે. કદી કોઈકે ઓ બીજો પતિ ઇચ્છે, તે પણ આ ઓને તેના પૂર્વ પતિએ શમારે છાંડી હશે? સ્ત્રીમાં કંઈ દોષ હશે? વખતે વિષકન્યા હશે? એવી એવી સંકેતો બીજાઓને યાદ તેડું છે, તેથી સમાધ કરીને આપ અત્રે આઝ્યા અને પાછા જાઓ છો તે જરા-જર નથી આમ કરતા આપની દવાનો નાશ યાદ છે, અને આપ વચર વિચારે કાપ કરનારા હો છો; મારે તેમ ન કરે અને રથને પાછો વાળો.

જો આપ રથને પાછો નહિ વાળો તો, મારા પ્રાણુની દાનિ થશે એમ જાણજો; મને તેમ થતાં પણ હું અન્ય પતિને ઇચ્છનાર નથી આ દેહ કે જે આપનો કહેવાયો, તે અન્યનો કહેવાશે નહીં, મારે આપ રથને પાછો વાળો.

રાખ્દાર્થ

દેતા દાન સંવત્સરી રે, સહુ લહે વંછિત પોપ;
સેવક વંછિત નવિ લહે રે, તે સેવકનો દોષ. મ૦ ૯

દેતા દાન સંવત્સરી રે=(જ્યારે તમે) સંવત્સરી દાન-વર્ષ પર્વતનું દાન દેનાર છે, (ત્યારે), સહુ=સર્વ કોઈ, લહે=પામી શકે, વંછિત=ઈચ્છિત, પોપ=પાપજી-શરપાવ (એ વાન પ્રસિદ્ધ છે છતાં), સેવક=આ તમારી સેવક દાસી જે હું તે, વંછિત=તમારી સાથે લગ્ન કરવારૂપ ઈચ્છિત અર્થ, નવિ લહે રે=નહીં પામું (એ તમારો દોષ નથી પણ) તે=તે કંઈક, સેવકનો દોષ રે=મારો જ અપરાધ દેવો જોઈએ.

ભાવાર્થ

દાન એટલે કમપણ કયા વચર અથવા કમપણ બદલે.

ભાવાર્થ

જ્યારે મારી સખીઓ એટલે જલ્દનપણીઓ મને એમ કહેતી કે-એ શ્રોનેમીશ્વર પ્રભુ તો, શામળા એટલે કૃષ્ણ વર્ણના છે. ત્યારે હું તેઓને એમ કહેતી કે-જે કે તેઓ શરીરના બાહ્ય વર્ણથી સ્વામ છે પણ શુદ્ધોવડે કરીને શ્વેત એટલે સફેદ છે; પણ છેવટે આ સમયે તો તે મારી સખીઓ જ સાચી કરી અને હું જૂઠી પડી, માટે મારા તથા સખીઓના ધારવામાં આપનો રથ પાછો ફેરવવાની ક્રિયાથી જે ફેર પડયો છે, તેનો આપ આદરસહિત વિચાર કરી જુઓ.

પરમાર્થ

હે નાથ ! મારી સખીઓ આપના સ્પૃશ્ય શરીરનો રંગ જોઈને આપ શામળા છે એમ જ્યારે કહેતી ત્યારે હું તેમને કહેતી હતી કે-તમે મૂખ ઉપ બાહ્ય શરીરનો રંગ જો કે સ્વામ છે તો પણ અંતરથી-અંતરાશ્માના શુદ્ધોષા-સક્ષ્મથી મારા સ્વામી તો અતિશય શ્વેત છે, પણ આ આપનું કહેતું કંઈ અને કસું કંઈ, એવી નવન લઈને આવવાની કસ્ટી અને તોરણથી પાંખ ફરવાની કસ્ટીએ મને ખોટી પાડી છે. આ સક્ષ્મથી તો મારી સખીઓ સાચી ફરે છે; અને હું આપની આદર સખી સાચી પ્રિયા છતાં જૂઠી છું છું; માટે આપ તે ભાગતનો વિચાર કરી જુઓ અને રથને પાછો ફેરવો.

રાગીશું રાગી સહુ રે, વૈરાગી રથો રાગ ?

રાગવિનાકિમ દાખવો રે, મુગતિસુંદરી ભાગ.મ૦ ૧૧

રાજદાર્થ

(પીતાનો અપરાધ જ બતાવે છે કે) રાગીશું = રાગવાળાની સાથે, રાગી સહુ કે = સહુ કે ૧૦ રાગવાળા અને છે-રાગ કરે છે,

કરો છો અને તેવો ઉપદેશ પણ કરો છો, તેથી પ્રચલ્લ કિંવા અપ્રચલ્લ રાગ આપમા છે. વળી જે રાગી દેવ તેની સાથે રાગ કરવો, એ જગત્પત્ની રીતિ અને નીતિ છે. હું આપના ઉપર રાગવાળી છું—અરાગી છું, તેથી આપે મારી સાથે રાગ કરવો યોગ્ય છે. આપે જગત્પત્ની નીતિનું ઉદ્ધાધન કરવું યોગ્ય નથી; તેથી કૃપા કરીને રથ પાછો ફરવો.

એક ગુહ્ય ઘટતું નથી રે, સઘળો જાણે ભોગ;
અનેકાંતિક ભોગવો રે, બ્રહ્મચારી ગતરોગ. મં ૧૨

શબ્દાર્થ

એક=એક, ગુહ્ય=છાનું કર્મ, (તે) ઘટતું નથી રે=તમારે કરવું ઘટતું નથી. (કારણ કે), સઘળો જાણે ભોગ=તમામ લોકો તેને જાણી રહ્યા છે, મારે છાનું રહી શકે તેમ નથી. (એક ગુહ્ય તે આ છે કે=તમે) અનેકાંતિક=અનેકાંત સ્વાદ્વાદ-રૂપી બુદ્ધિને, ભોગવો રે=ભોગવો છે, (છતાં), બ્રહ્મચારી=બ્રહ્મચર્ય ધારણ કરનાર (અને) ગતરોગ=રોગરહિત ગણાઓ છે.

ભાવાર્થ

એક પણ છાનું કાર્ય તમારે કરવું ઘટતું નથી; કારણ કે તેને સર્વ લોકો જાણી રહ્યા છે, તેથી તે છાનું રહી શકે તેમ નથી. તે એ કે-વસ્તુ અનંતપર્યાયાત્મક છે એવી બુદ્ધિ, અથવા તન્મજાનુસારિણી જે બુદ્ધિ, તેના આપ લોકતા છે; અને તેવા લોકતા છતાં પણ પરવસ્તુ ઉપરથી આસક્તિ જવાથી, પર સાથે ભોગવવાનું ઊઠી સ્વચ્છુમા રમનાર યથા છે, અથવા બાહ્યથી નર અમર અને નિર્વચની શ્રી માત્રનેા ત્યાગ કરનાર છે તેથી બ્રહ્મચારી છે, તથા કામરૂપી રોમ જંતો ગયો છે એવા છે, શ્રીસત્રતા ત્યાગી છે, છતાં અનેકાંતિક બુદ્ધિરૂપ

તુમને જોઈ રે=હું તમને જોઈ છું, તિષ્ઠ જોણી=તે જોવાની દષ્ટી, જીવો રાજ=હે રાજકુમાર ! (તમે મને) જીઓ. એક વાર-જે ક્રીડા એક જ વેળા, મુજને=મને, જીઓ રે=જોશો, તે=તેરલેથી જ, સીચે=સિદ્ધ થશે, મુજ=મારું, કાજ=કામ.

ભાવાર્થ

હે રાજન્ ! જે દષ્ટિથી હું આપને જોઈ છું, તે દષ્ટિથી આપ પણ મને જીઓ. માત્ર એક જ વાર આપ જે મારા જેવી સરાગ દષ્ટિથી મને જીઓ, તો મારું કાર્ય સિદ્ધ થાય.

પરમાર્થ

હે નામ ! હે રાજન્ ! જેવી સરાગ દષ્ટિથી હું આપને જોઈ છું, તેવી દષ્ટિથી આપ કૃપા કરીને એક વાર મને જીઓ. માત્ર એક જ વાર જે આપ સરાગ દષ્ટિથી મને જોશો, તો મારું કાર્ય સિદ્ધ થશે; મનઘન કે આપ પાછા આવશે.

મોહદશા ધરી ભાવના રે, ચિત્ત લહે તત્ત્વવિચાર;
વીતરાગતા આદરી રે, પ્રાણનાથ નિરધાર. મ-૧૪

રાજદાર્થ

(હવે શક્તિમતી ખરી સમજીતી ઉપર આવે છે.) મોહ-દશા=મોહનીય કર્મના ઉદયથી યથેક્ષી પરિણતિને, ધરી=ધારણ કરી, ભાવના રે=પૂર્વોક્ત સીતે ચિંતના કરી, (પણ હવે), ચિત્ત=મન, લાહે તત્ત્વવિચારે=ખરા સ્વરૂપનો વિચાર મહુલુ કરે છે કે, (તમે), વીતરાગતા=રાગરહિતપણું-પૂર્ણ વૈરાગ્ય, આદરી રે=ધારણ કર્યું છે, (એ વાત) પ્રાણનાથ=હે પ્રાણનાથ ! નિર-ધાર=નફી જ છે. એમા સરાય કરવાનું કંઈ કારણ નથી.

ભાવાર્થ

મોહનીય કર્મના ઉદયથી યતી મોહદશાને ધારણ કરીને,

કનો ધમ. (સેવકનો ધર્મ શું છે ? તો કે,) આશય સાધે (સ્વામીના), અભિપ્રાય પ્રમાણે, યાસિયે રે=પ્રવર્તિતું, એટલી જગ્યાએ જ, ૧૬ કામચ્ચારું કામ છે. (મામ રાજ સજ્જનવાય પાત્ર છે)

સાચાર્ય

હારીકેય એવી હું જે રાજિમતી, તે જી વીનરાગ દશાને આકર, તો જ મારો હાસપણનો ધર્મ રહી શકે; કેમકે સ્વામી ની હજી પ્રમાણે અથવા તેમના વિચાર પ્રમાણે જી યાત્રીએ તો જ ઉત્તમ કાર્ય થાય.

પરમાર્થ

૧૫ પ્રમાણે મિત્રતા આવતા આવતા રેડી રાજિમતી વિચાર કરે છે કે-કે મારે જાને જનસનનો મેલ્ય મેલક સાવ થયો; એટલે મારે પણ મારે સ્વામીના પેડે, વીનરાગના આકરની સંતોષ્યે; કાચ્ય કે નીનિત પુરો-નું વનત બે કે, સ્વામીના આશય પ્રમાણે ચાલ્યા એ જ ૧૬ કામ છે, તેથી કહે કે પતિપત્ની મંગલિતો ત્યાગ કરી, સેવ્ય મેલક અથવા સ્વામીના મનપ મનમા ભાવી, મોદગદાનો ત્યાગ કરી, જે વીનરાગના પ્રભુએ પ્રદણ કરી બે તેને નું પણ પ્રદણ કરે.

ત્રિવિધ ગોમ ધરી આકર્યો રે, નેમનાથ કરગાર;
ધાગતુ પાયાતુ તારંગી રે, નવરમ મુગતાદાર. મ= ૧૧

શાસ્ત્રાર્થ

(આમ વિવાદીને નાજમતીજ્ય નું કહ્યું ન કરે છે)

અર્થ-૧૫ વચનાના વન વનત પ્રવાસના, સાત જંગી જા. ૧ જંગમના અવરો રજ્ય વચનાના પાસે અન્યાય, પરી-વાચ્ય કરી. આકર્યો ન કરીત ત નમતાજનમતાય નામના નાકર્યના પિય નત અવરો-અવર વના અવર

આપાર્ય

હે માતા સ્વામી ઔપાર્યનાથ પ્રભુ ! આપ મોક્ષરૂપ એ
અચળ સ્થાન તેમાં રમનારા છો, વળી આપ ઇચ્છાથી રહિત
છો, તેમ કેવલ જ્ઞાનવાળા છો. આત્મસુખના ઇચ્છક છો, એવા
આપને પામીને-મિળીને કેઈપણ સેવક મોક્ષમા રહેનારા
વાર છે

પરમાર્ય

હે શ્રી પાર્યનાથ અગ્રણ્ય ! આપ મુરબા જે મોક્ષપત્ર તેમાં રમ-
નારા, કેઈ પણ પ્રભાસી હિંમત વિનાના, ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાનવાન અને આત્મ-
સુખના ઇચ્છક છો. મિત્ર આપ અમારા સ્વામી છો, અને આપના જેવા
પોતાના સુખના હિંમત સ્વામી મળવાથી અનેક અલ્પ છવે; હમેશાં
અસાધમા રહેનારા વધુ કરે છે અર્થાત્ મોક્ષપદમાં રમનારા આપ છે.

સર્વંવ્યાપી કહે સર્વં અણુમપાંગે, પરપરિણુમન સ્વરૂપા સું
ખરૂપે કરી તત્ત્વપાત્રું નહિ, સ્વસત્તા ચિદ્વરૂપ સુંમુન્દર

સાત્ત્વાર્ય

(હે સ્વામી ! તમને,) સર્વંવ્યાપી-સર્વં વસ્તુમાં વ્યાપક,
(એ કેવલ) કહે, (તો તે) સર્વં અણુમપાંગના તમે સર્વં વસ્તુ
જ્ઞાનથી ભર્યા છો તેથી નમસ્કાર, સર્વં વસ્તુના જ્ઞાનપ્રભુથી
(સંભળી રહે) (જાણી), સર્વંવસ્તુમન સ્વરૂપ પરવસ્તુમા પરિ-
ણુમન અમરારૂપ પરવસ્તુમવ વસારૂપ, પરૂપે કરી-પરભાવથી,
૧. સ્વચ્છ નો-ચ્છ સર્વંવ્યાપી સ્વચ્છ સ્વચ્છ-નથી (અવશ્ય એ સ્વચ્છ
આવ સ્વચ્છ કમલ સ્વચ્છ સ્વચ્છ સ્વચ્છ સ્વચ્છ સ્વચ્છ સ્વચ્છ)
૨. સ્વચ્છ સ્વચ્છ સ્વચ્છ સ્વચ્છ સ્વચ્છ સ્વચ્છ સ્વચ્છ સ્વચ્છ સ્વચ્છ સ્વચ્છ
૩. સ્વચ્છ સ્વચ્છ સ્વચ્છ સ્વચ્છ સ્વચ્છ સ્વચ્છ સ્વચ્છ સ્વચ્છ સ્વચ્છ સ્વચ્છ

તે, પારસ નાહિ-પણે રહેનાર-મારાથી અલગે રહેનાર નથી
(કિતુ), પૂરણ રસિયો હો-પૂર્ણ રસિક-પૂર્ણ ઇચ્છાવાન, (શેમાં ?
તો કે) નિજ ગુણ પરસમાં-સ્વગુણ ફરસવામાં-આત્મગુણ
સાથે રમવામાં, (એવો તેમજ) આનંદધન-આનંદમય રહેલો
(તે પ્રભુ) મુજમાંહી-મારામાં જ -મારાથી જુદો નથી.

(સૂચના—અર્થાં સ્તવનોમાં આ સ્તવનનો અર્થ કરવો
પણો કિંતિ અને ગદુન છે; તેથી તેનો અર્થ શ્રી સૌને પોતાની
મનિ મુજબ પ્રગમે છે. અમને પણ જુદો અર્થ સમજાય છે,
તેથી શબ્દાર્થમાં એક અર્થ લખ્યો છે ત્યારે બાવાર્થ તથા
પરમાર્થ બીજી રીતે નીકળતા અર્થને અનુસારે છે. હજી
ત્રીજી રીતે પણ અર્થ થઈ શકે છે; પણ તેમ કરતાં લખાણથી
વાંચનારને અકળામજા થાય માટે તે લખ્યો નથી)

બાવાર્થ

શ્રી પાર્શ્વનાથ નામના ત્રેવીશમા તીર્થંકર મહારાજ, જેને
અડકતા હોડું મોડું થઈ જાય, એવો જે મણિ તેના સરખા
છે, પણ આ ઠેકાણે પારસમણિ અથવા એક ચતુર્થાંશ રસ
નહિ સમજવો, પણ મ પૂર્ણ રમવાળા બનવાનું છે શાતા ?
તો કે પોતાના આત્મગુણરૂપ સ્પર્શના, કારણ કે આનંદનો
સમૂહ બનવાનુંમા છે, અથવા માનના છે તેથી બનવાનું
પરસમણિ અથવા પા નમ જવા નથી પણ પૂર્ણ રસિયા છે

૨૬. શ્રી મહાત્મીર જિન સ્તવન

શ્રી જિનશ્રેય વચન વાનું, શ્રીજીવાનું ન માગુ કે
નિમિત્ત નાદ નિમિત્ત બધે માગુ, જીન નમારું વાગ્યું કે.

તે, પારસ નાદિ-પદ્ધતિ રહેનાર-મારાથી અલગો રહેનાર નથી (કિતુ), પૂરણ રસિયો હો-પૂર્ણ રસિક-પૂર્ણ હઝાચાનુ, (યેમાં ? તો કે) નિજ ગુણ પરસમાં-સ્વગુણ ફરસવામાં-આત્મગુણ સાથે રમવામાં, (એવો તેમજ) આનંદવન-આનંદમય રહેશે (તે પ્રભુ) મુજમાંથી-મારામાં જ છે.-મારાથી ભુટો નથી.

(સૂચના—બધાં સ્તવનોમાં આ સ્તવનનો અર્થ કરવો પછી કહિન અને ગહન છે; તેથી તેનો અર્થ સૌ સૌને પાતાની ભતિ મુજબ પ્રગમે છે. અમને પણ ભુટો અર્થ સમજાય છે, તેથી રાજ્યાર્થમાં એક અર્થ લખ્યો છે ત્યારે ભાવાર્થ તથા પરમાર્થ બીજી રીતે નીકળના અર્થને અનુસારે છે. હજી ત્રીજી રીતે પણ અર્થ થઈ શકે છે; પણ તેમ કરતાં લંબાણથી ધાંચનારને અકળામજી થાય માટે તે લખ્યો નથી.)

ભાવાર્થ

શ્રી પાર્શ્વનાથ નામના ત્રેવીસમા તીર્થંકર મહારાજ, જેને અડકતાં હોડું મોનું યમ ભય, એવો જે મણિ તેના સરખા છે; પણ આ ઠેકાણે પારસમણિ અથવા એક ચતુર્થાંશ રસ નહિ સમજવો, પણ સંપૂર્ણ રમવાળા ભગવાન છે. યાના ? તો કે પોતાના આત્મગુણરૂપ સ્પર્શના, કારણ કે આનંદને સમૂદ્ધ ભગવાનમાં છે, અથવા મારામાં છે તેથી ભગવાન પારસમણિ અથવા પા રસ જેવા નથી પણ પૂર્ણ રસિયા છે

૨૪. શ્રી મહાવીર જિન સ્તવન

વીર જિનશ્વર ચગંગ લાગુ, ચી-પાનું ને માગુ રે;
મિલ્યા મોદ નિમિત્ત બય માગુ, જીત નમારું વાગ્યું રે.

દશામા સીધેલા આજીવનોને અને સઘળાં ઉપકરણોને લાગે છે, તેનાથી આત્માથી પર જે પુણ્યલાલિનો સ્વભાવ તે દૂર ભય છે. વળી તે મહાત્મા પુરુષ કદાપિ પણ દાસ ન પામે એવાં શાશ્વતા જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રે કરીને, આનંદથી ભરપૂર પરમાત્મારૂપ થઈને હૃદયમાં જ્ઞાનથી જાગતો રહે છે, અથવા આનંદપત્રજી મહારાજ કહે છે કે-પ્રભુ એટલે આત્મા તે જાગે, એટલે અનાદિની ઊપમાથી આત્મા જાગત થાય; એટલે વિભાવ-દશાને ત્યાંથી પોતે પરમાત્મરૂપ થાય છે.

પરમાર્થ

આત્મા પુણ્યમયતા આપારથી પોતાનું કાર્ય કરવાનું લાગે, અને પુણ્યમયનું આત્મજન જો ઊઠી દે તો અખડ શુદ્ધ ચેતન્યપત્રું, સમગ્ર જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રયદે પ્રાપ્ત કરે, અને અનાદિ કાળથી આત્મા જે પુણ્યમયતા મમતાં હોયમા પડેલો છે તે જાગીને, પોતે પોતાનું સમગ્ર પ્રાપ્ત કરે અથવા આનંદપત્રજી મહારાજ કહે છે કે-આત્મા પરવરતુનો સંકર ઊઠે, પોતાનું આત્મજન રાખે, અને પરવરતુવાળીપણું તરો તો સ્તવપીતા આનંદપત્રથી મોક્ષ પામે

આ અનુરિંગતી જિનતી સ્તવતામા જાગવાતને મિનિ કરતા, જૈન-મુક્તિના રહસ્યનું કથન કરેયુ છે. જેથી જે જગત પ્રાણીઓ આ સ્તવનું સંકર કરે, તેમજ જાણ, ધર્મન અને નિર્વિધ્યામન કરશે તે અસાધ્ય પામશે.

કર્મજી ઉપકાર જુદાંથી આ જાગતા રહેતા છે તથા પોતાના આત્મનું કાર્ય જાણ, જાણ જાણ પ્રાણીઓનું પણ કાર્ય જાણીને તે જાણ જાણ કરવાનું તરશે. જેથી જે જાણ જાણ કરશે તે જાણ જાણ કરશે.

જે, જે જાણ જાણ કરશે તે જાણ જાણ કરશે તે જાણ જાણ કરશે.

શ્રી આનન્દધનજીકૃત પદો.

પદ ૧

(રાગ-વૈશાખ.)

કલા રોવે હિંડ જાગ જાઉરે,
અજસિ જસ જગુ આયુ પરાત રે;
દત પદોરિયાં પરિપ પાડિ રે. ૧

ઈન્દ્ર ચન્દ્ર નારેન્દ્ર મુનીન્દ્ર વસે,
કેળુ રાજપતિ સાદ રાડિ રે;
અમન અમન અવજસનિ પાયડે,
અમવત અજન રિન આડે નાડે રે. ૨

કલા વિધાન કરે, અગ આડિરે,
તરી અવજસનિ પાર પાડિ રે.
આનન્દધન ધનનમય મૂંઠિ,
શુદ્ધ નિરંજન રવ ધ્યાડિ રે. ૩

પદ ૨

(રાગ-વૈશાખ.)

૨ આનન્દધની આડે ન, મન જગત મનન,
તનુજન નારા તારી. જુ રાગ અન્ય અનન રે. ૧

૨-૨૨ - ૨ ૨૨.૨૨ ૨ ૨ અવજ ન ૨૨
અવડે કલા અન રી. મુજ મા રી આ રે. ૨

ધિરના એક સમયમેં માને, હિંમતે વિજયો તમહી;
કિમ્મદ પસર મુલ સત્તા રાખે, યા હમ મુની ન કમહી. ૧

એક અનેક અનેક એક મુની, કુંડલ કનક મુખાયે;
જ્ઞાનદશ ધરમાદી સ્વિકર, અગનિન તાદિ સમાયે. ૨
હે નાંદી હે વચન અગોચર, નય પ્રમાણ સત્તમગી;
નિરપખ દોષ સખે કોઈ ચિરતા, કયા રેખે મન જગી. ૩
મર્મમયી સરવગી માને, ન્યારી સત્તા બાયે;
આનંદપત પ્રભુ વચન મુખારમ, પરમારથ રેલ પાયે. ૪

પદ ૬

(માખી)

આનંદ અનુભવ સમિકો, અજાન મૂંઝો વિરતંત;
નિર્વહી વડન કર, બેડન કરે અનંત. ૧

(તવ-સામખા.)

મદાગે આનંદે મન્યામી, રેલ રેવગ મડવામી. ૧
મંલ વિનસા મારમ તજ યેમી, સુખમતા ધરવામી;
અક્ષ પ્રમાણ આસન પૂરી આનંદ, અનંદક તાન બતામી. ૨
થન નિયન આમન જવકામી, પ્રાણાવાય અજવામી;
પ્રણાદારે પાનકા પામી, પ્યાન મમાધિ મમામી. ૩
નય કિલન મુન મુડવામી, પય કાનન લામી;
નય કુક કુબક મામી, મન દાડવ જવામી. ૪
કિંચિત્ત અવ પુનાવ અનુકામી, અવ અવ રેવામી,
અવન અવન અનુભામી, મીજ તજ મમામી. ૫

